

ÖZGÜN İŞLEVİNİ SÜRDÜREMEYEN ANITLARIN YENİDEN KULLANIM SORUNLARI

77356

Dokuz Eylül Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Mimarlık Bölümü, Restorasyon Anabilim Dalı

77356

A. Esin Kuleli

Aralık, 1998

İZMİR

TEZ SINAV SONUÇ FORMU

Bu tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Eti Akyüz Levi
(Yönetici)

(Jüri Üyesi)

(Jüri Üyesi)

Prof. Dr. Cahit Helvacı

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

“ Özgün işlevini sürdüremeyen anıtların yeniden kullanım sorunları” konulu tezim, yaklaşık bir buçuk yıllık bir çalışmanın ürünüdür. Bu sürecin her aşamasında, değerli önerileri, yardımları ve katkılarından dolayı tez danışmanım Doç. Dr. Eti Akyüz Levi’ye teşekkürü bir borç bilirim.

Bu arada Prof. Dr. Recep Meriç’e ve Öğr. Gör. Yüksel Üstüngel’e moral destekleri için teşekkür etmek isterim.

Ayrıca, çalışmalarına olan değerli katkılarından dolayı, İzmir Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğüne, Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğüne, İstanbul Konservasyon ve Restorasyon Laboratuvarı Müdürü Ülkü İzmiriligil ve personeline, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğüne, ICCROM görevlilerinden ARC (Architectural Conservation Course) Mimari Konservasyon Kursu koordinatörü Dr. Andrea Urland’a, Simon Warrack’a, Diocletian Hamamı ile ilgili bilgi ve belge sağlayan M. G. Fletici’ye ve Aya Charalambos Kilisesi ile ilgili araştırmalara yardımcı olan Yunanistan Kültür Bakanlığı görevlisi Nicholas S. Charkiolakis’e teşekkür ederim.

Son olarak, biricik kızım Pınar’a, aileme ve arkadaşlarıma da verdikleri destek ve anlayışları için gönülden teşekkürler...

A. Esin KULELİ

ÖZET

Daha geçen yüzyıla kadar, bir yapının anıt olarak tanımlanabilmesi için kentsel ölçekte önem taşıması gerektiği düşünülürdü. Oysa ki günümüzde estetik, tarihsel ya da toplumsal değerleri açısından, önemli olduğu düşünülen her yapı, anıt kapsamında değerlendirilebilmektedir.

Ülkemizde kültür varlıklarını gruplandırma metodları ve kriterler, 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” ile belirlenmiştir. Tarihi yapıların restorasyonuna ilişkin müdahaleler ise, K.T.V. Koruma Yüksek Kurulunun 14.07.1998 gün ve 598 sayılı ilke kararı ile belirlenmiştir.

Yasalar, kültür varlıklarının belgeleme, tespit ve tescil çalışmalarının yapılması, kültür varlıklarının korunması için yeterli değildir. Özgün işlevini sürdüremeyen bir anıt terkedilirse, zamanla yıkılarak yok olmaya mahkumdur. Bu nedenle, mümkünse özgün işlevin sürdürülmesi olumlu olacaktır. Mümkün değilse, anıtın yeni işlevle değerlendirilmesi gündeme gelecektir. Bu çalışmalar, anıtı yıkılmaktan kurtaracaktır.

Ne yazık ki, ülkemizde gerçekleştirilen bazı rehabilitasyon çalışmaları sırasında;

- araştırma yapmadan, projeler tamamlanmadan, rehabilitasyon çalışmalarına başlanması,

- Anıt karakterine uygun olmayan yeni işlevin belirlenmesi sonucu, geniş kapsamlı müdahaleler ve ek yapı yapılması,
- Deneyimsiz bir ekip tarafından alınan hatalı kararlar nedeniyle, olumsuz müdahalelerin gerçekleştirilmesi,
- Ulusal ve uluslararası tüzük ve anlaşmaların ilkelerine uyulmaması,
- Yeterli finans sağlanamaması,
- İhale yönteminin çarpıklıkları,
- Kültür varlıklarının korunması ve restorasyonu konusunda hassas olunmaması ve koruma bilinci eksikliği gibi nedenlerle, anıtların otantikliği ve karakterleri olumsuz yönde etkilenmektedir.

Tarihi süreçte de görüldüğü gibi, sağlıklı durumdaki anıtların yeni işlevlerle değerlendirilmeleri son derece doğal bir gelişmedir. Buna iyi bir örnek olduğu düşünülen, Roma, İtalya’da bulunan Sant’Angelo Kalesinin yapımı Roma’lılar dönemine dek uzanmaktadır. Anıt, birbirinden son derece farklı işlevlerle değerlendirilmiştir. İmparator Hadrian’ın mezarı olarak yapılan anıt, daha sonra kaleye, papalara ait ikametgaha ve son olarak da Sant’Angelo Kalesi Ulusal Müzesine dönüştürülmüştür. Anıtın değişik dönemlerdeki kullanımlarına ait izler, müze gezilirken gözlenebilmektedir.

İtalya, Roma’dan diğer bir örnek, antik çağın en büyük yapılarından birisi olan Diocletian Hamamıdır. Bu yapı da, tarihsel süreçte farklı işlevlerle değerlendirilmiştir. Örneğin, hamamın bölümlerinden olan sekizgen salon, depo, jimnastik salonu, sergi salonu, planetaryum olarak kullanılmıştır. 1983 yılında, anıtın müze olarak, yeniden kullanımına karar verilmiş ve anıtı yeni işleve uyarlamak için rehabilitasyon çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmalarda, 19. Yüzyıl müdahalesi olan planetaryumun kubbe ekranının anlamlı tarihi bir strüktür olduğu düşünülerek, korunmasına karar verilmiştir.

Diğer bir örnek, Antalya’dan geç 19. Yüzyıla ait bir yapıdır. Antalya K. T. V. Koruma Kurulu Binası’nın 1991-1993 yılları arasında gerçekleştirilen onarım çalışmaları sırasında,

avluda üstüste üç katman halinde podüme çakıl mozayik döşemeler bulunmuştur. Anıtı kullanan kişilerin zemini kaplarken, bir öncekine zarar vermemeyi tercih ettiği açıktır. Çalışmalar sırasında rehabilitasyon ekibinin kararı, Helenistik duvar, çakıl mozayik, sarnıç, kuyu, kapı vb. tüm mimari öğelerin konsolide edilerek, korunması yönünde olmuştur. Bu öğeler, anıtın 2000 yılı aşkın tarihi süreçte kullanıldığının göstergesidir.

Rehabilitasyon çalışmaları sırasında, anıtı yeni kullanıma uyarlarken, geçmişte uygulanan dönem ek ve müdahalelerinin geçerli katkılarına da saygı gösterilerek, otantikliğinin ve değerlerinin korunması, ulusal kültürel kimliğin korunmasına da katkıda bulunacaktır.

ABSTRACT

Up to last century, a building had to have importance in urban scale in order to be defined as a monument. However today any building which is considered important within it's artistic, historic and social values and context can be defined as a monument.

In this country, the classification methods and criteria of cultural properties are determined by the Law No. 2863/ 1983 called, "The Protection Law of Cultural and Natural Heritage". The interventions related to the restoration of historic buildings are determined by the principle decisions No.598/ 14.07.1998 which were taken by High Council for the Preservation of Cultural and Natural Heritage.

Legislation and the establishment of inventories and catalogues of the cultural property are not enough to protect them. If a monument abandoned, because it's original usage cannot continue, it would be destroyed partly or completely by the time. It would therefore be better to maintain the original usage if possible. If this is impossible, it would be necessary to reuse it with a new function. These efforts could save the monument from demolition.

Unfortunately some of the rehabilitation work which has been carried out in this country, has affected negatively the monument's authenticity and character such as;

- starting the rehabilitation work without making any research and without completing projects,

- the construction of new additions and large interventions following the establishment new usage which is not compatible with the monument's character,
- the application of negative interventions to the monument because of wrong decisions made by an inexperienced team,
- not conforming with the principles of national and international charters and conventions,
- insufficient finance,
- faults of contract systems,
- lack of awareness and sensibility in the field of conservation and protection of cultural property.

History has shown us that reusing monuments which are in good condition with new purposes is part of natural development.

A good example of this, which has considered is the Castel Sant' Angelo which dates back to Roman period in Rome, Italy. It has been used for various extremely different functions; it began as the tomb of Emperor Hadrian and was subsequently altered to a fortified castle, the Papal apartments and finally, The National Museum of Castel Sant' Angelo. The evidences of different uses of the monument can be seen during the museum tour.

Another example is one of the largest monument in the antiquity, The Bath of Diocletian in Rome, Italy. This has also been used for different purposes throughout its history. For instance, octagonal hall which is a part of the baths, was used as warehouse, gymnasium, exhibition room and planetarium. In 1983, it was decided to reuse the monument as a museum and rehabilitation works started in order to adopt it to its new function. During the rehabilitation process, the dome of the planetarium's projection screen was retained in the hall as a significant historical structure.

Another example is late 19th century building from Antalya, Turkey. While the offices of the Antalya Preservation Council for Cultural and Natural Heritage was being restored in 1991- 1993, three layers of pebble mosaic were found, one on top of the other in the courtyard. It is obvious that, the user of the monument preferred to cover ground with pebble mosaic without destroying previous one. A decision was taken to conserve all the architectural components of the monument such as the Hellenistic wall, pebble mosaic, cistern, door etc. by consolidating them. These components are documents of use of the monument through more than 2000 years of history.

During the process of rehabilitation work, while adopting monuments to new usage, it is essential to protect their authenticity and values; moreover by respecting valid contributions of all additions and interventions which were applied in the past it can also help to keep alive national cultural identity.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İçindekiler	IX
Levha Listesi	XIII
Şekil Listesi	XV
Giriş	XVII

1. Bölüm

ANIT KAVRAMI, NİTELİK VE SINIFLANDIRILMALARI

1.1 Korunması gerekli anıt kavramı	1
1.2 Anıt yapıların korunmaya değer olma ölçütleri	3
1.3 Anıtların kapsamı ve sınıflandırılmaları	6

2. Bölüm

TARİHİ YAPILARIN ONARIM VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI

	Sayfa
2.1 Bakım, onarım çalışmalarına ilişkin düzenlemeler	10
2.2 Restorasyon çalışmaları ve teknikleri	12
2.2.1 Sağlamaştırma	13
2.2.1.1 Yapı malzemesinin sağlamaştırılması	13
2.2.1.2 Taşıyıcı strüktürün sağlamaştırılması	14
2.2.2 Bütünleme (Reintegrasyon)	15
2.2.3 Yenileme (Renovasyon), Yeni işleve uyarlama (Rehabilitasyon)	15
2.2.4 Yeniden yapma (Rekonstrüksiyon)	16
2.2.5 Temizleme	17
2.2.6 Taşıma	18

3. Bölüm

REHABİLİTASYON KONUSUNUN İRDELENMESİ

3.1 Rehabilitasyon kavramı	20
3.2 Rehabilitasyon çalışmalarının tarihsel süreçte yeri	20
3.3 Rehabilitasyon çalışmalarının yararları	21
3.4 Anıtların terk edilme nedenleri	24

4. Bölüm

YENİDEN KULLANIMLARDA SORUNLARA NEDEN OLAN ETKENLER

	Sayfa
4.1 Anıtın yeni işlevinin belirlenmesi	29
4.2 Araştırma, Projelendirme ve uygulama sorunları	32
4.2.1 Uygulamalarda anıtın dış kısmını olumsuz etkileyen müdahaleler	33
4.2.2 Uygulamalarda anıtın iç kısmını olumsuz etkileyen müdahaleler	41
4.2.3 Ek yapı talebi	45
4.2.4 Yapının otantikliğinin korunması	46
4.3 Rehabilitasyon uygulamasını gerçekleştirecek ekibin belirlenmesi	47
4.4 Uygulama ile ilgili yöntemin sakıncaları (İhale sistemi)	49
4.5 Finans sağlanması sorunu	51
4.6 Koruma bilincinin oluşturulması	52

5. Bölüm

ANITLARA YENİ İŞLEV VERİLMESİ UYGULAMALARINA İLİŞKİN ÖRNEKLER

5.1 Yurt içinden örnekler	54
5.1.1 Antalya, Kaleiçi Surüstü Yapıları	54
5.1.2 Antalya, Yivli Minare Medresesi	65

5.1.3 Antalya, K.T.V. Koruma Kurulu Hizmet Binası	75
5.1.4 Antalya, Korkuteli Sinaneddin Medresesi	89
5.1.5 İzmir Çeşme Kültür Merkezi	100
5.2 Yurt dışından �rnekler	114
5.2.1. Diocletian Hamamı.....	114
5.2.2 Sant'Angelo Kalesi	126
Sonuç	138
Kaynaklar	141

LEVHA LİSTESİ

	Sayfa
Levha 2. 1 Dünya Savaşı'nda tahrip olan Varşova tarihi kent merkezi	19
Levha 3. 1 Sant'Angelo Kilisesi (M.S. 135), Roma, İtalya	22
Levha 3. 2 Diocletian Hamamı (M.S. 302), Roma, İtalya	22
Levha 3. 3 Marcellus Tiyatrosu (M.Ö. 23-13), Roma, İtalya	23
Levha 3. 4 Fethiye, Kayaköy'ün genel silueti	26
Levha 3. 5 Fethiye, Kayaköy'de yer alan evlerden bir görünüş	26
Levha 3. 6 Fethiye, Kayaköy'de özgün işlevi sona eren Kilise	27
Levha 3. 7 Fethiye, Kayaköy'de özgün işlevi sona eren diğer Kilise	27
Levha 3. 8 Kilise döşemesinde yer alan podüme çakıl mozaikler	28
Levha 5. 1 Antalya, Yat Limanı ve Surüstü yapıları	58
Levha 5. 2 Surüstü yapılarının onarımdan önceki durumu	61
Levha 5. 3 Tekelioğlu Binası (R Binası)	62
Levha 5. 4 Tekelioğlu Konağının duvarındaki özgün kalemişi süslemeler	62
Levha 5. 5 Özgün podüme çakıl döşemeler (P Binası)	63
Levha 5. 6 Özgün podüme çakıl döşemeler (P Binası)	63
Levha 5. 7 P Binasının onarım sonrası görünüşü	64
Levha 5. 8 Yivli Medrese rehabilitasyon çalışması	73
Levha 5. 9 Örtü sistemi	73
Levha 5. 10 Medresenin çalışmalar sonrasında görünümü	74
Levha 5. 11 Antalya Koruma Kurulu Binası, Zafer Sokak görünüşü	84
Levha 5. 12 Avludan bir görünüş	84
Levha 5. 13 Zafer Sokak giriş kapısı (Taşıktan bakış)	85

Levha 5. 14 Zafer Sokaktan binaya yaklaşım	85
Levha 5. 15 Üzeri şap kaplı, podüme çakıl mozaikler	86
Levha 5. 16 Anıtın duvar dokusu	86
Levha 5. 17 Zafer Sokak görünüşü (Restorasyon sonrası)	87
Levha 5. 18 Kurtuluş Sokak görünüşü	87
Levha 5. 19 Zafer Sokak girişi	88
Levha 5. 20 Podüme çakıl mozaik döşemenin onarım sonrası görünümü	88
Levha 5. 21 Sinaneddin Medresesi	99
Levha 5. 22 Aya Charalambos Kilisesinin uzaktan doku içinde görünüşü	108
Levha 5. 23 Eskiden narteksin bulunduğu batı cephesi	109
Levha 5. 24 Orta neften görünüş	110
Levha 5. 25 Fresklerin durumu	111
Levha 5. 26 Pencere kenarlarındaki alçı süslemeler	112
Levha 5. 27 Sütun başlığının durumu	113
Levha 5. 28 Santa Maria Degli Agneli Kilisesi iç mekanı	121
Levha 5. 29 Santa Maria Degli Agneli Kilisesi iç mekanı	122
Levha 5. 30 Kilise girişinin dışarıdan görünüşü	123
Levha 5. 31 Planetaryum kullanımına ilişkin strüktür ve fenerin görünüşü	124
Levha 5. 32 Sekizgen salonun orta kısmında aşağıdaki kalıntıları gösteren camlı bölüm	124
Levha 5. 33 Arkeolojik kalıntıların görünüşü	125
Levha 5. 34 Sant'Angelo Kalesinin görünüşü	133
Levha 5. 35 Yukarı çıkış rampası	133
Levha 5. 36 Papaların ikametgahı	134
Levha 5. 37 Papaların ikametgahı	135
Levha 5. 38 Kalenin müze işlevi ile değerlendirilmesi	136
Levha 5. 39 Kalede düzenlenen sanatsal etkinlikler	137

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
ŞEKİL 5. 1 Antalya, Kaleiçi planı	57
ŞEKİL 5. 2 Antalya, Kaleiçi, Surüstü yapılarının rölövesi	59
ŞEKİL 5. 3 Antalya, Kaleiçi, Surüstü yapılarının vaziyet planı	60
ŞEKİL 5. 4 Antalya Yivli Minare Külliyesi	68
ŞEKİL 5. 5 Yivli Medrese plan rölövesi	69
ŞEKİL 5. 6 Yivli Medrese kesit rölöveleri ve bozulmalar	70
ŞEKİL 5. 7 Yivli Medrese kesit rölöveleri ve bozulmalar	71
ŞEKİL 5. 8 Yapılacak müdahalelere ilişkin pafta	72
ŞEKİL 5. 9 Antalya Koruma Kurulu Hizmet Binası Zafer Sokak görünüşü	79
ŞEKİL 5. 10 Antalya Koruma Kurulu Hizmet Binası Kurtuluş Sokak gör.	80
ŞEKİL 5. 11 Antalya Koruma Kurulu Hizmet Binası zemin kat planı	81
ŞEKİL 5. 12 Antalya Koruma Kurulu Hizmet Binası ara kat planı	82
ŞEKİL 5. 13 Antalya Koruma Kurulu Hizmet Binası üst kat planı	83
ŞEKİL 5. 14 Sinaneddin Medresesi, alt kat planı (rölöve)	92
ŞEKİL 5. 15 Üst kat planı (rölöve)	93
ŞEKİL 5. 16 A-A kesiti (rölöve)	94
ŞEKİL 5. 17 D-D kesiti (rölöve)	94
ŞEKİL 5. 18 Ön cephe rölövesi	95
ŞEKİL 5. 19 Ön cephe (restorasyon)	95

ŞEKİL 5. 20 Alt kat planı (restorasyon)	96
ŞEKİL 5. 21 Üst kat planı (restorasyon)	97
ŞEKİL 5. 22 A-A kesiti (restorasyon)	98
ŞEKİL 5. 23 D-D kesiti (restorasyon)	98
ŞEKİL 5. 24 İzmir, Çeşme, Aya Charalambos Kilisesi zemin kat planı	104
ŞEKİL 5. 25 Galeri kat planı	105
ŞEKİL 5. 26 B-B kesiti (rölöve)	106
ŞEKİL 5. 27 A-A kesiti (rölöve)	107
ŞEKİL 5. 28 Diocletian Hamamının bugünkü durumu	118
ŞEKİL 5. 29 Diocletian Hamamı orijinal planı	118
ŞEKİL 5. 30 Diocletian Hamamı orijinal planı	119
ŞEKİL 5. 31 Sekizgen salonun planı	120
ŞEKİL 5. 32 Sekizgen salonun kesiti	120
ŞEKİL 5. 33 Anıtın kale işlevi ile kullanımı	130
ŞEKİL 5. 34 İmparator Hadrian'ın mezarı ve kale kullanımlarına ilişkin izler	131
ŞEKİL 5. 35 Kalenin perspektifi	132

GİRİŞ

Zengin kültür varlıklarımızın korunarak, gelecek kuşaklara iletilmesi hepimizin ortak görevidir. Ülkemizde bulundukları çevreye değer kazandıran birçok anıt, ne yazık ki maddi çıkar arzusu, koruma bilincine sahip olmama, cahillik gibi nedenlerle yok edilmektedir.

Anıtların korunmaları için sadece tespit, tescil çalışmalarının yapılmış olması yeterli değildir. Hepimizin bildiği gibi, anıtların terkedilmeleri, tahribata açık hale gelerek, bozulmalarına ve yıkılmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle yapılması gereken şey, ulusal kültürel kimliğimizin göstergesi olan anıtlarımızın ya özgün işlevleri, ile ya da yeni işlevler ile değerlendirilerek, yeniden kullanımlarının ve korunmalarının sağlanmasının özendirilmesi, ve rehabilitasyon çalışmasını gerçekleştirmek isteyen şahıslara teknik ve finans açısından yardım sağlanmasıdır.

Ülkemizde anıtların yeni işleve uyarlanma çalışmaları sırasında, gerekli ön araştırmalar ve projelendirme süreci tamamlanmadan çalışmaya başlanmak istenmesi, araştırmalar sırasında gerekli tarihi belgelere rahatlıkla ulaşılacak dökümantasyon merkezleri ve arşiv konusundaki eksiklikler, ülkemizin de benimsemiş olduğu rehabilitasyon çalışmalarına ilişkin tüzük ve yönetmeliklerin gözardı edilmesi, yapı karakterine uygun olmayan, ağır işlevlerin anıta yüklenmek istenmesi sonucu, anıtı fiziksel ve görsel açıdan olumsuz etkileyebilecek ağır müdahaleler ve ek yapı istemi, yeterli bilgi ve deneyimi olmayan bir rehabilitasyon ekibinin kurulması, yeterli finans

sağlanamaması, ihale yönteminden kaynaklanan sorunlar ve koruma bilinci eksikliği gibi konularda birçok sorunla karşılaşmaktadır.

“Özgün işlevini sürdüremeyen anıtların, yeniden kullanım sorunları” konulu tezimle ilgili amacım, rehabilitasyon çalışmaları sırasında karşılaşılabilecek bu sorunları irdeleyerek, analiz etmektir. Yaşam biçimi ve konfor koşullarının geçmiş çağlarla kıyaslanamayacak bir hızla değiştiği çağımızda, elbette ki insanlardan geçmiş yüzyıllardaki tarzda yaşamaları beklenilemez. Örneğin, insanlardan banyo ihtiyaçları için çağdaş bir banyo tasarımıyla vazgeçip, gusülhane sistemini devam ettirmeleri beklenilemez. Ancak, bir anıtın rehabilitasyonu ile ilgili adaptasyon çalışmaları sırasında, yeni bir binada çalışıyormuşcasına özgür bırakılmaları da düşünülemez.

Araştırmalar sırasında, yukarıda anılan tüm sorulara cevap aranmış, bu araştırmalar sırasında ise, tarihsel yöntem, literatür araştırması, yerinde incelemeler, yazılı ve sözlü görüşmeler gibi yöntemlerden yararlanılmıştır. Beş bölümden oluşan tezin ilk bölümünde anıt kavramı, bunların korunmaya değer olma ölçütleri ve gruplandırma kriterleri, ikinci bölümünde, basit onarım ve esaslı onarıma ilişkin restorasyon teknikleri, üçüncü bölümünde rehabilitasyon kavramı, yararları, tarihsel süreçte yeri, anıtların terkedilme nedenleri gibi konular incelenmiştir. Dördüncü bölümünde uygulamalar sırasında, sorunlara neden olabilecek etkenlerin tek tek değerlendirilerek, incelenmesine geçilmiştir.

Tezin beşinci ve son bölümünde ise, Türkiye’den (Antalya ve İzmir) 1970’li yıllardan sonra yapılan ve yapılmakta olan beş, İtalya’da ise iki rehabilitasyon uygulaması seçilerek, incelenmiştir. Seçilen örneklerin, birbirinden farklı özelliklere sahip anıtlardan oluşmasına ve rehabilitasyon çalışması sırasında farklı müdahaleler görmüş olmalarına dikkat edilmiştir.

1. BÖLÜM

1. ANIT KAVRAMI, NİTELİK VE SINIFLANDIRILMALARI

1.1 Korunması gerekli anıt kavramı

Bir kişiyi, bir düşünceyi ya da olayı anmak ve anımsatmak amacıyla yapılmış, sanat değeri de taşıyan yapı, heykel ya da heykelsi kitle (Örn; Mısır dikilitaşları, İstanbul'daki Burmalı sütun , New York'taki Özgürlük anıtı). Ama bir anıt bu amaçların yanı sıra, aynı zamanda başka bir işlevi de yerine getirmek için yapılmış olabilir (örn; Halikarnassos'taki Mausoleion, Agra'daki Tac Mahal, Ankara'daki Anıtkabir).

Geleneksel tanıma göre bir yapının anıt sayılabilmesi için, halk sanatının ürünü olmaması ve kentsel ölçekte önem taşıması gerekir. Anıt etkisini kentin bütününe ya da bir kesimine duyurabilmeli, bir yapının kısıtlı ölçeğini aşabilmelidir.

Çağdaş dünyada ise anıt, artık böylesine dar bir ölçekte düşünülmemektedir. Zamanında doğrudan anıt olması için yapılmamışsa da, belirli bir kültürün üstün ürünleri olan, sanatsal, tarihsel ya da toplumsal gerekçelerle korunması gerekli görülen her türlü yapı bugün anıt kapsamında düşünülmektedir. Dolayısıyla Parthenon Tapınağı, Notre Dame Kilisesi, San Pietro Bazilikası ve Süleymaniye Camisi kadar bir İstanbul mahallesi, sokağı, hatta evi bile anıt sayılabilir. Bu anlamıyla bir yapının anıt olabilmesi için göz önüne alınan temel ölçüt, onun tek başına ya da bir bütünün parçası olarak korunmaya değer görülmesidir. Korunmaya

değer olma ölçütü yalnız bir mimarlık ürünü için değil, örneğin kentsel bir simge durumuna gelmiş yaşlı bir ağaç için de geçerlidir (AnaBritannica , 1993, s. 301).

Frodl, geçmişten günümüze anıt kavramının değişimini;

Daha bundan bir asır öncesine kadar, ancak antik çağa ait kalıntılar, ortaçağ katedralleri v.s. kabilinden büyük çaptaki eserlere anıt olarak bakılıyordu. 19. Y.Y'ın sonlarına doğru kültür tarihi anlayışında meydana gelen değişiklik, anıtsal niteliğe sahip olacak nesnelerin skalasında da büyük ölçüde bir genişleme kaydedecektir. Bunun yanı sıra , yine aynı tarihlerde teknik gelişmeyle birlikte peyzajında değişmesi, köy ve şehirlerin bambaşka bir çehreye bürünmesi anıtları sınırlayan çemberin de çok daha yayılması gerekliliğini orta yere çıkarmıştır, şeklinde açıklar ve anıtı şu sözlerle tarifler :

“Anıt sahip bulunduğu sanat, tarih ya da genel olarak kültür tarihi değeri bakımından kamu için olduğu kadar bir ülke, bir ulus, belirli bir bölge, bir şehir, bir köy, bir aile v.s. bakımından da belirli bir önem taşıyan eşyadır” (Frodl, 1966, s. 4.)

Venedik Tüzüğü'nün (Mayıs 1964) tanımlar bölümünün 1.maddesinde,

Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belirli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar, denilmektedir.

Venedik Tüzüğü'nde benimsenen geniş kapsamlı anıt kavramı, 1976 yılında UNESCO tarafından daha farklı bir terminoloji içinde yoğurularak, kültürel gelenekle ilgili bütün maddi varlıkları kapsamak üzere “kültürel varlık” (cultural property) deyimini ortaya atılmıştır (Ahunbay, 1996, s.22).

Kültür varlıkları kavramı, 23 Temmuz 1983 gün ve 18113 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”na alınmıştır. Bu kanunun 17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı kanun ile değişik tanımlara ilişkin 3. maddesinde :

1. Kültür varlıkları; Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.

2. Sit; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent kalıntıları, önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır.

4. Koruma ve korunma; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir.

5. Koruma alanı; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu olan alanlardır.

6. Değerlendirme; kültür ve tabiat varlıklarının teşhiri, tanzimi, kullanılması ve bilimsel yöntemlerle tanıtılmasıdır, şeklinde tarif edilmektedir.

1.2. Anıt yapıların korunmaya değer olma ölçütleri

Bir yapının korunması gerekli anıt olarak nitelendirilebilmesi için mimari, estetik, tarihi, belgesel, arkeolojik, ekonomik, sosyal ve hatta politik değerlerden bir veya birkaçına sahip olması gerekir.

10.12.1987 tarih ve 19660 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tespit ve tescili hakkında yönetmeliğin ikinci bölümü, madde 4’de "Tespitlerde değerlendirme kriterleri" şu şekilde açıklanmıştır:

Madde:4- Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarından korunması gereklilerinin tespitinde aşağıdaki hususlar gözönünde bulundurulur:

(1.3. bölümünde verilen kriterlerden a, b, c, d maddeleri aynen alınmıştır)

e) Taşınmaz tabiat varlıklarının ender bulunan değişik özelliklere sahip olması,

f) Tek yapılar için; taşınmazın sanat değeri, mimari, tarihi, estetik, mahalli, arkeolojik değerler kapsamı içinde; strüktürel, dekoratif, yapısal durum, malzeme, yapım teknolojisi, şekil bakımından özellik arzemesi,

g) Kentsel sitler için; korunması gerekli kültür varlığı özelliği gösteren tek yapıların yoğunluk, mimari, tarihi bütünlük göstermesi,

h) Arkeolojik sitler için; yazılı bilgi, sathi kalıntılar, bilimsel araştırmalar, çevresel gözlemler, ekolojik gözlemler, bilimsel tahmin ve topoğrafik yapı yönlerinden niteliklere sahip olması,

i) Tarihi sitler için; bilimsel araştırma, jeolojik yapı, çevresel gözlemler, ekolojik gözlemler ve topoğrafik yapı hususlarında özellikleri bulunması,

j) Tarihi sitler için; yazılı bilgi ve tarihi araştırmalar sonucunda önemli tarihi olayların cereyan ettiği hususunun sabit olması.

Kültür Bakanlığınca 14-16 1990'da düzenlenen "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı" nda hazırlanan "II No'lu Sonuç Bildirgesi"nde kültürel ve doğal sitlerin sahip olması gerekli nitelikler aşağıdaki şekilde önerilmiştir.

1. *Büyüklik ,*
2. *Verimlilik , çeşitlilik ,*
3. *Ender , az bulunur olma ,*
4. *Eşsizlik ,*
5. *Simgesellik , temsil edebilme ,*
6. *Duyarlık ,*
7. *Tarihsel özellikler ,*
8. *Zorunluluk ,*
9. *Potansiyel değer ,*

10. *Kendine özgü çekicilik v.b.* (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı, 1990, s.104)

Geçmişten günümüze gelebilen tüm anıtların, korunmalarının sağlanarak gelecek kuşaklara aktarılması çabasını desteklemek için ülkelerin ekonomik kaynakları yeterli olamamaktadır. Hızlı kentleşme sorunları, bakımsızlık, malzemenin yıpranması,yeni yapılanma baskıları gibi nedenlerle tarihi yapıların sayısı sürekli olarak azalmaktadır. Bu yüzden, uygulamada öncelikle korunması gerekli, korunması rastlantılara bırakılamayacak anıtları belirlemek için, aşağıdaki ölçütlerden yararlanılabilmektedir.

Koruma kararı, bir yapının veya yapı kümelerinin,

A) Tarihi belge niteliği,

B) Eskilik özelliği,

C) Estetik değer

yönlerinden sahip olduğu öneme bağlı olarak alınmaktadır. Bir yapı ya da yerleşme bu özelliklerden biri veya daha fazlasına sahip olduğunda, korunması için ilk adım olan tescil kararı alınabilmektedir (Ahunbay, 1996, s.28).

Walter Frodl ise bir yapının anıt kapsamında değerlendirilmesi için, aşağıdaki değerlere sahip olması gerektiğini belirtmiştir.

- *Tarihi Değer ,*
- *Sanat Değeri ,*
- *Eskilik Değeri ,*
- *İzlenim ve Pitoresklik Değeri ,*
- *Kullanılma Değeri.*

Anıt eserlerin sahip olduğu değerlerin belirlenmesi, kişiden kişiye değişebilen yoruma açık bir tarzla değil, bilimsel veriler ışığında, bilimsel bir anlayışla gerçekleştirilmelidir. Anıtın bilimsel bir anlayışla saptanarak, tespit ve tescil fişlerine

işlenmiş, belgelenmiş değerlerinin, ileride yapılacak restorasyon çalışmaları sırasında korunmaya çalışılması gerekmektedir.

1.3. Anıtların kapsamı ve sınıflandırılmaları

2863 sayılı yasaya göre kültür varlıkları "taşınır" ve "taşınmaz" şeklinde iki gruba ayrılmaktadır. Taşınmaz kültür varlıklarının kapsamı ise aşağıdaki şekilde belirtilmektedir:

a) Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19. Y.Y. somuna kadar yapılmış taşınmazlar,

b) Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup, önem ve özellikleri bakımından Kültür Bakanlığınca korunmalarına gerek görülen taşınmazlar,

c) Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,

d) Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tesbit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kullanılmış evler.

Ancak, Yüksek Kurulca mimari, tarihi, estetik, arkeolojik ve diğer önem ve özellikleri bakımından korunması gerekli bulunmadığı karar altına alınan taşınmazlar, korunması gerekli kültür varlığı sayılmazlar.

Kaya mezarlıkları, yazılı, resimli, ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve istihkamlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe, kitabeler; köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar; tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgahlar; çeşme ve sebiller; imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı

çarşılar, sandukalar, steller, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar; külliyyeler, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler ve benzeri taşınmazlar; taşınmaz kültür varlıkları örneklerindendir.

Tarihi mağaralar, kaya sığınakları; özellik gösteren ağaç ve ağaç toplulukları ile benzerleri; taşınmaz tabiat varlıkları örneklerindendir.

Bu yasada ilginç olan şey , bir yapının korunması gerekli kültür varlığı kapsamında değerlendirilebilmesi için öncelikli aranan özelliğin, yapının 19. Y.Y. sonuna kadar yapılmış olması gerekliliğidir. Anılan tarihten sonra yapılan yapıların koruma kapsamına alınması için birtakım maddeler eklenmiştir, ancak yetersiz olduğu açıktır.

Danıştay 6. dairesinin 11.11.1997 gün ve 1996/3313 esas, 1997/4875 sayılı kararı doğrultusunda yeniden düzenlenen "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Esaslı Onarımları"na ilişkin, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 14.07.1998 gün ve 598 sayılı ilke kararına göre;

Yapı Grupları;

Yapılar kendi başlarına bir tarihi ve estetik değer taşımaları, ya da kentlerin tarihi kimliğini oluşturan kentsel sitler, sokaklar ve silüetlerin öğeleri olarak iki gruba ayrılmıştır:

1. Grup Yapılar:

Toplumsal maddi tarihini oluşturan kültür verileri içinde (askeri ve dini yapıları da içermek üzere) tarihi, simgesel, anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu olan yapılardır.

2. Grup Yapılar:

Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan , giderek yok olan geleneksel ve yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılardır."

Taşınmaz kültür varlıklarının sınıflandırılması ile ilgili olarak , uluslararası bir sistem henüz oluşturulamamış olsa da, bu konuda değişik ülkelerde değişik çalışmalar

sürdürülmektedir. Almanya'da G. Kiesow tarafından geliştirilen ve Hessen Eyaleti Anıt koruma Müdürlüğünce kabul edilen sisteme göre değerlendirme dört ana başlıkta toplanmaktadır.

1. Sanat tarihi değeri (en çok 40 puan)

- *Üstün sanat değeri taşımak,*
- *Üslup gelişimi, tipolojik gelişim açısından önemli olmak,*
- *Ünlü bir sanatçı, mimarla ilişkili olmak,*
- *Bir sanat üslubunun temsilcisi olmak,*
- *Üstün nitelikli veya zengin bir cephe düzenine, bezemeye, iç düzene sahip olmak,*

2. Şehircilik yönünden önemi (en çok 40 puan)

- *Peyzaj veya kent görünümü açısından önemli olmak ; bulunduğu yerin simgesi olarak kabul edilmek,*
- *Önemli bir anıtın çevresinde yer alan ve ona ölçek veren , vazgeçilmez bir bileşen olmak,*
- *Bir külliye veya mimari bütünüün parçası olmak,*
- *Bir şehircilik tasarımının parçası olmak,*

3. Tarihi önemi (en çok 20 puan)

- *Yerleşme ve konut gelişimi açısından önemli olmak,*
- *Ünlü bir kişinin doğduğu, yaşadığı veya öldüğü bina olmak,*
- *Önemli bir politik olayla ilişkili olmak,*
- *Sosyal tarih açısından önemli olmak,*
- *Halk bilimi ve yörenin tarihi açısından önemli olmak,*
- *Yöre söylencelerine göre anı değeri taşımak,*
- *Sanayi , ticaret , ulaşım tarihi açısından önemli olmak,*

4. Teknik önemi (en çok 20 puan)

- Üstün nitelikli yapım özelliğine ve strüktür düzenine sahip olmak,
- Özenli bir işçilikle yapılmış olmak,
- Özgün tasarımı iyi korunmuş durumda olmak,
- İçte ve dışta ilk tasarıma ait renk düzeni iyi korunmuş olmak,
- Sağlam olmak,

Yukarıda sıralanan özelliklere sahip olma durumlarına dayanılarak değerlendirilen yapılardan:

- 80 puandan yukarı alanlar A grubuna girmekte ve bu eserlerde hiç bir şekilde değişikliğe izin verilmemektedir.
- 60-80 arasında puan alanlar B grubuna girmekte ve yalnız iç düzenlerinde sınırlı değişiklik yapılmasına izin verilmektedir.
- 40-60 arasında puan alanlar C grubuna girmekte ve cephe gerisinde kalan bölümlerinde değişiklik yapılmasına izin verilmektedir.
- 20-40 arasında puan alanlar D grubuna girmekte ve yalnız cephe, belli bir yönden görünüş veya bazı yapı öğeleri korunmaktadır. (Ahunbay, 1996, s. 34-35)

Kültür varlıklarına yapılacak müdahaleler yapı grubuna göre belirlendiğinden, doğru bir sınıflandırmanın yapılması, yapının restorasyon çalışmaları sırasında niteliklerinin korunması açısından çok önemlidir.

2. BÖLÜM

ANITLARIN BAKIM, ONARIM VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI

2.1 Bakım, onarım çalışmalarına ilişkin düzenlemeler

Günümüzde tarihi yapıların korunmalarındaki temel yaklaşım sürekli bakım ve periyodik onarımlarının yapılmasıdır. Birçok ülkede tarihi yapılar yıllık veya birkaç yıllık programlar çerçevesinde incelenir ve saptanan hasarların onarımları yapılır. Böylece yüksek maliyetli ve geniş kapsamlı müdahalelere de gerek kalmadan eserler korunmuş olur.

K. T. V. Koruma Yüksek Kurulunun 14.07.1998 gün ve 598 sayılı ilke kararında;

Taşınmaz kültür varlıklarının korunmasında en önemli sorun, yapılacak müdahalenin, restorasyonun niteliğidir. Her yapının kendine özgü sorunları ve bunlara tekabül eden restorasyon kararları olduğu için tüm yapıları kapsayacak ve müdahale biçimini belirleyecek genel sınıflandırmaların uygulamada yanlış sonuçlar verdiği saptanmıştır, denilmekte ve “müdahale biçimleri” ;

1.) Bakım: Sadece yapının yaşamını sürdürmeyi amaçlayan, tasarımda, malzemede, strüktürde, mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen müdahaleler "Bakım" olarak tanımlanır. Yapıların ahşap, madeni, pişmiş toprak veya taş vb. çürüyen ya da bozularak eksilen öğelerinin özgün biçimlerine uygun olarak aynı malzeme ile değiştirilmesi; bozulan iç ve dış sıvaların, kaplamaların, renk ve

malzeme uyumu sağlanarak, özgün biçimlerine uygun olarak yenilenmesi bu kapsamda tanımlanmıştır. Bakım uygulaması, Koruma Kurulu kararı doğrultusunda, Belediyelerce ve ilgili Müze Müdürlüğünce denetlenerek yapılacak, uygulama bitince ona ilişkin rapor ve fotoğraflık belgeler Koruma Kuruluna iletilecektir. Uygun görülmeyen bakım uygulamaları yenilenir.

2.) Onarım: Onarım gereken yapıların rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri ve diğer ilgili belgelerin içerikleri ve ölçekleri Koruma Kurulunca belirlenir. Projeler bu ilke kararı ekinde verilen "Rölöve-Restitüsyon-Restorasyon Proje Hazırlama Esasları"na göre hazırlanacaklardır. İlan edilmiş turizm alanları ve merkezlerinde yer alan tescilli yapıların turizm amacıyla kullanılması halinde, projeler ilgili Turizm Müdürlüğünden görüş alınarak Koruma Kurulunca karara bağlanır.

Onarım İlkeleri:

a) Yapının günümüze ulaşmış ve tarihi kimliğinin öğelerini oluşturan mekansal, biçimsel ve yapısal özellikleri ve çevre içindeki özgün konumu korunacaktır. Bu işlemlerde yapının mevcut fiziksel durumuna göre müdahalenin biçimi ve nitelikleri Koruma Kurulunca saptanır.

b) Yapıların yıkılmadan korunmaları esastır. Yıkılma tehlikesi arzettiği (mail-i inhidam) malsahipleri ya da Belediyelerce ileri sürülen yapıların yıkılma kararları ancak Koruma Kurulunca alınabilir. Kamu için tehlikeli olan nadir durumlarda Kurul müdürleri, Kurul başkan ve üyelerini toplantıya çağırarak, Koruma Kurulunun onayının bir an önce elde edilmesini sağlarlar.

Yıkılacak şekilde tehlike yaratan (mail-i inhidam) korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları Belediyeler tarafından boşaltılır. İlk koruyucu önlemler ilgili Valilik ve Belediyesince alındıktan sonra konu Koruma Kuruluna iletilir ve alınacak karara göre işlem yapılır.

c) Yapıların tarihi değer taşıyan ekleri korunur.

d) Yeni işlev verilecek yapılarda yapılacak eklerin niteliği ve tarihi yapıyla bütünleşmesi bir tasarım sorunu olarak tasarımı yapan mimar tarafından, önce bir avan proje niteliğinde hazırlanarak, Koruma Kurulunun görüşüne sunulacaktır.

e) Yokolmuş, fakat varlıkları bilinen yapı öğelerinin bütünlenmesi, gerekli araştırmalara dayanmak koşuluyla, Koruma Kurulunun onayına sunulabilir.

f) Bütün onarımlarda restorasyon projesine temel olacak restitüsyon çalışmasının sıra raspası, kısmi sökülme, sondaj, belgeler üzerinde çalışma karşılaştırmalı araştırmalar sonucuna dayalı olarak hazırlanması gerekir. Onarıma başlamadan önce bu çalışmanın yapılması olanaksızsa, onarım projesinin onaylanmasından sonra ortaya çıkan yeni veriler ışığında restorasyon projesi üzerinde tadilat yapılarak, yeniden Koruma Kurulunun onayına sunulmasına,

3386 sayılı yasa ile değişik 2863 sayılı yasanın 10. maddesinde belirtilen kamu kurum ve kuruluşlarının mülkiyeti veya idaresinde bulunan tescilli taşınmaz kültür varlıklarının bakım ve onarım uygulamalarının, Koruma Kurulu kararı doğrultusunda kendi sorumluluklarında gerçekleştirilmesine, uygulama sonucuna ilişkin rapor, fotoğraf vb. belgelerin ilgili Koruma Kuruluna iletilmesine, Kurulca uygun görülmeyen bakım ve onarım uygulamalarının yenilenmesine karar verildi, şeklinde açıklanmaktadır.

2.2 Restorasyon çalışmaları ve teknikleri

Restorasyon uygulamalarına başlamadan önce yapılan geniş kapsamlı araştırma ve belgeleme çalışmalarından sonra, binanın hasar görmesine neden olan etkenleri ortadan kaldıracak bir restorasyon tekniği seçilerek uygulamaya başlanılır.

Restorasyon çalışmaları sırasında genel olarak aşağıda anlatılan tarzda işlemler yapılmaktadır;

2.2.1 Sağlamaştırma çalışmaları

2.2.1.1 Yapı malzemesinin sağlamaştırılması

Tarihi yapılarda kullanılan taş, tuğla, kerpiç, ahşap gibi yapı malzemeleri çeşitli nedenlerin etkisiyle bozulmaktadır. Bu tür durumlarda koruma uzmanlarının görevi, bozulmanın nedenlerini araştırarak bozulmayı önleyici tedbirler almak ve malzemenin dayanımını arttıracak şekilde sağlamaştırmaktır

Kerpiç Malzemenin Sağlamaştırılması:

Günümüzden binlerce yıl önce inşa edilen kerpiç yapıların arkeolojik kazılarla ortaya çıkarılmasından sonra, birtakım koruma önlemlerinin alınması ve kerpiç malzemenin sağlamaştırılması gerekmektedir.

Bu tür yapıları kar, yağmur gibi doğanın olumsuz etkilerinden korumak için, bir koruma çatısının yapılması yararlı olacaktır. Yapının durumuna göre, kerpicing yüzeyine birtakım solüsyonların uygulanması suretiyle çatlama ve dağılmaların önlenmesine çalışılmaktadır. Ayrıca sıvalı yüzeylerde sıvanın duvar yüzeyinden ayrılmasını önlemek için, hazırlanan özel bir harcın sıva ile duvar arasına enjekte edilmesi yöntemi ile sıvanın yeniden duvar yüzeyine sabitlenmesi sağlanmaktadır.

Ahşap malzemenin sağlamaştırılması:

Geleneksel mimarimizde yoğun bir kullanımı olan ahşap malzeme zaman içerisinde nem, böcek gibi olumsuz etkenler nedeniyle niteliğini kaybetmektedir. Bunların

restorasyon çalışmaları sırasında, kimyasal solüsyonlar ile sağlamlaştırılmaları gündeme gelmektedir. Yapılan çalışmanın sağlıklı olabilmesi için, sağlamlaştırılması istenilen ahşabın yapısına uygun bir konsolidasyon malzemesinin seçilmiş olması gerekmektedir.

Taş malzemenin sağlamlaştırılması:

Taş malzeme ile inşaa edilmiş yapıların konsolidasyonu ile ilgili olarak değişik kimyasallar üretilmiştir. Birbirinden değişik birçok kimyasallar üretilmiş olmasına rağmen, konunun uzmanları bu kimyasal malzemelerin kullanımını, taşın doğal özelliğini bozabileceği endişesi nedeniyle, çok zorunlu olmadıkça önermemektedirler.

Taşın bozulmasına neden olan etkenlerin belirlenerek, bozulma sürecinin durdurulması, daha sonra da ileri derecede bozularak özelliğini kaybetmiş olanların, aynı cins taş ile değiştirilerek, yenilenmesi; kabartma tekniğiyle süslemeli olanların ise yenilenmelerinden kaçınılarak, uzmanlarca önerilen kimyasallar ile konsolide edilmeleri yararlı olacaktır.

2.2.1.2 Taşıyıcı sistemin sağlamlaştırılması

Zaman zaman anıtların yer aldıkları zeminlerde gözlenen hareketler, depremler gibi birtakım olumsuz etkiler nedeniyle, taşıyıcı sistemler zarar görmektedir. Bu tür yapıların geçmişte yapılan restorasyon çalışmaları sırasında, temel, duvar, sütun, tonoz, kemer gibi öğelerinin dikeyden ayrılma, çatlama gibi hasarları payandalar, gergiler, bilezikler yerleştirilerek ya da problem gözlenen bölümleri yıkılıp, yeniden yapılarak çözümlenmeye çalışılmıştır. Oysa günümüzde, çağdaş teknolojinin sağladığı enjeksiyon, ankraj, temel genişletme, sağlam zemine inen kazıklı temellerle destekleme gibi yöntemlerden de yararlanılmaya başlanılmıştır.

2.2.1.3 Çemberleme, bağlantı çubukları, gergi uygulaması

İçerdikleri çatlaklar nedeniyle dağılma tehlikesi gösteren düşey taşıyıcıların, metal çemberler ile çevrilerek korunmaya çalışılması, yüzyıllardır uygulanan bir tekniktir. Ayrıca deprem kuşağında yer alan anıt yapıların , yer hareketlerinden etkilenmemeleri için gergi demirleri kullanılarak, korunmaya çalışıldıkları gözlenmektedir. Bu gergilerin uçları kılıçlarla sıkıştırılmıştır.

2.2.2 Bütünleme (Reintegrasyon)

Bir bölümü yıkılarak yok olmuş bir binanın, geleneksel veya çağdaş yapı malzeme ve teknikleri kullanılarak, ilk yapıldığı dönemdeki bütünlüğüne kavuşturulması çalışmalarıdır. Bütünleme çalışması ile yıkılma sürecine girmiş bir binanın kurtarılması sağlanabilir. Venedik Tüzüğü'nün konuyla ilgili olan 12. maddesinde “Eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu onarımın aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı yanlış bir şekilde yansıtmaması için, özgünden ayırdedilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir.” denilmektedir. Tamamlama çalışmaları ancak güvenli verilere dayanılarak, yukarıda anılan madde çerçevesinde, yeni yapılan bölüm ile orijinal kısmı birbirinden ayırdetmek için, belirtme tekniklerinden birinin kullanılması suretiyle yapıldığında kabul edilebilir. Tamamlama çalışmasından sonra, K.T.V.K. Yüksek Kurulunun 19.4.1996 gün ve 429 sayılı ilke kararı gereğince, anıta gerçekleştirilen esaslı onarımları belirtmek amacıyla yapılara onarım kitabesi yerleştirilmelidir.

2.2.3 Yenileme (Renovasyon),Yeni işleve uyarlama (Rehabilitasyon)

Çağımızda hızla değişen yaşam tarzına bağlı olarak, hamam, tekke gibi bazı anıtların özgün işlevlerini korumak mümkün olmamakta (işlevleri kaybolmakta), ya da özgün işlevleri süren bazı anıtlar günümüzün konfor koşullarını sağlayamamakta, bir

başka deyişle işlevleri eskimektedir. Böyle durumlarda bu yapıların analiz ve araştırmalarının yapılmasından sonra, özelliklerine uygun işlevler ile değerlendirilme işlemleri, sıhhileştirme ve yenileme çalışmaları olarak adlandırılmaktadır.

Yukarıda da bahsedildiği gibi, anıtların özgün işlevlerini sürdürememeleri iki nedenden kaynaklanmaktadır:

- Yapıların özgün işlevlerini kaybetmeleri: Saray, hamam, medrese, tekke, zaviye gibi yapıların özgün işlevlerini günümüzde sürdürmeleri mümkün değildir.
- Yapıların işlevlerinin eskimesi: Özgün işlevlerini sürdüren yapıların , çağımızda yaşam biçimi ve konfor koşullarının çok hızlı değişmesinden dolayı, topluma çağdaş hizmet vermek için, (fiziki mekan değişikliği isteği, personel kadrosu artışı nedeni ile genişleme ihtiyacı gibi nedenlerle) revize edilmeleri gerekmektedir. Eğer yapının özelliği istenilen çalışmaların yapılmasına elvermiyorsa, bu durumda aynı işlev sürüyor olmasına karşın, çağdaş hizmet anlayışına cevap veremediği için yapının terk edilerek, isteğe uygun yapı arayışı gündeme gelmektedir.

Günümüzdeki bankacılık hizmetlerinden leasing, forfeiting, aktif finans factoring, bireysel bankacılık gibi yeni işlevler bankada yerini almak zorundadır. Burada, tasarım gruplarının; personel tahsisi, sayısı, fiziki mekan, o fiziki mekanın banka içindeki yeri, iç mekan donatımı gibi konularda devreye girmesi sözkonusudur. Kısaca, günümüzde bu gibi hizmetlerin olmadığı bankalar için işlevsel olarak eskimiş, çağa uygun hizmetler sunmuyor denebilir, (Altınoluk, 1998, s.19).

2.2.4 Yeniden yapma (Rekonstrüksiyon)

Yanmış, yıkılmış, harap olmuş anıtların, elde bulunan fotoğraf, rölöve gibi yazılı belgelere dayanılarak, yeniden yapılması işlemidir. Rekonstrüksiyon çalışmalarının sağlıklı olması için, faydalanılacak belgelerin sağlıklı olması gerekmektedir.

Yeniden yapılmış bir bina tarihi değer taşımaz. Malzeme ve işçiliğiyle anıtın özgün dokusunu taşımayan rekonstrüksiyon binaların yapılması, ancak özel durumlarda kabul edilebilir. Ülkeler, kentler için simgesel değerleri olan önemli anıtlar, tarihi kent merkezleri bazen savaş, deprem, yangın gibi olaylardan zarar görürler. Bu tür yapı ve tarihi kent merkezlerinin rekonstrüksiyonları, toplumların kültürel kimliklerinin korunması ile özdeşleşmekte ve gerçekleştirilmeleri istenmektedir. Örneğin; II. Dünya Savaşında tahrip edilen Varşova anıtları ve tarihi kent dokusu, kent halkı için vazgeçilmez bir önem taşıdığından savaş sonrası bu binaların yeniden yapılarak, tarihi merkezin canlandırılmasına karar verilmiştir (Levha 2. 1).

Rekonstrüksiyon çalışması yapılmasına karar verildiğinde, tahrip olan anıtın yeniden kullanılabilecek yapı öğeleri toplanarak, koruma altına alınmalıdır. Çalışmalar başladığında ise, mümkün olduğunca özgün öğelerin sağlıklılaştırılarak, kullanılması, kullanılmadığı yerlerde ise özgün detaylara sadık kalınarak tamamlama yapılması, yeniden yapımda geçmişten gelen izlerin, özgün detayların yaşatılmasını sağlayacaktır.

2.2.5. Temizleme

Anıtlara değişik dönemlerdeki kullanımları sırasında, tarihi değer taşımayan birtakım ekler yapılmıştır. Tarihi ve estetik değer taşımayan, dönem eki olarak da nitelendirilmeyen bu tür eklerin kaldırılması işlemi temizleme olarak adlandırılmaktadır. Venedik Tüzüğü'nün 11. maddesinde;

Anıta mal edilmiş farklı dönemlerin geçerli katkıları saygı görmelidir; zira onarımın amacı üslup birliği değildir. Bir anıt üstüste çeşitli dönemlerin izlerini taşıyorsa, alttaki dönemleri açığa çıkarmak ancak bazı özel durumlarda yok edilen malzemenin önemi azsa, açığa çıkarılan malzeme büyük tarihi, arkeolojik yada estetik değer taşıyorsa ve koruma durumu böyle bir davranışı gerekli gösterecek kadar iyi ise haklı çıkarılabilir. İlgili unsurların öneminin değerlendirilmesi ile ilgili

yargıyı ve neyin yok edileceği üzerinde kararı vermek, sadece bu işi üzerine almış kimseye bırakılamaz, denilmektedir.

Anıtı görsel ve fiziksel olarak olumsuz etkileyen eklerin temizliğinin yapılması için , kaldırılması istenilen eklerin yapıyla ilişkilerini gösteren, fotoğraf, rölöve, rapor gibi belgeler hazırlanarak ilgili K.T.V. Koruma Kuruluna başvurulur ve alınacak karardan sonra çalışmalara başlanabilir.

2.2.6. Taşıma

Yol, baraj inşaatı, doğal felaketler gibi nedenlerle zaman zaman anıtların bulundukları yerlerden, başka yerlere nakledilmeleri, taşınmaları gerekmektedir. Konuyla ilgili olarak Venedik Tüzüğü'nün 7. maddesinde;

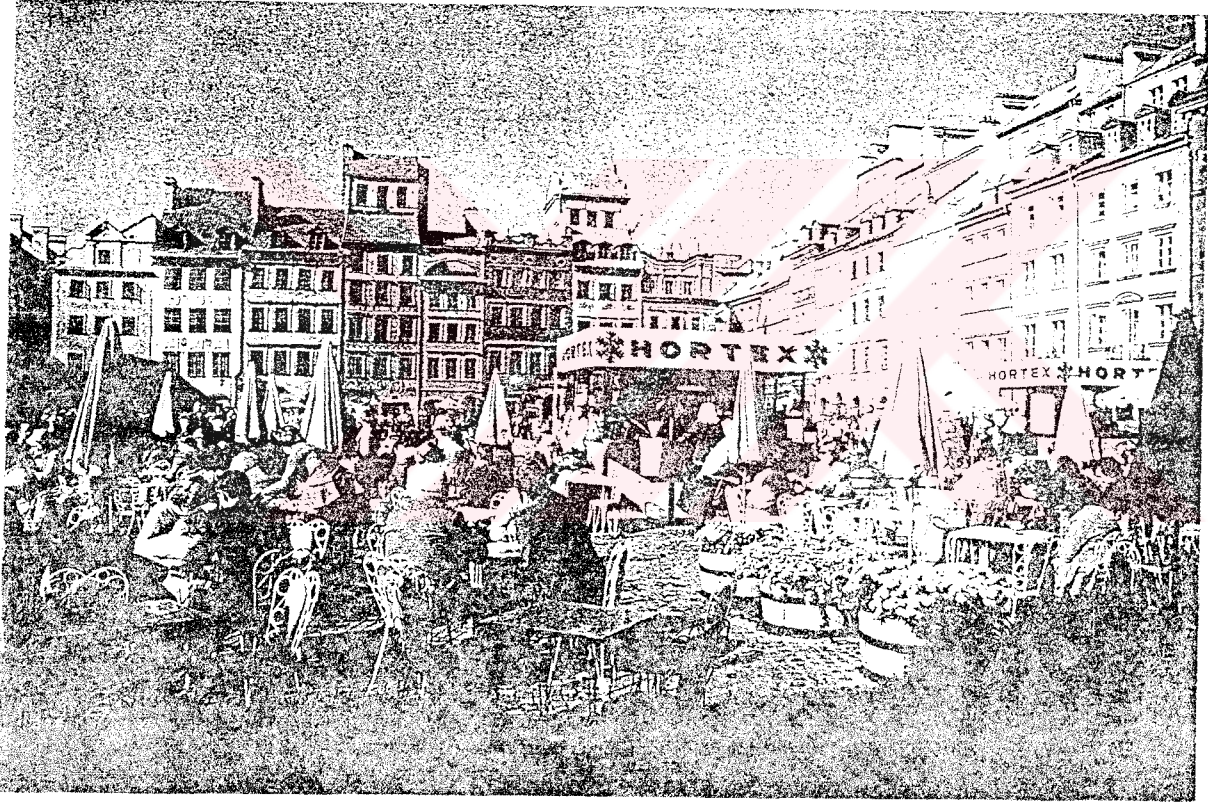
Bir anıt tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçasıdır. Anıtın tümünün, ya da bir parçasının başka yere taşınmasına- anıtın korunması bunu gerektirdiği, ya da çok önemli ulusal, ya da uluslararası çıkarların bulunduğu durumlar dışında- izin verilmemelidir, denilmektedir. Ancak bazı durumlarda bu eserlerin korunması için taşınmaları zorunlu olmaktadır.

Kesme taş ile yapılan yapıların taşınmaları için öncelikle fotoğraflanmaları, rölövelerinin çizilmesi, taşların numaralanması gibi çalışmaların tamamlanması gerekmektedir. Numaralanan taşlar dikkat ve itinalı bir işçilikle söküldükten sonra, taşınacakları yere götürülerek, istiflenir. Daha sonra hazırlanan belgelerden faydalanılarak, orjinaline uygun biçimde özgün yerlerine yerleştirilir. Çalışmalar sırasında dağılan, pul pul kabarma, ufalanma gibi nedenlerle özelliğini kaybetmiş taşlar, aynı cins taş ile yenilenir.

Moloz taş duvarlarla ilgili olarak bu tür bir çalışma yapmak mümkün değildir. Çünkü moloz taş duvar düzensiz boyuttaki taşlar ve derzleriyle, kolayca dağılabilen

bir yapıya sahiptir. Taşındıkları yerde aynı özgün dokuyu yeniden oluşturmak imkansızdır.

Dünyanın çeşitli yerlerinde, zaman zaman jeolojik birtakım problemlerden dolayı anıtların taşınmaları gerekmektedir. Örneğin; Çekoslavya'da Most Katedrali'nin bulunduğu zeminin zayıflaması nedeniyle, katedralin duvarları zemine yakın bir yerden kesilip, raylı bir sistem yardımıyla, bulunduğu yerden taşınmıştır.

Levha 2. 1 Dünya Savaşı'nda tahrip olan Varşova tarihi kent merkezi

Kaynak: Feilden, 1994, s. 272

3. BÖLÜM

REHABİLİTASYON KONUSUNUN İRDELENMESİ

3.1.Rehabilitasyon kavramı

Sıhıhileştirme, yenileme olgusu, insan ve fiziksel çevresi arasındaki sağlıklı ilişkiler sonucunda, insanın fiziksel çevresini çağdaş malzeme ve yapım teknikleri ile yeniden düzenleyerek, çağdaş konfor koşullarını sağlamak istemesinden kaynaklanmaktadır. Bu konuda araştırmacılar birbirine benzerlik gösteren tanımlamalar yapmışlardır. Bazı araştırmacılar sıhıhileştirmeyi;

“Konutlardaki gayrisıhıhi yaşam şartlarının ortadan kaldırılması” (Reinhard, 1945),

“Bina ve kent ölçeğinde bir mekanın sağlıklı yaşam koşullarına kavuşturulması , tekrar hizmet verebilir , verimli , kapasiteli hale getirilmesi” (Gonsior, 1972, s. 1), şeklinde tanımlamışlardır.

3.2.Rehabilitasyon çalışmalarının tarihsel süreçte yeri

Anıtlara özgün işlevinden farklı, yeni işlev verilmesi, antik çağlardan beri süregelen bir uygulamadır. Örneğin; Orijinalinde Hadrian'ın Anıt Mezarı olarak yapılmış olan St.Angelo Kalesi, sonradan kaleye, papaya ait ikametgaha çevrilmiş olup , günümüzde de müze ve turistik aktivite merkezi durumuna getirilmiştir (Levha 3. 1).

Diocletian Hamamı'nın bazı bölümleri 16. yüzyılda Michelangelo tarafından kiliseye çevrilmiş, sekizgen salon ise tarihi süreçte değişik işlevlerle kullanılmıştır.

Günümüzde Diocletian Hamamı'nın kiliseye çevrilen bölümü hariç, diğer bölümleri müze işlevi ile değerlendirilmektedir (Levha 3. 2). Konuya ilişkin diğer bir Roma örneği de, Marcellus Tiyatrosu'dur. Bu anıtta tarihi süreçte tiyatro işlevinden sonra kale ve ikametgah olarak kullanılmıştır (Levha 3. 3).

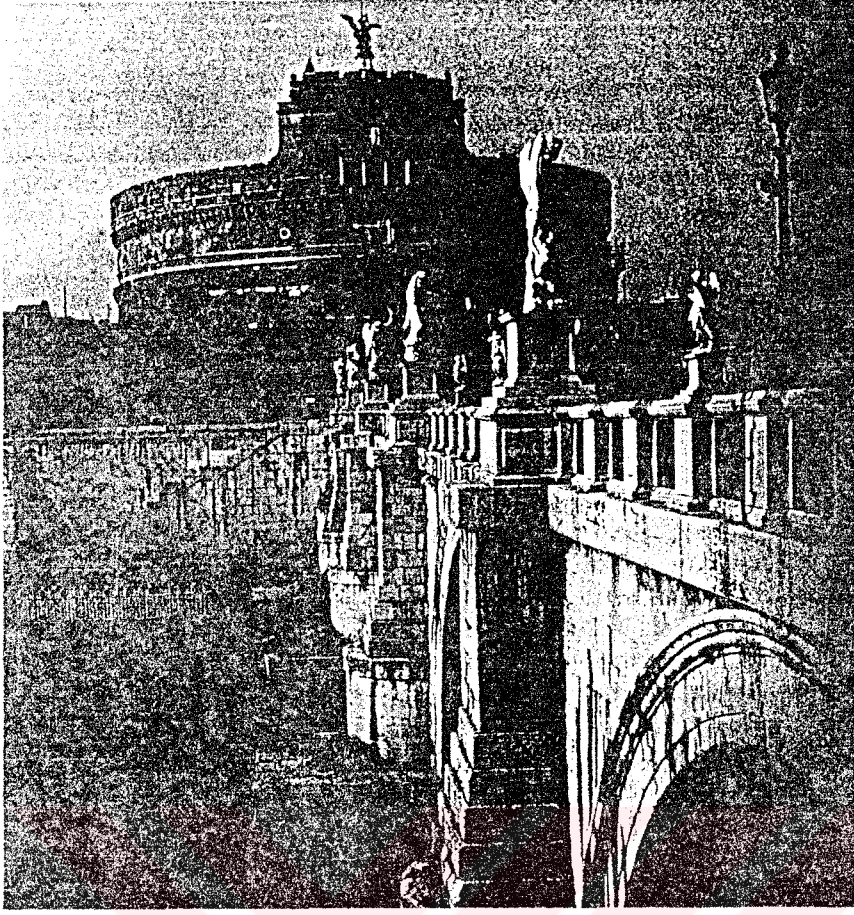
Tarihi süreçte de görüldüğü gibi, kent bünyesinde bulunan, sağlıklı inşa edilmiş anıtlara yeni işlev verilmesi doğal bir gelişmedir. Günümüzde çağdaş toplumlarda hızla değişen yaşam tarzı ve aktivitelerin cinsi ve ölçeğine bağlı olarak , tarihi yapı ve yerleşimlerin yeni kullanımlara uyarlanması çalışmalarında, uluslararası tüzükler doğrultusunda gerçekleştirilen daha bilinçli ve korumacı yaklaşımlar izlenmektedir.

3.3.Rehabilitasyon çalışmalarının yararları

Günümüzde ileri ülkelerde şehir plancıları, ekonomistler, mimarlar ve konuyla ilgili diğer uzmanlar, rehabilitasyonun yararlarını anlayarak, ya varolan yapı stoklarının orijinal işlevini canlandırmakta , ya da toplum ihtiyaçlarının gerektirdiği yeni bir işlev vererek, binaların yeniden kullanılmalarını sağlamak konusunda işbirliği yapmaktadırlar. Sahip olduğu değişik boyutlu ve özellikli mekanlarının uygun bir işlevle değerlendirilmek üzere onarılıp, çağdaş yaşam koşullarını sağlayacak şekilde yeni işleve adapte çalışmaları ile anıtlar yeniden kullanıma sunulmaktadır.

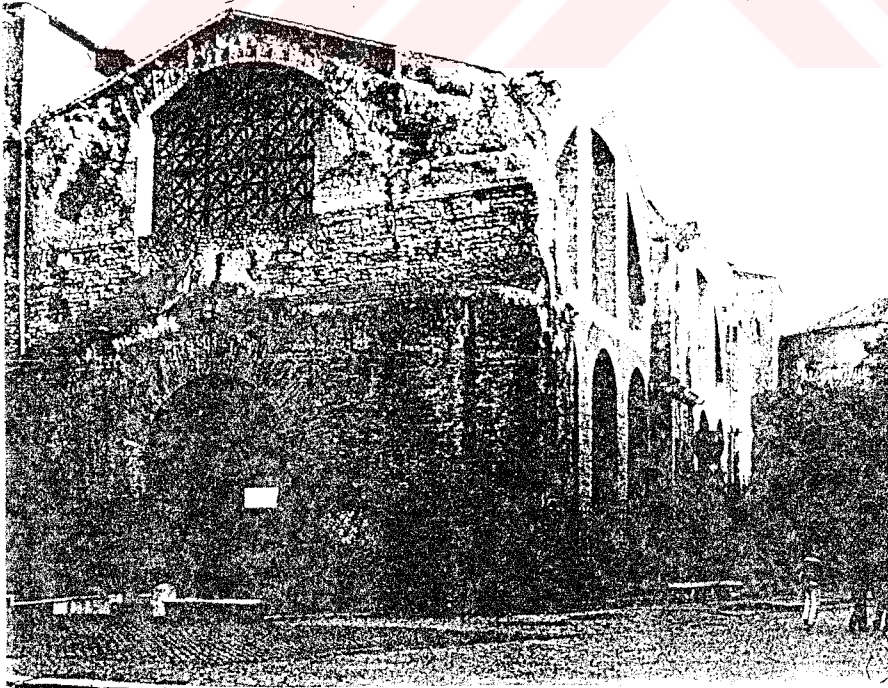
Anıtların yeniden kullanımı ile sağlanan yararlardan bazıları aşağıdaki şekildedir:

- Sosyal açıdan; Tarihi doku içeren kasabalar,kentler kimliğini korur.
- Kültürel açıdan; Anıtların hem kendi değerleri, hem de kent kimliğine katkı sağlayan, sanatsal, mimari, arkeolojik ve belgesel değerleri korunabilir.
- Ekonomik açıdan; Var olan mal korunur.
- Enerji tasarrufunda bulunulur.
- Yıkım masrafından kurtulunur.
- Varolan yol ve servislerden faydalanılır.

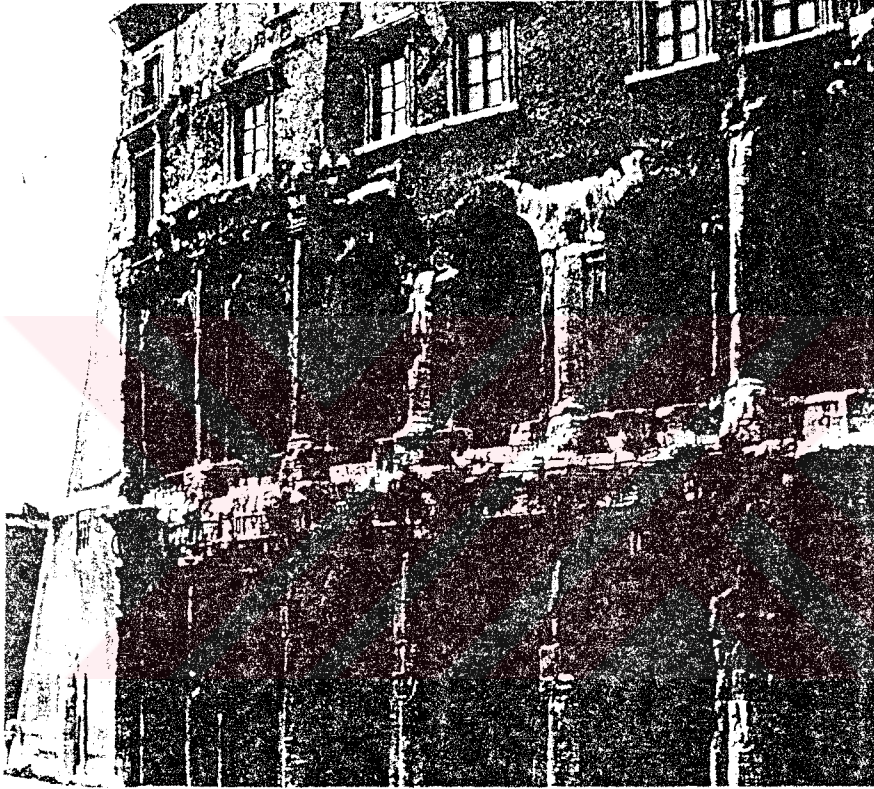
Levha 3. 1 San Angelo Kalesi(M.S. 135), Roma, İtalya

Kaynak: Feilden, 1994, s. 264

Levha 3. 2 Diocletian Hamamı (M.S. 302), Roma, İtalya

Kaynak: Feilden, 1994, s. 265

Levha 3. 3 Marcellus Tiyatrosu (M. Ö. 23-13), Roma, İtalya

Kaynak: Feilden, 1994, s. 264

Amsterdam Bildirgesinde (1975) yeni işlev ve yararları konusuyla ilgili olarak;

“Yapılara onların karakterine saygı göstermeyi ihmal etmeden çağdaş yaşamın gereklerine uyan işlevler vermeli; böylece yaşatılmalarını garanti altına almalı” denilmekte ve,

Çağdaş kent planlamasında eski kentlerin kentsel dokusunu karakterize eden insan ölçeğini, kapalı mekanları, işlevlerin etkileşimini ve toplumsal ve kültürel değişkenliği geri getirmek için bir çaba vardır. Fakat aynı zamanda eski yapıların korunmasının günümüz toplumunun ana ilgilerinden biri olarak kaynak tasarrufu ve israfın önlenmesine de katkıda bulunduğunun farkına varılmıştır. Tarihi yapılara çağdaş yaşamın gerekleriyle ilişkili yeni işlevler verilebileceği gösterilmiştir. Dahası koruma, yetenek ve becerilerini yaşatıp, geleceğe aktarmak zorunda olan sanatçı ve yüksek nitelikli zanaatçılara da gereksinme yaratmaktadır. Mevcut yerleşmelerin iyileştirilmesi aynı zamanda tarımsal alanlara daha az el uzatılmasına ve koruma politikasının çok önemli bir üstünlüğü olarak, nüfus hareketlerini önlemeğe, ya da büyük ölçüde azaltmaya da yardımcı olur, görüşü belirtilmektedir.

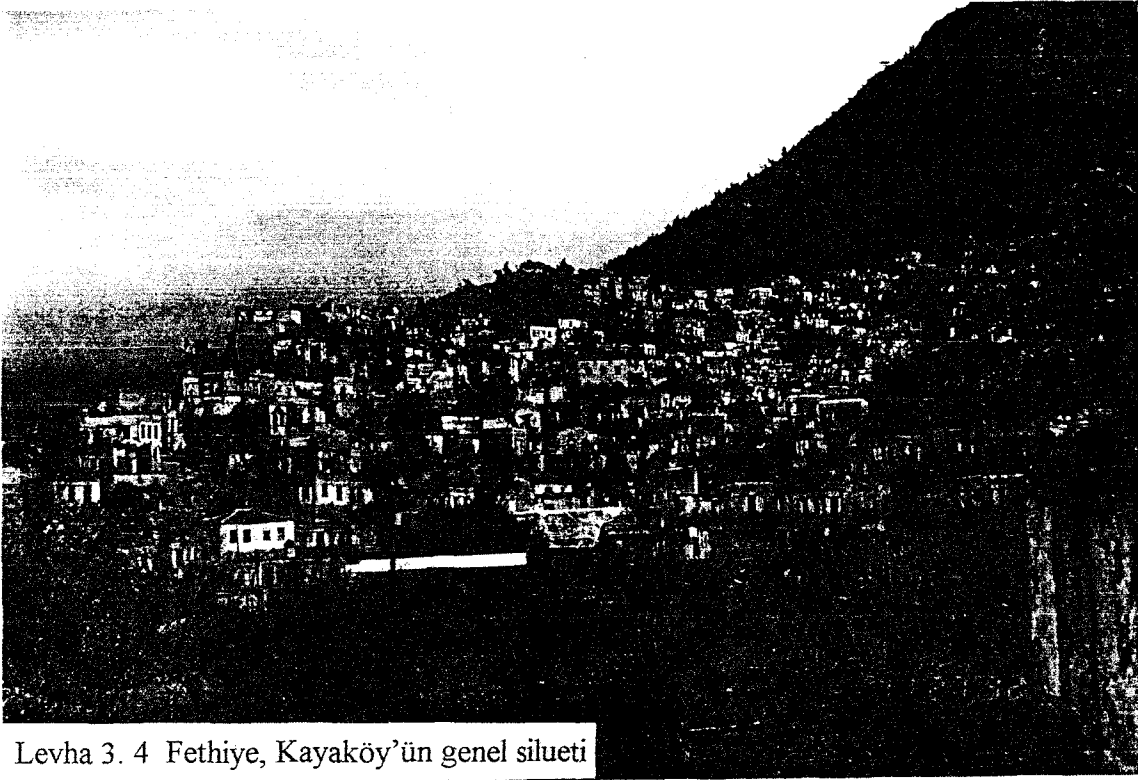
3.4. Anıtların terk edilme nedenleri

Anıtlar özgün işlevlerini kaybetmeleri veya işlevlerinin eskimesi nedeniyle, terk edilmektedirler (Bölüm 2.2.3). Terk edilme sürecinin başlamasında aşağıdaki etkenler rol oynamaktadır;

- Yapının bünyesindeki fiziksel ve kimyasal bozulmalar,
- Yakın çevre koşullarının kötüleşmesi,
- Ekonomik beklentiler , ranttan yararlanma istekleri,
- Hijyenik koşulların sağlıksızlığı,

- Ve diğerleri.

Tek yapı ölçeğinde gözlenen terkedilme sorunu bazen toplumsal , ekonomik ve kültürel gelişmeler sonucunda , bina çevresine , giderek de binalar grubuna , kent parçaları ve kentlere değin yaygınlaşmıştır. Bazen tarihi bir yerleşimin tamamen terkedildiği de görülür. Tarihi bir yerleşimin terk edilerek, var olan kentsel doku ve anıtların bakımsız kalması , çoğunlukla sosyal ve ekonomik sorunlarla bağlantılıdır. Nüfusunun büyük bölümü büyük kentlere göç eden Kastamonu ve köylerindeki kültür mirası bakımsızlık ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. 1920'li yıllarda mübadele kanunu gereği boşaltılan Rum köylerinden bazıları günümüzde harabe durumundadır. Gökçeada ve Kayaköy bu konuda en bilinen örneklerdendir. Bu köylerde yer alan kültür varlıkları, mübadele gereği boşaltıldıktan sonra yeniden kullanılamadıkları için, hızlı bir bozulma sürecine girmişlerdir (Levha 3. 4 – 3. 8).

Levha 3. 4 Fethiye, Kayaköy'ün genel silueti

Levha 3. 5 Fethiye, Kayaköy'de yer alan evlerden bir görünüş

Levha 3. 6 Fethiye, Kayaköy’de özgün işlevi sona eren Kilise

Levha 3. 7 Fethiye, Kayaköy’de özgün işlevi sona eren diğer Kilise

Levha 3. 8 Kilise döşemesinde yer alan podüme çakıl mozaikler

4. BÖLÜM

YENİDEN KULLANIMLARDA SORUNLARA NEDEN OLAN ETKENLER

Anıtların yeniden kullanımları için araştırma, karar, projelendirme ve uygulama aşamalarında, genel olarak aşağıdaki konularla ilgili sorunlarla karşılaşmaktadır:

4.1. Anıtın yeni işlevinin belirlenmesi

Anıta verilecek yeni işlevin belirlenmesinde, kent dokusu içindeki ekonomik ortam büyük rol oynamaktadır. Eğer anıt için, dokuya uygun bir işlev verilmemişse, ilgi görmeyen bir yapı haline gelir. İşlev konusunda ideal olan özgün işlevin sürdürülmesidir. Bunun mümkün olmadığı durumlarda ise (Bölüm 2.2.3), ilk işleve yakın veya işlev şeması ilk işlev şemasına uygun bir yeni işlev seçilmelidir. Anıtın tarihi, estetik, belgesel niteliklerine en az müdahale gerektiren işlev, anıt için en uygun olanıdır. Anıtın karakterine uymayan, anıtın içinde ve dışında yapılan köklü müdahaleler, ek yapı yapılmasını gerektiren işlevler, anıtın sahip olduğu değerlerini olumsuz yönde etkileyebilecektir.

Anıta yeni işlev belirlerken;

- Yapının mekansal oluşumu,
- Yapının hacim boyutları,

- Yapının işlevsel ilişkileri kurgusu,
- Yapının bulunduğu konum, tasarımcı ekip tarafından araştırılmalıdır.

Yapının mekansal oluşumu; anıta hangi yeni işlevin verileceğini belirlerken, en önem verilmesi gereken faktördür. Tek mekanlı, birbirini tekrarlayan mekanlardan oluşan bir planlamaya ya da karmaşık bir planlamaya sahip anıt için belirlenecek işlevler, elbette ki birbirinden farklı olacaktır. Örneğin; özgün işlevini yitirmiş, tek mekanlı bir kilisenin, nefleri ve sütun aralarına duvar örülerek dükkan haline getirilmesi düşünülemez. Bu tip bir düşünce, anıtın mekansal özelliğinin bozulması demektir. Tek mekanlı bir anıt için belirlenecek yeni işlev, yine tek mekanda gerçekleştirilebilecek bir işlev olmalıdır. Kültür merkezi, sergi salonu, tiyatro, konser salonu gibi yeni işlevler, bu tip anıtlar için düşünülebilecek titiz bir çalışma ile mekansal niteliği bozmayacak yeni kullanımlardır. Bunun tersine çok mekanlı bir hanın, tek mekan gerektiren sinema işleviyle yeniden değerlendirilmesi de, anıtın kimliğini büyük ölçüde yitirmesine neden olacaktır.

Yapının hacim boyutları; yeniden işlev sırasında varolandan farklı hacimlerin yaratılması gerekebilir. Odaların ikiye, üçe bölünmesi, ya da tersine aradaki duvarların kaldırılıp tek oda elde edilmeye çalışılması, kat ilaveleri yapılması gibi, yatayda ve düşeyde genel kurguya müdahale eden uygulamalar binanın özgün niteliğine, karakterine zarar verecektir.

Binanın işlevsel ilişkiler kurgusu; anıtın sahip olduğu işlevsel sirkülasyon ile verilecek yeni işlevin sirkülasyonu arasında uyum olmalıdır. Aksi takdirde işlemeyen bir sirkülasyon şeması kopukluklara, rahatsızlıklara, neden olabilecektir. Örneğin; konaklama tesisi olarak işlevlendirilen bir han ya da medrese gibi avluya sahip bir binada kalan kişi, danışma ya da ortak kullanıma yönelik başka mekanlara ulaşmak için avludan geçmek durumunda kalacaktır. Bu durum bahar, yaz aylarında rahatsızlık vermese de, kış günlerinde sorunlara neden olabilecektir. Zaman zaman revaklı

avluların yeniden kullanımlarında, revak aralarının, avlu üstlerinin şeffaf malzeme ile kapatıldığı da görülmektedir. Bu tip yöntemlerle kullanıcıların, anıtı yeni işlevi ile kullanırken rahat etmelerini sağlama fikri esastır. Ancak anıtın özüne, ruhuna aykırı çözümlerden kaçınmak gerekmektedir.

Yapının bulunduğu konum; Anıta verilecek yeni işlev, yukarıda da açıklandığı gibi, kent dokusu içindeki ekonomik ortamla bağdaşan bir kullanım olmalıdır. Anıtın kent içindeki konumu, tabii ki yukarıdaki üç şartı da karşılamak koşulu ile, yeni işlevi belirlemede önemli bir unsurdur. Örneğin; İzmir, Kemeraltı'nda yer alan Kızlar Ağası Hanı, kentin ticaret merkezinde yer almasının da etkisiyle, bir alış veriş merkezi çarşı olarak değerlendirilmiştir. Eğer aynı han, Kemeraltı'nda değil de, kentin daha farklı ticaretin pek yoğun olmadığı kesiminde konumlanmış olsaydı, belki de bir konaklama merkezi olarak kullanılmasına karar verilecekti.

Ülkemizde, yakın geçmişte birçok anıt büyük ödenekler harcanarak, yeni işlevlerle değerlendirilmek istenmiş, ancak uygun işlev seçimi yapılamadığından, bir süre sonra terkedilmişlerdir. Hem anıtın zarar görmemesi, hem de ekonomik açıdan kayıplara uğranmaması için, anıtın niteliğine, karakterine uygun işlev seçilmesi son derece önemlidir.

Anıtlara yeni işlev verilmesine ilişkin olarak, Venedik Tüzüğü'nün(1964) 5. Maddesinde;

Anıtların korunması onları herhangi bir toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu çeşit bir kullanım arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da süslemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir , denilerek yeni işlevle ilgili yaklaşım belirtilmektedir. Uygulamada bu ilke daha çok tarihi, sanatsal değeri yüksek han, hamam, medrese gibi anıt eserler için geçerli olmaktadır. Bu tür eserlerin yeni işleve adaptasyon çalışmaları sırasında plan

bütünlüğünün, mekan ilişkilerinin bozulmaması, süsleme elemanlarının korunmasına dikkat edilmektedir.

Carta Del Restauro'nun (1931), 4. maddesinde ise;

“Yaşayan , yani ayakta duran anıtlara, yalnızca özgün işlevinden çok uzak olmayan, binada gerekli uyarlamaların önemli hasara neden olmayacak şekilde yapılabileceği, yeni kullanımlar verilmesi kabul edilmektedir.” denilmektedir.

4.2. Araştırma, projelendirme ve uygulama sorunları

Rehabilitasyon ile ilgili projelendirme çalışmalarında öncelikle, tarihi strüktürün inşaa edildiği dönemin politik, sosyal, ekonomik yönlerinin araştırılması ve kronolojisinin belirlenmesi gerekmektedir. Eğer biliniyorsa anıtı yaratan isim ve karakterlerin kaydedilmesi, yapıya ilişkin estetik prensiplerin, kompozisyon görüşlerinin ve oransal ilişkilerin analiz edilmesi, çalışmada yararlı olacaktır. Ayrıca yapının strüktürel ve malzeme durumunun da incelenmesi gereklidir. Konstrüksiyonda izlenen farklı evreler, müdahaleler, iç ve dış özellikler, yapının genel çevresi gibi konular ayrı, ayrı önem taşımaktadır. Projelendirmenin başarılı olabilmesi için, çalışmalara ciddi bir araştırma safhası ile başlanmalıdır.

Rehabilitasyon çalışmaları; araştırma safhası, kararların alınarak, projelerin üretildiği safha ve uygulama safhası şeklinde üç ana etapta gerçekleştirilmelidir. Bir safhada çalışmalar tamamlanmadan, diğer safhaya geçilmemelidir. Örneğin; projelendirme tamamlanmadan, rehabilitasyona ilişkin müdahalelere başlanmamalıdır. Ancak ne yazık ki, zaman zaman şahıslar, zaman zaman da çeşitli kurum ve kuruluşlarca araştırma çalışmaları tamamlanmamış, projeleri hazırlanmamış, anıtların restorasyonlarının gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu tür uygulamalar, anıtların niteliklerinin büyük oranda yitirilmesine neden olmaktadır.

Eski eserlerle ilgili dökümanlara sahip kurum ve kuruluşların modern bir arşiv sistemine sahip olması, araştırmaların sağlıklı bir şekilde yürütülmesine katkıda bulunacaktır. Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde, orijinal dökümanların çelik kabinler içinde korunduğu, çağdaş yöntemlerle düzenlenmiş, modern bir arşivin oluşturulması sevindiricidir. Bu dökümantasyon merkezinde, orijinal dökümanlar mikrofilme alınmış olup, varolan bilgilerin bilgisayar ortamına yüklenmesi çalışmaları devam etmektedir.

Arşivlerinde anıtlara ilişkin orijinal doküman bulunduran ve restorasyon çalışması gerçekleştiren tüm kurum ve kuruluşların, sahip bulundukları tüm bilgi ve belgelerinin, hem korunması, hem de araştırmacıların hizmetine sunulabilmesi için, modern dökümantasyon, arşiv sistemlerine sahip olmaları bir gerekliliktir. Ne yazık ki, birçok kurumun sahip olduğu bilgi ve belgelere, modern bir arşiv sistemi oluşturulmadığından, ulaşılamamaktadır.

4.2.1. Uygulamalarda anıtın dış kısmını olumsuz etkileyen müdahaleler

Duvarlar (taş, tuğla, kerpiç, sıva vb.):

Yapının dış cephesinde yer alan kapı, pencere söveleri, kat silmeleri vb. öğeler ve birleşimleri, dokusu, rengi gibi özellikleri ile yapı yüzeyini oluşturan özellikler, yapıya karakter veren niteliklerdir. Ancak unutulmamalıdır ki, kagir duvarlar yapının en dayanıklı öğeleri olmakla birlikte, yetersiz bakım, onarım ve aşındırıcı temizleme tekniklerinin uygulanması ile aynı zamanda zarar görmeye en yatkın olan yapı öğeleridir.

Olumsuz müdahaleler:

- Kagir duvarların büyük bir bölümünde çürütme suretiyle yenileme yapılması sonucu, yapının tarihi karakterinin zarar görmesi ve yeni bina haline gelmesi,
- Özgün malzemeye görsel, fiziksel ve kimyasal açıdan uygun olmayan taşın onarımında kullanılması,
- Duvar yüzeyinde yer alan onarılamayacak durumdaki bir yapı ögesinin yerinden sökülerek, yerine aynı görüntüyü sağlamayan yeni bir öge yerleştirilmesi, ya da yerinin boş bırakılması,
- Su geçirmeyen, geleneksel olmayan kaplama, sıva gibi ürünlerin kullanılması (kaplamalar hem geleneksel duvarın görüntüsünü değiştirebilir, hem de bozulmayı hızlandırabilir.),
- Sağlam sıvanın raspasının yapılarak, özgün malzemeden daha sert olan ve görünüş olarak da uyumsuz olan malzemenin kullanılması,
- Yeni bir görüntü elde etmek amacıyla, orijinalde sıvasız ve boyasız olan yüzeylerin boyanması ve sıvanması, veya aynı amaçla orijinalde sıvalı ve boyalı olan yüzeylerin raspasının yapılması,
- Boya tipinin ve renginin değiştirilmesi,
- Dayanaksız kerpiç yüzeyine çimento sıva yapılması (çimento sıva, kerpiç yüzey ile düzgün bağlar oluşturamayacağından, nem iki malzemenin arasına girerek, kerpicing bozulma süresini hızlandırır),
- Derzlerle ilgili problemler, akan çatı ve oluklar, binada değişik nedenli oturmalar, duvar yüzeyinin hava şartlarına, kapilarite etkisine açık olması gibi olumsuz etkenlerin değerlendirilmesi ve çözümlenmesinde başarısız olunması,
- Gerekli test çalışmaları yapılmadan yüzeyin temizlenmesi,
- Taş ve tuğla yüzeylerin temizlenmesinde sürekli kum püskürtme yönteminin kullanılması nedeniyle malzeme yüzeyinde aşınma ve bozulmaya sebebiyet verilmesi,

- Asit içeren kimyasal ürünlerin kireç taşı veya mermer duvar yüzeylerinin temizliğinde kullanılması ve bu kimyasalların duvar yüzeyinde bırakılması,
- Su içeren veya sıvı durumda donma tehlikesi olan kimyasal solüsyonlarla yüzey temizliği yapılması,
- Yüzey temizliğinde yüksek basınçlı su kullanılmasından dolayı, taş yüzeyi ve derzlerin zarar görmesi,
- Anıta ve bulunduğu tarihi bölgeye uymayan renklerin kullanılması,
- Taş duvarı korumak için uygun önlemlerin belirlenmesinde yanlış kararlar alınması,
- Özelliğini kaybetmemiş, sağlam durumdaki, derz dolgularının derz aralarından çıkarılması ve görünüşte bütünlük sağlanması için derzlerin yeniden hazırlanan harçla doldurulması,
- Derz aralarından bağlayıcı özelliğini kaybetmiş harcın elektrikli aletlerle çıkarılmaya çalışılması,
- Yüksek dozlu portland çimentosu ile yeniden derzleme işlemi yapılması (yeni hazırlanan harç genellikle tarihi malzemeden daha kuvvetli bir bağ kurulmasına neden olarak, yeni malzeme ve geleneksel harç arasındaki farklı genişleme katsayısı ve içerdiği farklı gözenekliliğe bağlı olarak özgün malzemeye zarar verebilir),
- Sentetik mastik bileşimlerle derzleme işleminin yapılması,
- Geleneksel derzleme yöntemleri yerine, farklı yeni yöntemlerin uygulanması,
- Yeniden derzleme sırasında derzin genişliğinin ve şeklinin değiştirilmesi gibi işlemlerdir.

Madeni aksamlar (dökme demir, sac, çelik vb.):

Dökme demir ile üretilen balkon korkulukları, pencere şebekeleri, cumba altı taşıyıcıları, sac kepenkler, kapılar vb. madeni mimari öğeler çoğunlukla dekoratif

öğelerdir ve yapıya karakter kazandıran niteliklere sahiptirler. Rehabilitasyon çalışması sırasında bu öğelerin korunması ve onarılması konusunda özen gösterilmelidir.

Olumsuz müdahaleler:

- Yapıda yer alan madeni öğelerin onarılması ya da sadece bozulan bölümünün değiştirilmesi yerine, büyük bir bölümünün sökülerek muntazam bir görüntü elde etmek için, yeni bir malzeme ile rekonstrüksiyonun yapılması,
- Görsel, fiziksel ve kimyasal olarak özgün metal öğelere uymayan bir malzeme ile kısmi yenileme çalışması yapılması,
- Metal öğelerin korunması için doğru kararların alınamaması,
- Birbirine uyumsuz metallerin güvenilir bir ayırıcı malzeme kullanılmadan, yerleştirilmesi (Bu uyumsuzluk korozyona yol açabilir. Örneğin bakırla birlikte kullanım, dökme demiri, çeliği, alüminyum korozyona uğratacaktır),
- Temizleme işleminden sonra, metal üzerine koruyucu tabakanın uygulanmaması (korozyonun oluşumunun hızlanması endişesi),
- Tarihi metal öğenin patinasının sökülmesi (patina tarihi bir yüzey bitimi olmasının yanı sıra aynı zamanda bakır, bronz gibi bazı metaller için koruyucu tabaka görevi görmektedir),
- Korozyona neden olan etkenlerin (akan çatı, oluktan kaynaklanan nem vb.) teşhisi, değerlendirilmesi ve tedavisinde başarısız olunması,
- Bakır, bronz veya paslanmaz çelik gibi metallerin yüzeylerine boya uygulaması yapılması,
- Renk, yüzey bitimi gibi özelliklerde köklü değişiklik yapılması,
- Metalin tarihi renk, doku ve yüzey bitimi gibi niteliklerine zarar verecek veya değiştirecek, temizleme yöntemlerinin kullanılması,
- Kurşun, bakır, kalay gibi yumuşak metal yüzeylerinin aşınmasına neden olabilecek, püskürtme teknikleri ile temizlik çalışmaları yapılması,

- Dökme demir, dövme demir veya çeliği temizlemede hafif, zararsız yöntemler yerine, yüksek basınçlı püskürtme tekniklerinin kullanılması,
- Anıt ve çevresindeki dokuya uymayan yeni renklerin kullanılması gibi işlemlerdir.

Çatılar:

Kubbeleri, bacaları, şekli, boyutları, rengi, kaplama malzemeleri, makas sistemleri gibi öğeleriyle çatılar, yapının tarihi karakterini tanımlamada son derece büyük önem taşımaktadırlar. Çatının yapı tasarımında oynadığı role ilaveten, tüm strüktürü yağmur, kar vb. doğa koşullarından korumak gibi önemli bir görevi de bulunmaktadır.

Her rehabilitasyon çalışması sırasında yapıya örtü görevi üstlenen çatı, korunma ve onarılması açısından özel önem gösterilmesi gereken bir yapı elemanıdır.

Olumsuz müdahaleler:

- Yapıya karakterini kazandıran öğelerden olan çatıların değiştirilmesi, zarar verilmesi veya yıkılması,
- Onarılabilecek bir çatının, kaplamasının büyük bölümünün kaldırılarak, yeni malzeme ile rekonstrüksiyonunun yapılması,
- Çatı oluk ve yağmur borularının düzenli temizliğinin yapılmaması nedeniyle, üzerinde moloz, yaprak gibi malzemelerin toplanarak giderleri tıkanması ve yapının çatının alt kısmında yer alan bölümlerinin zarar görmesi,
- Akan bir çatının onarılmayarak kagir, ahşap, sıva, boya ve strüktürel öğeler gibi tarihi yapı malzemelerinin bozulmalarının hızlanmasına neden olunması,
- Geleneksel malzemenin onarılması ve sadece bozulan kısmının değiştirilmesi mümkünken, tamamıyla değiştirme işleminin tercih edilmesi,

- Değiştirme işlemleri sırasında görsel, fiziksel ve kimyasal açıdan özgün malzemeye uymayan bir malzeme seçilmesi,
- Tarihi, resim ve fiziksel açıdan yetersiz belgelere dayandığı için ölçek, oran, malzeme ve renk açısından yanlış bir görüntü yaratılması,
- Tamir edilemez durumdaki bir çatı öğesinin (atı penceresi, baca vb.) kaldırılarak, yenilenmemesi veya farklı görsel etkisi olan bir tarzla yenilenmesi,
- Daha hızlı bozulma olasılığı içinde bulunan kenet, çivi gibi bağlantı elemanlarının korozyona açık şekilde bırakılması,
- atı penceresi, havalandırma bacası, fener gibi orijinalinde bulunmayan birtakım yeni elerle, çatının tarihi niteliğinin olumsuz etkilenmesi gibi işlemlerdir.

Pencereler:

Alışılmışın dışındaki şekilleri, renkli cam dokuları ile zaman zaman pencereler, yapıya karakter veren nitelikler haline gelirler. Rehabilitasyon sırasında, genellikle pencere çerçevelerinin değiştirilmesi, çift cam kullanılması gibi çalışmaların yapılması istenmektedir. Bu tür değiştirme kararlarından önce, değiştirme işleminin yapı karakterine yapacağı etki dşnlmelidir.

Olumsuz müdahaleler:

- Yapıya karakterini veren öğelerden olan pencerelerin değiştirilmesi, kapatılması suretiyle yapının olumsuz yönde etkilenmesi,
- Yeni pencere açma ve kapama, yerine uymayan ereve takılması gibi nedenlerle pencerelerin sayısı, yerleşimi, ölçüleri veya cam sisteminde değişiklik yapılması,
- Uygun olmayan tasarım, malzeme, yüzey bitimi, renk gibi unsurlarla pencerelerin tarihi görünümünün değiştirilmesi,

- Özgün pencere öğelerinin korunması yerine, değiştirilmesinin tercih edilmesi,
- Kısmi olarak sadece bozulan bölümün onarılması veya değiştirilmesinin tercih edilmesi,
- Görsel, fiziksel ve kimyasal olarak özgün pencerelere uymayan bir malzeme ile kısmi yenileme çalışması yapılması,
- Tamir edilemez durumdaki bir pencerenin kapatılarak iptal edilmesi veya farklı görsel etkisi olan bir tarzla yenilenmesi,
- Tarihi, resimsel ve fiziksel açıdan yetersiz belgelere dayandığı için özgününe uymayan bir görüntü yaratılması,
- Pencerelerin bozulmasını önlemek için periyodik bakıma dayalı, koruyucu önlemlerin alınması,
- Yeni kat ilavesi ve yeni kat döşemesinin pencere alanından geçmesi, bu nedenle pencerelerin yapı dışından görünüşünün tamamıyla değişmesi,
- Özgün pencere oranının metal veya diğer malzemelerle gizlenmesi gibi işlemlerdir.

Giriş ve sundurmalar:

Giriş ve sundurmalar özellikle ana cephede yer aldıklarından, tarihi eserlerin odak noktası haline gelirler. Kapıları, merdivenleri, merdiven korkulukları, sütunları, saçakları gibi dekoratif ve fonksiyonel öğeleriyle girişler, yapı karakterini önemli oranda etkilerler. Rehabilitasyon çalışmaları yapılırken, bu öğeler üzerinde titizlikle durulması gerekmektedir.

Olumsuz müdahaleler:

- Yapıya karakterini veren öğelerden olan geleneksel kapıların değiştirilmesi suretiyle, yapının olumsuz etkilenmesi,

- Yapıyı yeniden kullanıma uyarlama çalışmaları sırasında, özgün girişin, sundurmanın iptal edilmesi,
- Giriş ve sundurmalarla ilgili etkin koruma önlemlerinin alınmaması ve bozulmanın hızlanmasına neden olunması,
- Özgün malzemenin onarılması veya sadece bozulan bölümünün değiştirilmesi mümkünken, tamamıyla değiştirme işleminin tercih edilmesi,
- Değiştirmelerde görsel, fiziksel ve kimyasal olarak özgün malzemeye uygun olmayan bir malzeme seçilmesi,
- Tamir edilemez durumdaki kapı ve sundurmanın kaldırılarak, yenilenmemesi veya farklı görsel etkisi olan bir tarzla yenilenmesi,
- Tarihi, resim ve fiziksel açıdan yetersiz belgelere dayandığı için onarımdan sonra hatalı bir görüntü yaratılması,
- Tablalı kapı, tepe pencereleri gibi öğelerin eklenmesiyle servis girişlerinin etkisinin değişmesi gibi işlemlerdir.

Sağlık ve güvenlik kuralları:

Yeniden kullanımın bir parçası olarak, anıta ilişkin çağdaş hijyen şartlarının sağlanması, yangın ve güvenlik önlemlerinin alınması gerekmektedir.

Yangın tarihi alanları tehdit eden ciddi bir tehlike oluşturduğu için, ne tür önlemler alınabileceği araştırılmalı ve en uygun korunma yöntemine karar verilmelidir. Anıtın estetiğini bozmayacak şekilde, yapının uygun bölümlerine, duman kontrol cihazları, sesli otomatik uyarı cihazları, su püskürtme cihazları yerleştirilebilir. Ayrıca masif kısmına, iskeletine ve kaplamasının altına yanmaz levhalar eklenerek, yangına dayanıklı kapılar üretilebilir. Tavan ve döşemelerle ilgili olarak ise, sıva altına yanmaz malzemeler konulması ya da kaplamada yanmayı geciktirici malzemeler kullanılması yararlı olacaktır. Dış cephede yer alan ahşap doğrama ve diğer ahşap elemanlar

yanmayı geciktirici boyalarla boyanabilir. Bu tür çağdaş yöntemlerle, modern standartlar kullanılarak, anıtın yangın konusunda güvenliği sağlanabilir.

Rehabilitasyon çalışmaları sırasında, sağlıklı ortamların yaratılması gerekmektedir. Tarihi yapılarda, genellikle günümüz standartlarında ışık ve hava sağlanması mümkün olmadığından, suni ışıklandırma ve havalandırma yöntemleri kullanılmaktadır. Bunların yanı sıra, temiz su, iyi bir kanalizasyon sistemi, gaz, elektrik, ısıtma gibi hizmetlerin de sağlanması gerekmektedir. Bu tip çalışmaların yapılması sırasında, anıta özgün karakterini veren mekanlar, mimari öğeler ve yüzeylerin karakterlerini kaybetmemeleri için gerekli önlemler alınmalıdır.

4.2.2. Uygulamalarda anıtın iç kısmını olumsuz etkileyen müdahaleler

Strüktürel sistem:

Açıktaki olan, görülebilen taş, tuğla duvarlar, kolonlar, kirişler, çatı makasları, taş temeller gibi strüktürel elemanlar, anıtın tarihi karakterini tanımlama konusunda önemli öğelerdir. Açıktaki olmayan (görülemeyen) diğer strüktürel öğeler ise, dönemin yapı teknolojisi açısından önemlidir. Projelendirme çalışmaları sırasında strüktürel sistemin incelenmesi ve değerlendirilerek hem fiziki durumunun, hem de yapının tarihi karakterine katkısının belirlenmesi gerekmektedir.

Olumsuz müdahaleler:

- Yapıya ağır gelen yeni bir işlevin verilmesi sonucu, strüktürel sisteme fazla yük yüklenmesi, yeni mekanik sistemlerin kurulması,
- Yapının belirli periyodlarla bakımının yapılmamasından dolayı, strüktürel sistemin zarar görmesi,

- Sehim yapan kirişler, çatlayan ve dikeyden ayrıldığı gözlenen duvarlar gibi strüktürel problemleri olduğu bilinen strüktürel öğelerle ilgili sağıklaştırma çalışmaları yapılmaması,
- Yapı strüktürünü güçlendirmek için duvar içlerine ve gerekli yerlere gömülen çelik taşıyıcılar nedeniyle, yapının niteliğinin (mimari öğeler ve yüzeyler vb.) zarar görmesi,
- Yapı çevresinde kazı yapılması nedeniyle tarihi yapı temelinde oturmalarla neden olunması,
- Strüktürel malzemelere zarar verebilecek tekniklerin kullanılması,
- Bazı strüktürel öğelerin sökülerek, yerine taşıyıcı özelliği farklı olan ve aynı görünüme sahip olmayan bir malzeme yerleştirilmesi (örneğin ahşap kiriş yerine çelik kiriş kullanılması),
- Strüktürel öğelerin bozulmasına sebep olabilecek kimyasal malzemelerin kullanılması,
- Yeni kullanım için hazırlık çalışmaları aşamasında, strüktürel eksiklikleri düzeltmeye çalışırken, yapı karakterini tanımlayan, iç mekanları, yapı öğelerini ve yüzeyleri olumsuz etkileyecek , zarar verecek çalışmalar yapılması,
- Yeni bir katın ilavesi ile iç mekanların, niteliklerinin ve yüzeylerinin etkilenmesinin yanı sıra, köklü bir değişiklik ile strüktürel sisteme de zarar verilmesi,
- Yeni kat ilavesi ve yeni kat döşemesinin pencere alanından geçmesi, bu nedenle pencerelerin yapı dışından görünüşünün tamamıyla değişmesi,
- Yeni mekanik ve elektrik sistemleri kurarken, strüktürel öğelerin değişikliği, kesme ve ekleme gibi işlemlerin yapılmasıdır.

İç mekanlar, mimari öğeler ve yüzeyler :

Bir yapının iç mekan kurgusu, tablalı, oymalı kapı, tavan göbeği, dolaplar, profilli ahşap silmeler, başmaklar vb. mimari öğeleri; boyalar, kalem işi süslemeler gibi yapıya

renk ve doku veren yüzey bitimleri; tek başına veya toplu olarak yapıya anlamını, karakterini kazandıran niteliklerdir. Bu nedenle yeniden kullanıma ilişkin projelendirme çalışmaları sırasında, yapının mekan kurgusunun, içindeki mimari öğelerinin veya yüzeylerinin özgünlüğünün korunması konusunda hassasiyet gösterilmesi gerekmektedir.

Olumsuz müdahaleler:

- Ana duvarları yıkmak, yeni bölmelerle yeni mekanlar yaratmak suretiyle iç mekan kurgusunun ve kat planının değiştirilmesi,
- Kat yüksekliğinden yararlanarak ara kat ilave edilmesi, döşemelerin kesilmesi, tavan seviyesinin düşürülmesi gibi müdahalelerle yapının hacim özelliğinin bozulması,
- Ahşabın doğal görüntüsünün tekrar elde edilmesi için, boyalı ahşap yüzeyin boya raspasının yapılarak, cilalanması,
- Yapının tarihi yüzeyinde farklı bir görüntü elde etmek için özgün sıva veya boyanın raspasının yapılması veya tersine özgünde çıplak olan duvar yüzeyinin sıvanarak boyanması,
- Yeni ve iddialı dekoratif öğelerin kullanılarak, özgün öğelerin etkisinin azaltılması,
- İç mekan, mimari öğeler ve yüzey bitimlerinin korunması ile ilgili gerekli konservasyon önlemlerinin alınmaması nedeniyle, bozulmalara neden olunması,
- Yapının kırık ve güvenlik önlemi olmayan kapı ve pencereleri nedeniyle iç mekan öğelerine ve yüzeylere, olumsuz hava koşulları ve vandalist insanlar tarafından zarar verilmesi,
- Yüzeyden boya ve kaplamaları raspa çalışmaları sırasında, yüzeye zarar verici metodların kullanılması,

- Özgün malzeme ile uyumlu olmayan malzeme ile yenileme çalışması yapılması gibi işlemlerdir.

Teknik sistemler (ısıtma, havalandırma, elektrik ve su tesisatı):

Yapıların; geleneksel ısıtma, aydınlatma , havalandırma ve su sistemlerine ilişkin gözlenebilen öğeleri ve özellikleri, yapının tarihi karakterini tanımlamada yardımcı olabilir. Genellikle yeniden kullanım için bu sistemlerin, çağdaştırılmaları için yenilenmeleri gerekmektedir. Bazen yapı teknolojisini tarihi açısından bu tesisatların tamamının veya bir bölümünün korunması uygun görülmektedir.

Olumsuz müdahaleler:

- Yapıya karakterini kazandıran öğelerden olan teknik sistemlerin değiştirilmesi, zarar verilmesi,
- Teknik sistemlerle ilgili etkin koruma önlemlerinin alınmayarak, bozulmanın hızlanmasına sebep olunması,
- Teknik sistemlerin yeterince havalandırılmayan bölümlere yerleştirilmesinden dolayı, sistemlerde bozulmalar oluşması,
- Aynı görsel etkiye sahip olmayan malzeme ile tesisatın yenilenmesi,
- Yeni bir mekanik sistemin kurulması sonucu strüktürel ve iç mekan özelliklerinin büyük ölçüde değiştirilmesi, zarar verilmesi,
- Düşey yağmur borusu, su borusu, kablolar gibi öğelerin kullanılmasının karışıklığa ve görsel kirliliğe yol açması,
- Mekanik tesisatların duvar, tavan arası gibi yerlere gizlenmesi için, tarihi bina malzemesinin duvar yüzeyinde kanallar ve oyuklar açılması, özgün malzemeye zarar verilmesi,
- Isıtma havalandırma ünitelerini kurmak için , tarihi yapıya görsel ve fiziksel olarak zarar verilmesi gibi işlemlerdir.

4.2.3. Ek yapı talebi

Tarihi yapıları yeni işleve uyarlama çalışmaları sırasında çağdaş ihtiyaçları karşılamak için , birtakım ek yapıların yapılması gündeme gelebilir. Örneğin, günümüzde birçok tarihi yapıya müze işlevi verilmektedir. Tarihi bir yapıyı çağdaş müzecilik anlayışına uygun bir müzeye dönüştürmek için , gişe , kafeterya , tuvalet gibi birtakım yardımcı mekanlarında eklenmesi gerekebilecektir. Bu tür ek yapılar mümkün olduğunca tarihi yapıya saygılı , gerek kitle , gerekse kullanılan iddialı malzemesiyle onu ezmeyecek, ön plana çıkmayacak şekilde tasarlanmalıdır. Ek yapılara yüklenen fonksiyonların yoğun olması , kitlenin büyümesine ve tarihi yapıyla uyumsuzluğuna yol açmaktadır.

Çağdaş ek yapımında, görünmeyen ek kavramı olarak nitelendirilen, yeraltında yaratılan yeni mekanlar, saydam ek denilen cam, pleksiglas gibi saydam malzemelerle kaplanmış ekler, kontrast uygulama olarak adlandırılan, anıtın korunan cephesinin arkasında imar planında verilen haklardan mahrum edilmeyerek, yükselen katlar gibi değişik uygulamalar yapılmaktadır. Bu tür müdahaleler, çoğu kez anıtların niteliklerine ve çevrelerindeki tarihi dokuya zarar verdiklerinden, çok dikkatli olunması gerekmektedir

Venedik Tüzüğü'nün 13. Maddesinde, "Eklemelere ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağlantısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir."denilmektedir.

Aynı konu ile ilgili olarak Carta Del Restauro'nun 7. maddesinde;

Eğer bir anıtı sağlamlaştırmak, kısmi veya tam olarak bütünlemek amacıyla ya da yeniden kullanım nedeniyle ekler yapılması gerekirse, uyulması gereken temel koşul yeni öğelerin en azda tutulmaları, yalın ve yapısal düzeni yansıtır karakterde

olmalarıdır; benzer üslûpta bir ek ancak yapının mevcut çizgilerini devam ettirmek ve bezemeden arınmış geometrik anlatımlar sözkonusu olduğunda kabul edilebilir,

8. maddesinde ise “Ekler kesin ve açık olmalı ve özgünden farklı malzeme kullanılarak veya bezemesiz bir çerçeveye sınırlanarak ya da damga veya yazıtle belirtilmelidir. Bir restorasyon asla onu inceleyenleri yanıltacak veya tarihi bir belgeyi değiştirecek şekilde yapılmamalıdır” denilmektedir.

4.2.4. Yapının otantikliğinin korunması

Anıtların yeni işleve adapte edilmeleri çalışmaları sırasında otantikliğin korunması konusundaki titizlik çok büyük önem taşımaktadır. Deschambault Deklarasyonu’nun, “Milli miras bir hazinedir. Çok değerlidir, yenilenemez.” başlığı altındaki madde II-D’de, “Milli mirası koruma ve geliştirme çalışmalarında otantikliğin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda azami dikkat gösterilmelidir” denilmektedir.

Etimolojik olarak otantik kelimesi, aynı anlamında olan, Yunanca "authentikos" kelimesinden gelmektedir. Latince ise ata, orijin, başlayan gibi anlamları olan "auctor" kelimesi ile ilişkilidir. Kültürel mirasın restorasyonu ve yeniden değerlendirilmesine yaklaşım aslında otantiklik görüşü ile yakından ilgilidir. Çünkü yapılan rehabilitasyon çalışmaları, yapıların kullanımlarının değişmesi demek olup kültürel otantikliği, konsolidasyon çalışmaları ise yapının malzeme ve estetik açıdan otantikliğini etkileyecektir. Günümüzde ileri ülkelerde, üstün niteliklere sahip olduğu düşünülen anıt eserlerin, niteliklerinin yeniden kullanıma adaptasyon çalışmaları sırasında zarar görmemeleri ve otantiklik özelliklerini kaybetmemeleri amacıyla, genellikle müze ve kültürel işlevlerle değerlendirmeleri görüşü hakimdir.

4.3. Rehabilitasyon uygulamasını gerçekleştirecek ekibin belirlenmesi

Anıtların geçmişten gelen güzelliklerini, değerlerini bozmadan geleceğe aktarmak, deneyim ve bilgi donanımını gerektirmektedir. Bu donanıma sahip olmayan kişilerin yürüttüğü uygulamalar, eserlerin maalesef geriye dönülemez, telafi edilemez şekilde tahrip edilmelerine yol açmaktadır. Bu nedenle eski eserlerin rehabilitasyon çalışmalarının, gerekli bilgi ve deneyime sahip olan restoratör mimarlar başkanlığında, interdisipliner bir ekip tarafından yürütülmesi yararlı olacaktır.

Ülkemizde restorasyon uygulamaları yapan kişiler üç grupta toplanmaktadır:

- a) Teknik elemanlar (restoratör mimar, mimar ve mühendisler) ,
- b) Ara elemanlar (tekniker ve teknisyenler),
- c) Ustalar.

a) Günümüzde büyük şehirlerimizde yer alan üniversitelerimizin, Mimarlık Fakültelerinden mezun mimarlar, yüksek lisans yaparak, restoratör mimar ünvanını almaktadırlar. Ne yazık ki, yüksek lisanstan sonra bu grubun ancak küçük bir bölümü restorasyon ile ilgili işlerde çalışmaktadır. Diğerleri aldıkları eğitimi, uygulamada kullanma şansı bulamamaktadırlar. Mühendisler ise çoğunlukla, restorasyon ile ilgili bir eğitim almadan, uygulamanın içine direkt olarak girmektedirler. Mühendislerin hepsi betonarme yapılar ile ilgili sorunlar konusunda bilgi donanımlı olsalar da, kargir yapılar ile ilgili sorunlar gündeme geldiğinde, olayın içinden pek de kolay çıkamamaktadırlar. Bazı üniversitelerde, eski eser onarımı konusunda da çalışmış, deneyimli statikçiler olmakla birlikte, strüktürel sağlamlaştırma, strüktürel restorasyon konusunda uzmanlaşmış, genç dinamik statikçilerin yetiştirilerek, restorasyon uygulamalarında görev almalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Çok zengin kültür varlıklarına, anıtlara sahip olduğumuz ülkemizin, kültürel zenginliğini oluşturan öğelerinden olan anıtların sağlamlaştırılarak, gelecek nesillere aktarılabilmesi için, iyi yetiştirilmiş restoratör mimarlar ve deneyimli strüktür mühendisleri bir gerekliliktir.

b)İkinci sırada yeralan tekniker ve teknisyenler de yapılan restorasyonlar açısından büyük önem taşımaktadırlar. Ülkemizde son yıllarda mimari restoratör, arkeolojik restoratör yetiştiren yüksek okulların açılması çok yararlı görülmektedir. Bu okullarda eğitim yapan öğrencilerin Kültür Bakanlığına bağlı Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, Vakıflar Bölge Müdürlüğü gibi restorasyon çalışması yapan Kamu Kurum ve Kuruluşlarında staj yapmaları, öğrencilere uygulama ile tanışma şansı verecektir. Bu ara meslek grubunda değerli elemanların yetiştirilerek restorasyon işlerinde görevlendirilmeleri, büyük bir açığı kapatarak, restorasyondaki başarıyı arttıracaktır. Ancak, okul eğitimi sırasında teori ve pratiği bir arada götürerek, öğrencilerin laboratuvarında malzemenin bozulma nedenlerini, konsolidasyon ve konservasyon tekniklerini, şantiyede ise geleneksel malzemeyi, restorasyon tekniklerini öğrenmelerinin sağlanması esas olmalıdır.

c) Usta yetiştirme konusu büyük önem arz etmektedir. Restorasyon çalışmaları sırasında, sağlamlaştırma konusunda çalışabilecek, geleneksel sanatımızı uygulayabilecek kalemkar işi ustası, klasik marangoz, ahşap tezyinat ustası, kurşuncu, sıvacı, derz ustası gibi ustalar bulmak çok zordur. Özgün malzemeyi (horasan harcı, kireç harcı vb.), özgün tarzda üretip, özgün teknikle kullanabilmek konusunda mütehassıs ustalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu nedenle; Vakıflar Genel Müdürlüğünce, Türk- İslam dönemine ait anıtlarımızın bakım, onarım ve restorasyon çalışmalarında görev almak üzere, geleneksel sanatımızı “usta- çırak” ilişkisini görerek, uygulayarak öğrenmeleri için usta yetiştirmek üzere, Türk- İslam Vakıf Eserleri Restorasyon Eğitim Merkezi kurulmuştur.

Vakıflar Genel Müdürlüğü, VakıfBank ve Vakıf İnşaat ve Restorasyon A.Ş. tarafından finanse edilen bu merkezin hukuki yapısının kurulması, kaynak ihtiyacının tespit edilmesi, çalışma ortamının ve eğitim programlarının belirlenmesi, öğretim kadrosu ve öğrencilerin seçilmesi gibi birçok konular, üniversite öğretim üyeleri,

Milli Eğitim, Kültür ve Bayındırlık Bakanlığı yetkilileriyle detaylı olarak görüşülmüş ve sonuca bağlanmıştır.

Akademisyen ve pratik ustaların teorik ve uygulamalı olarak eğitim vereceği; içinde araştırma laboratuvarları, uygulama atölyeleri, konferans salonu, yayın ve dökümantasyon birimi bulunan; öğrencilerine yeme içme, barınma ve hatta harçlık temin edecek olan “Türk ve İslam Vakıf Eserleri Restorasyon Eğitim ve Araştırma Merkezi” 27 Mart 1998’de açılmıştır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1998, s. 70-71).

Bu üç meslek grubunda olan kişilerin sadece okulda aldıkları eğitimi yeterli görmek yanlışır. Meslek hayatına atılıp, rehabilitasyon uygulamalarında görev almaya başladıktan sonra, yurtiçi ve yurtdışında restorasyon, konservasyon kurslarına, seminerlere, sempozyumlara katılmaları, hem kendilerini mesleki alanda yetiştirmelerine, bilgi ve görgülerini arttırmalarına, hem de başka uygulamacıların çalışmalarını tanımalarına olanak sağlayacaktır.

4.4. Uygulama ile ilgili yöntemin belirlenmesi (İhale sistemi)

Ülkemizde birçok anıtın bakım, onarım ve restorasyon işleri, Kültür Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Belediyeler gibi Kamu Kurum ve Kuruluşları tarafından, ihale yöntemiyle yaptırmaktadırlar. Ancak bu çalışmalar sırasında zaman zaman bazı zorluklarla karşılaşmaktadır.

a) Kamu kurum ve kuruluşlarının sınırlı olanakları nedeniyle genelde işin tamamlanmasına yönelik değil, gönderilen ödenek miktarına göre keşif çalışması yapılmaktadır. Bu da uygulamada birtakım sorunlara sebep olmaktadır. Gönderilen ödenekle ihalesi yapılan işlerin onarım ve restorasyonlarının ancak bir kısmı yapılabilmekte, yeni ödenek çıkıncaya kadar daha önce yapılan imalatlarda bozulmalar meydana gelmektedir.

b) Genellikle ödeneklerin yıl sonunda çıkması nedeniyle, ihaleler yıl sonunda yapılmak zorunda kalınmaktadır. Bu durum, kontrollük teşkilatı ve işi yaptıran Müdürlük açısından birtakım sıkıntıların doğmasına neden olmakta ve işlerin sağlıklı olması konusunu etkilemektedir.

c) İlan edilmek suretiyle ihalesi yapılan işlerde, (ülkemizde müteahhitlik karneleri kiralanabildiğinden), eski eser onarımlarında ehil olmayan kişilerde ihaleye katılmaktadır. İhalelerin bu kişilerin üstlerinde kalması durumunda, restorasyon konusunda uzmanlaşma gerektiren bu işi yapamadıklarından, bozuk imalatlar ortaya çıkarmaktadırlar.

d) Anıtların restorasyon çalışmaları sırasında özel imalatların yaptırılmasına gerek duyulmaktadır. Çalışmalar sırasında her ne kadar Bayındırlık Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Kültür Bakanlığı birim fiatları kullanılmakta ise de bazen yapılması zorunlu olan ve bu birim fiatlar kullanılarak, ödeme yapılmasının mümkün olmadığı durumlar ortaya çıkmaktadır. Bu tür durumlarda benzer analizlerden yararlanılarak, söz konusu imalat için kullanılan malzemelerin cinsi, miktarı ve işçilik puantajları tutanaklarla tespit edilip, yeni birim fiatlar oluşturulmaktadır. Yeni elde edilen bu fiatların, Bayındırlık Bakanlığı birim fiatlarına göre daha yüksek olması nedeniyle, Sayıştay incelemeleri sonucunda, denetçiler tarafından zaman zaman kabul edilmemesi sonucu, kontrollük teşkilatı ve Müdürlüğe zimmet çıktığı görülmektedir.

f) Bazen rölöve, restorasyon veya teşhir tanzim projeleri hazır olmayan, Kurul kararı alınmamış işlere ödenek çıkmaktadır. Projelerin hazır olmaması, uygulamada zaman kaybına ve işin sağlıklı olmasına neden olmaktadır.

g) Geçmiş yıllarda yapmış oldukları iş bitirme belgelerini kullanarak, D grubu müteahhitlik karnesi almaya hak kazanmış, teknik eleman olmayan bazı kişiler, restorasyon ihalelerini almaktadırlar. Bu kişiler, teknik eleman olmadıklarından dolayı, kontrollük teşkilatının talimatlarını anlamakta güçlük çekmekte ve işin ilerlemesi açısından zaman kaybına ya da yanlış imalatların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

4.5. Finans sağlanması sorunu

2863 sayılı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 12. maddesinde, “Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları” başlıklı ikinci bölümünde, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının onarıma katkı fonu ile ilgili olarak;

Özel hukuka tabii gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının; korunması, bakım ve onarımı için Kültür ve Turizm Bakanlığınca ayni, nakdi ve teknik yardım yapılır ve kredi verilir.

Bu amaçla bir Devlet bankasında açılacak özel bir hesapta ve Kültür ve Turizm Bakanlığı emrinde “Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Katkı Fonu” kurulur. Bu fonun ita amiri Kültür ve Turizm Bakanındır.

Bu fonun gelirleri, her yıl devlet bütçesinden ayrılacak ödenekler ile bu fondan verilecek kredilerin faizlerinden oluşur.

Kültür ve Turizm Bakanlığınca yapılacak ayni, nakdi ve teknik yardımlar, fondan yapılacak harcamalar ve verilecek kredilerle ilgili usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir, denilmektedir.

Ancak bu fondan sağlanan onarım kredileri hem az sayıda kişiye sağlanabilmekte, hem de miktar olarak sağlıklı bir restorasyon çalışması için yeterli olamamaktadır.

Amsterdam Bildirgesinde finans konusu ile ilgili olarak;

- *Kentsel planlama için sağlanan bütçe kaynaklarının iyileştirme ve yeni gelişme arasında dengeli olarak paylaştırılacağını garantilemek,*
- *Eski bir yapıyı iyileştirmeye karar veren yurttaşlara en azından yeni yapılaşma için yararlandıkları kadar parasal destek vermek,*
- *Devlet ve Kamu yetkililerinin parasal destek sistemini yeni bütünleşik koruma politikasının ışığında yeniden gözden geçirmek, gibi çalışmaların yapılması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca anılan bildirgeye göre;*

Koruma programlarının baskılarından kaynaklanan fazla maliyeti belirleyecek yöntemler gözden geçirilmelidir. Olanak olduğunca, bu restorasyon çalışmasını yürütmek zorunda olduğu mal sahiplerinin fazla maliyeti (ne fazlasını, ne eksikliğini) karşılayabilmelerine yardım etmek için yeterli kaynaklar bulunmalıdır.

Eğer fazla maliyeti karşılayacak böyle bir yardım sistemi kabul edilirse, tabii ki , bu yararın vergilendirilmeyle azaltılmasına da özen göstermek gerekecektir. Aynı ilke, tarihsel ve mimari önem taşıyan yıpranmış yapı topluluklarına da uygulanmalıdır. Bu toplumsal dengenin yeniden kurulmasını sağlayacaktır.

Yeni yapılara sağlanan para ve vergi kolaylıkları, aynı oranda eski yapıların bakım ve korunumu için de sağlanmalıdır. Daha önce fazla maliyet karşılığında ödenmiş bir yardım varsa tabii ki gösterilecek kolaylık daha az olacaktır.

Yetkililer, yerel yetkililere, ya da kar amacı gütmeyen kuruluşlara gerekli parayı sağlayarak, döner sermayeler kurmalı ve onları özendirmelidir. Bu özellikle, bu cins programların böyle çekici bir mal varlığı karşısındaki yüksek talepten doğan değer artışları yoluyla kısa ya da uzun vadede kendini finanse edebilir hale gelebileceği bölgelerde uygulanabilir.

4.6. Koruma bilincinin oluşturulması

Anıtları ve onları çevreleyen tarihi dokunun korunmasını sağlamak için sadece birtakım yasalar ve kurallar dizisi koyarak, başarılı olmak mümkün değildir. Toplumların Ulusal kimliğinin göstergesi olan anıtların, tarihi ve kentsel dokuların korunması için, koruma bilincinin oluşturulması gerekmektedir. Okul öncesi çağlardan başlayarak, çocuklara yönelik düzenlenecek etkinliklerle, kültür varlıklarının sevdinilmesi, korunmalarının gerekliliğinin anlatılması suretiyle, bu konuda bilinçlendirilmelidirler. Koruma konusunda başarılı olunabilmesi için, halkın bilinçlendirilmesi ve koruma çalışmalarına aktif katılımın sağlanması gerekmektedir.

Amsterdam Bildirgesinde (1975) konuyla ilgili olarak,

Halkın programların hazırlanmasına katılmasına olanak tanımak için, onlara bir yandan korunacak yapıların tarihsel ve mimari değerini anlatarak, diğer yandan da sürekli ve geçici yeniden yerleşme konusunda tüm ayrıntıları vererek, durumu anlamaları için gerekli gerçekler ortaya konmalıdır.

Bu katılım en önemlisidir çünkü iş artık birkaç öncelikli yapının restore edilmesi değil, bölgelerin tümüyle iyileştirilmesi olayıdır.

İnsanların kültürle ilgilenmesini sağlamaya yönelik bu pratik yöntem, hatırı sayılır bir toplumsal yarar getirecektir.

5.BÖLÜM

ANITLARA YENİ İŞLEV

VERİLMESİ UYGULAMALARINA İLİŞKİN

ÖRNEKLER

5.1.Yurt içinden örnekler

5.1.1.Antalya, Kaleiçi Surüstü yapıları

Ülkemizde tarihi kent merkezlerinin korunması, sıhhileştirilmesi ve yeni işlevlere adapte edilerek, yeniden kullanımları konusunda ilk ve öncü örneklerden birisi de Antalya Kaleiçi projesidir (Şekil 5. 1) (Levha 5.1).

Ülkemizin birçok kentinde de gözlendiği gibi, hızlı kentleşmeyle birlikte, eski kent dokularının bozulmaya başladığı 1960'lı yıllarda, Antalya'da bu hızlı gelişmeden olumsuz şekilde etkilenmiştir. Bu dönemde Kültür Bakanlığınca önlemler alınmaya başlanmış ve 1967 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Kararı ile kent merkezi koruma altına alınmıştır.

1973 yılında, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Belediye, İmar İskan Bakanlığı ve Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu arasında bir protokol imzalanarak, eski liman ve yakın çevresini oluşturan yapıların kamulaştırılmasına ve restorasyon çalışmalarının başlatılmasına karar verilmiştir.

Bu protokol doğrultusunda hazırlanan projelere göre, sur üstünde kalan üst bölgenin konaklama işlevi, yat limanında (alt bölgede) kalan yapıların ise, gastronomi ve eğlence tesisleri işlevi ile değerlendirilmeleri öngörülmüştür. “Mimari, görsel, kültürel ve sanatsal değer taşıyan bu tür mekanların, ölü müze alanları yerine belirli kullanımları içeren, bulundukları çevre ya da kent ile bütünleşen, yaşayan mekanlar yaratılması amaçlanmıştır”(Öner, 1982, s.92). Bu çalışmalar yapılırken, tarihi alanda yer alan, gerek tek yapı, gerekse yapılar grubunun, çağdaş anlamda yapılacak düzenlemelerle turizm işlevi verilerek, değerlendirilmesi ile, bir anlamda “...yerel karakterin turizm alanında pazarlanması...” amaçlanmıştır.

Bu amaçlarla projenin, Turizm Bakanlığı ve Turizm Bankası tarafından uygulanmasına başlanmış, yat limanı ve yakın çevresini oluşturan yaklaşık 5.5 hektarlık alanda restorasyon çalışmaları tamamlanarak, 1984 yılında hizmete açılmıştır.

Ancak projenin ikinci etabı olan sur üstü bölgesinde, önce sözkonusu anıtların sahiplerince bırakılmak istenmemesi nedeniyle, kamulaştırma işlemlerinin gecikmesi, daha sonra da restorasyon işlemleri için ödenek ayrılamaması gibi nedenlerle uzun süre bölgede çalışma yapılamamıştır (Levha 5. 2). Alanda yer alan yapılardan bir bölümü (T, S, K, J), o günlerde proje ve uygulama grubunca kabul gören restorasyon görüşüne göre, rölöveleri alınarak, rekonstrüksiyonlarının yapılması amacıyla yıkılmıştır (Şekil 5. 2). Bu çalışmalardan sonra çalışmalar durdurularak, alan terkedilmiştir. Antalya'nın en güzel yapılarından olan Tekelioğlu Konağı ve çevresinde yer alan, gerek planları, gerekse taşıdıkları mimari öğeler, yüzey bitimleri ile özellik taşıyan yapılar, hızlı bir bozulma ve tahribat sürecine girmişlerdir. Bu anıt yapıların ahşap kapıları, dolap kapakları gibi özgün elemanları sökülerek alınmış, kaderine terkedilen çoğu yapının döşeme, çatı gibi yapı elemanları kısmen ya da tamamen çökmüştür.

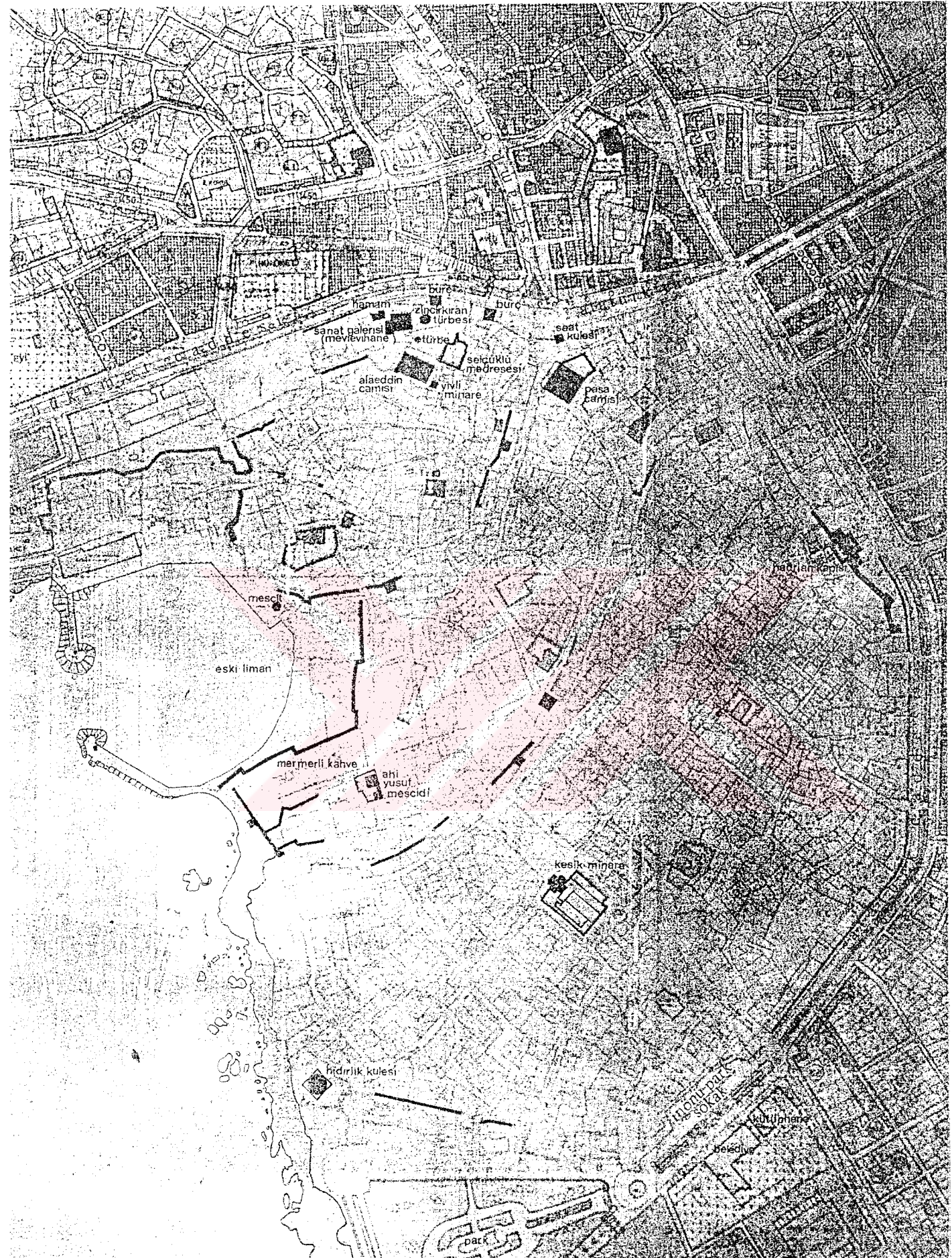
Özgün işlevini sürdüren, kullanılarak korunan bir alanın, turizm amaçlı değerlendirilmek üzere yeniden işlevlendirilmek üzere boşaltılması, ardından rehabilitasyon çalışmaları için kaynak aktarılamayışı, alanın terkedilip, metruk bir hale gelmesine ve anıtların büyük oranda zarar görmesine neden olmuştur.

Turizm Bakanlığının yatırımcı düşünceden uzaklaştığı 1990'lı yıllarda, sur üstü bölgesinde yer alan ve konaklama tesisi olarak kullanılması planlanan alanın, A-B-C şeklinde gruplanarak, özel sektör eliyle restore ettirilmesine karar verilmiştir. 1994 mayıs ayında, yap-işlet-devret yöntemiyle ihalesi yapılan yapılara ilişkin projeler, Antalya K.T.V. Koruma Kurulunda değerlendirilip, onanmıştır (Şekil 5. 3).

1970'li yıllarda A bölgesinde yıkılan yapıların rekonstrüksiyon projeleri, yıkımdan önce çizilen rölövelerden faydalanılarak, hazırlanmıştır. Ancak sur üstünde yer alan T yapısının bodrum katlı olarak projelendirilmesi ve uygulanması, ayrıca bu alanın orta kısmında yer alan bölümün diskotek işlevi ile değerlendirilmesi, rezonans etkisi nedeniyle hem sur duvarları için, hem de alanda yer alan anıtlar için tehlike unsuru oluşturmaktadır.

B ve C bölgelerinde ise, projelendirme ve işlev seçiminde hassas ve korumacı bir tavır izlenmesine karşın, uygulama sırasında aynı hassasiyetin gösterilmediği, işçilik ve malzeme açısından yapılan bazı olumsuz müdahalelerin, anıtların karakterlerine zarar verdiği gözlemlenmektedir.

Alanda yer alan anıtların rehabilitasyon çalışmaları tamamlanmış olup, yapıların bir bölümü hizmete açılmıştır (Levha 5. 3- 5.7).

ŞEKİL 5. 1 Antalya, Kaleiçi, planı

KAYNAK: Antalya Koruma Kurulu Müdürlüğü Arşivi

Levha 5. 1 Antalya, Yat Limanı ve Surtüstü yapıları

ŞEKİL 5. 2 Antalya, Kaleiçi, Surüstü yapılarının rölövesi

KA YNAK: Antalya Koruma Kurulu Müdürlüğü Arşivi

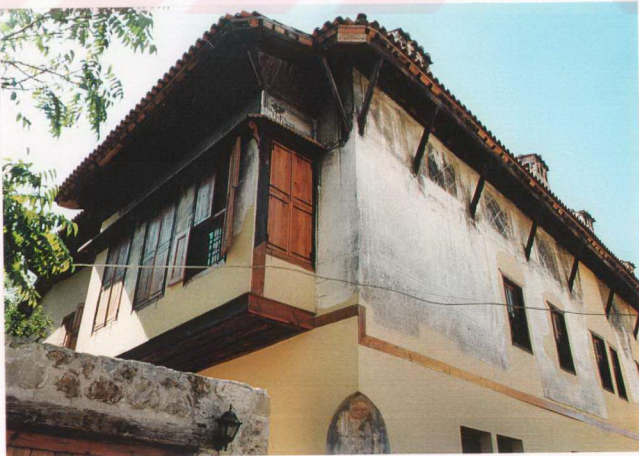

Levha 5. 2 Sürüşü yapılarının onarımdan önceki durumu

Levha 5. 3 Tekelioğlu Binası (R Binası)

Levha 5. 4 Tekelioğlu Konağının duvarındaki özgün kalemşi süslemeler

Levha 5. 5 Özgün podüme çakıl döşemeler (P Binası)

Levha 5. 6 Özgün podüme çakıl döşemeler (P Binası)

Levha 5. 7 P Binasının onarım sonrası görünüşü

5.1.2 Antalya, Yivli Minare Medresesi

Yivli Minare Külliyesi , Antalya, Kaleiçi'nin kuzeyinde kentsel ve arkeolojik sit alanı içinde yer almakta olup, Yivli Minare ve Camii, Yivli Medrese, Atabey Medresesi, Mevlevihane, Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Nigar Hatun Türbesi ve Hamamdan oluşmaktadır. Antalya'nın ilk İslam yapısı olan Külliye, Yivli minare üzerindeki kitabeye göre, 1. Alaeddin Keykubad (1219-1236) zamanında yapılmıştır. Külliye'nin sınırları içinde, korunması gerekli kültür varlıklarına ilaveten, doğal oluşumlar ve yeşil dokuda yer almaktadır (Şekil 5. 4).

Antalya Kaleiçi Koruma Amaçlı İmar Planı, 1979 yılında ODTÜ Proje Grubu tarafından hazırlanmıştır. 1992 yılında ise, anılan plan ODTÜ Proje Grubu tarafından revize edilerek, Antalya K.T.V. Koruma Kurulu tarafından onaylanmıştır. Y.M.K. her iki planda da odak noktası olarak görülmüş ve bu şekilde değerlendirilmiştir.

Külliye içinde yer alan cami ve türbeler özgün işlevini sürdüren binalardır. Ancak medrese, mevlevihane ve hamam yeni işlev verilebilecek potansiyel binalardır. Mevlevihane onarımlar sonucu bazı değerlerini yitirmiş olsa da anıtsallığı, planimetrik özelliği ve dış görünümü ile önemli bir yapıdır. Medrese ve hamam da mimari özellikleri ile dönemlerinin özgün örneklerindendir.

1994 yılında alan ve yapı ölçeğinde düzenlemeler yapılması için çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Proje müellifinin raporunda;

- *Y.M.K. sadece içinden geçen bir alan olmaktan kurtarılıp, çeşitli amaçlarla kullanılan ve böylece değeri artan bir anlayışla ele alınmalıdır...*
- *Olası yeni işlevler, yapı ve açık alanların değerlerini koruyan, potansiyel üstü yük getirmeyen, bunların yanı sıra korumanın ve yaşatmanın kullanmakla*

gerçekleşeceği ilkesini benimseyen bir programla belirlenmelidir, denilmektedir (Antalya Koruma Kurulu Arşivi).

Külliye kapsamında yer alan medreseye ilişkin araştırma, belgeleme, sondaj, araştırma hafriyatı gibi (Şekil 5. 5- 5. 7) çalışmalardan sonra hazırlanan rehabilitasyon projesi, Antalya K.T.V. Koruma Kurulunun 14.04. 1996 gün ve 2937 sayılı kararı ile onaylanmıştır. Bu proje ve proje müellifinin raporuna göre, medrese ile ilgili olarak yapılmasına karar verilen müdahaleler aşağıdaki şekildedir:

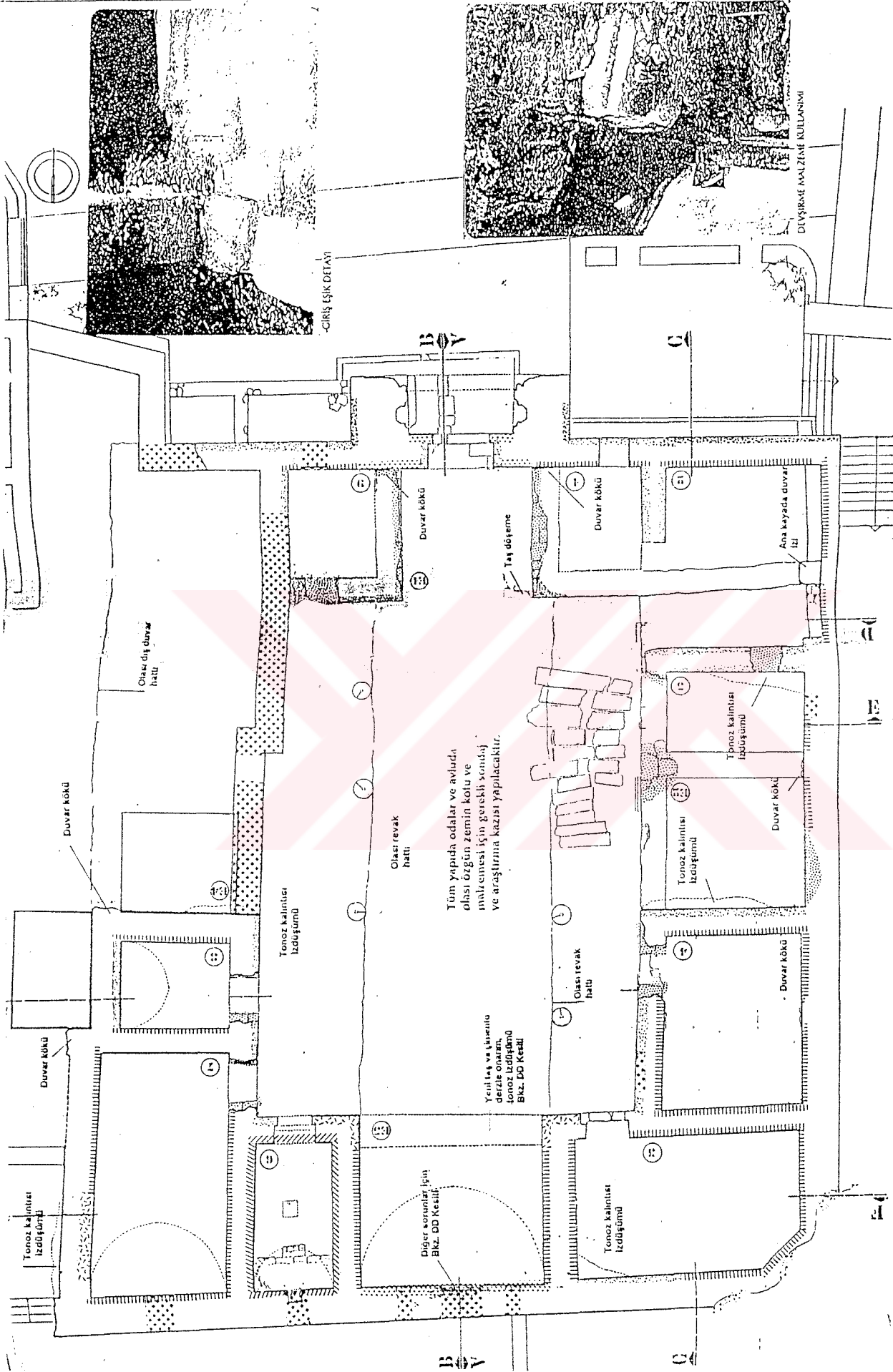
- Yapının kapalı mekanlarını (hücrelerini) ve revakını üçüncü boyutta da algılabilmek amacıyla, yapıyı plan, boyutundan, hacim boyutuna getirebilmek için, şeffaf cam duvarlar oluşturulmuştur (Şekil 5.8).
- Rehabilitasyon çalışması öncesi avluda bulunan kolonlar, kolon kaideleri üzerine yerleştirilmiştir. Yükseklik konusunda yeterli bilgiye sahip olunmadığı için tamamlama çalışması yapmaktan kaçınılmıştır.
- Medresenin batı yönünde yan eyvanlarda tonoz izine rastlanıldığından, bu bölümde tamamlama yapılmıştır.
- Alüminyum kaplamalı üst örtü sistemi, yapıyı korumayı ve revağı algılatmayı amaçlamaktadır (Levha 5.8-5.9).
- Özgün zemin kaplamasına, kotuna ilişkin ize rastlanamadığından, çağdaş bir tasarım yapılması yoluna gidilmiştir.

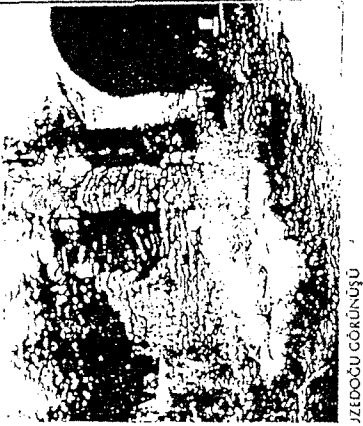
Çalışmalar sırasında, gerekli verilere ulaşamadığı yerlerde, gelenekseli anımsatan çözümler yerine, çağdaş tasarımların yapılması tercih edilmiştir. Bu görüş doğrultusunda, çelik strüktür taşıyıcılar, şeffaf duvarlar (temperli cam), üst örtü sisteminde uzay kafes ve alüminyum panellerin kullanılması tercih edilmiştir. Yapılan çalışmalar, restorasyon ilkeleri açısından olumlu görülse de, kullanım açısından ısıtma, soğutma problemleri, hırsızlığın önlenmesinin zorluğu gibi birtakım nedenlerle, kaygılara yol açmaktadır. Ayrıca gerek Medreseye yukarıdan geçen yoldan

bakıldığında, gerekse yapının içine girildiğinde, geleneksel doku içinde, yoğun çağdaş malzeme kullanımının Yivli Minare Külliyesinin görsel bütünlüğünü etkilediği gözlenmektedir.

Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait olan Yivli Medrese'nin rehabilitasyon çalışmalarının yapılabilmesi için yap, işlet, devret modeli ile ihalesi yapılmıştır. Anıtın ticaret işlevi ile yeniden değerlendirilmesi amacıyla başlatılan rehabilitasyon çalışmaları tamamlanmış olup, anıt henüz kullanılmaya başlanılmamıştır (Levha 5.10).

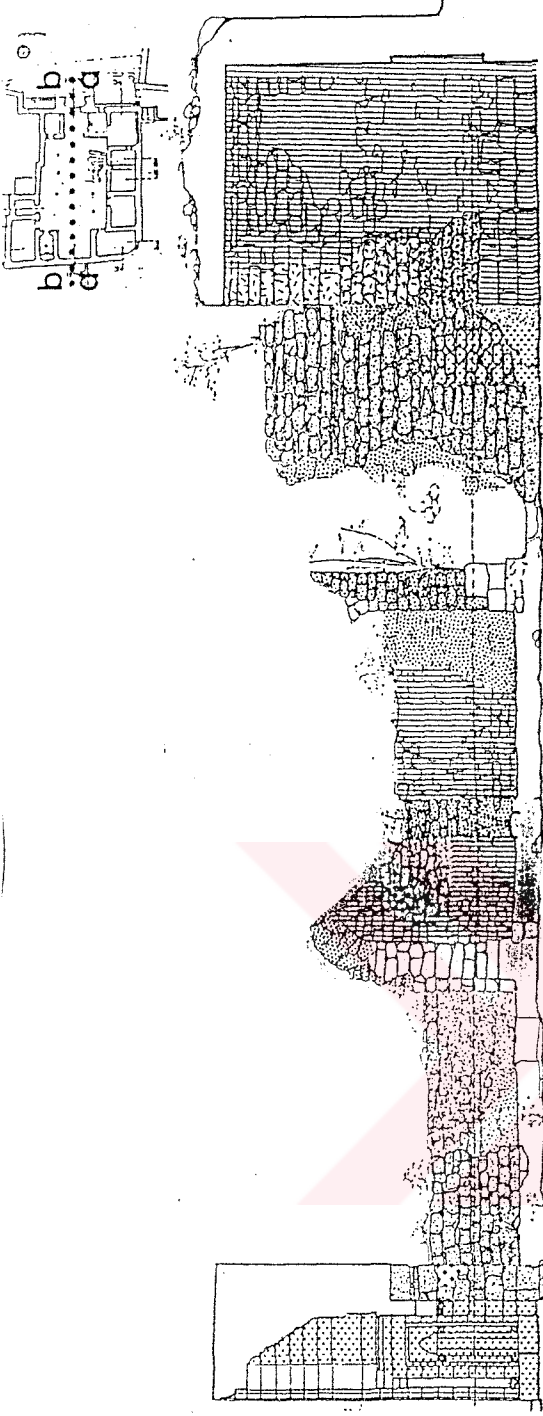

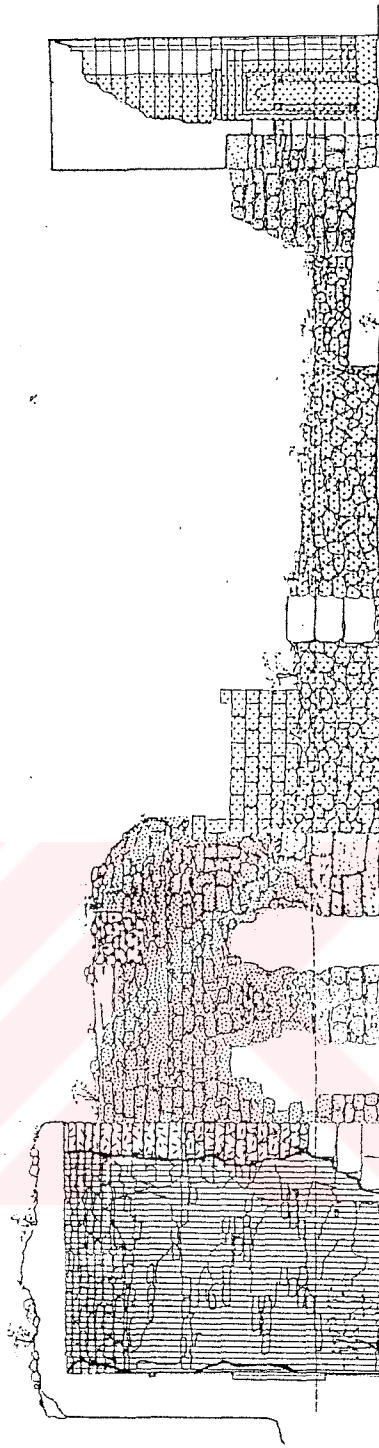
ŞEĞİTİM GÖRÜŞÜ

KUZEBATİ GÖRÜŞÜ

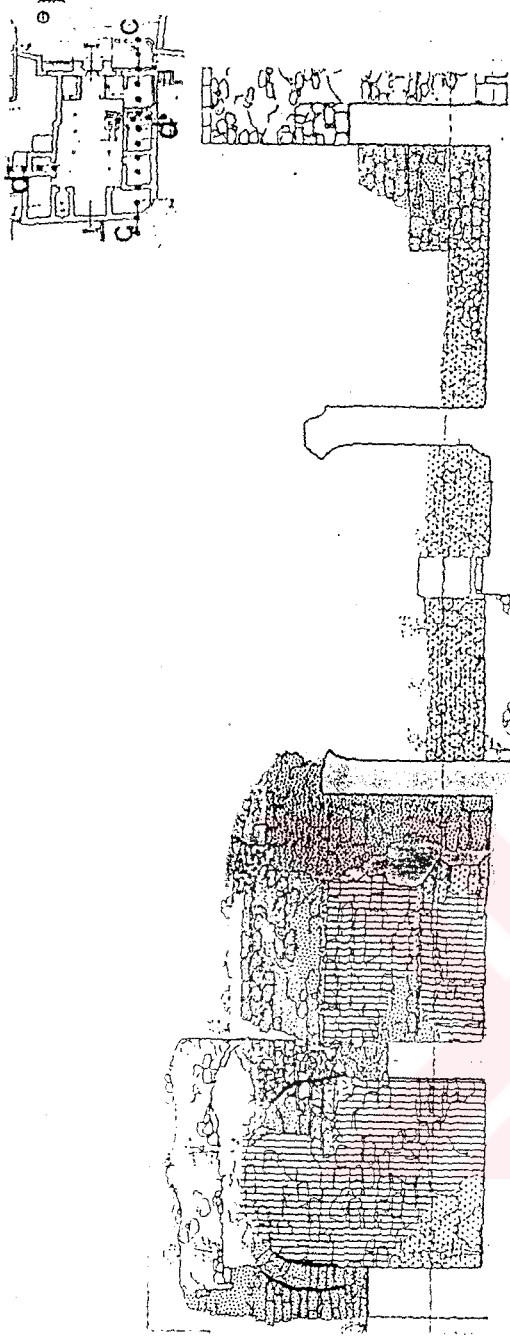

AA KESİTİ

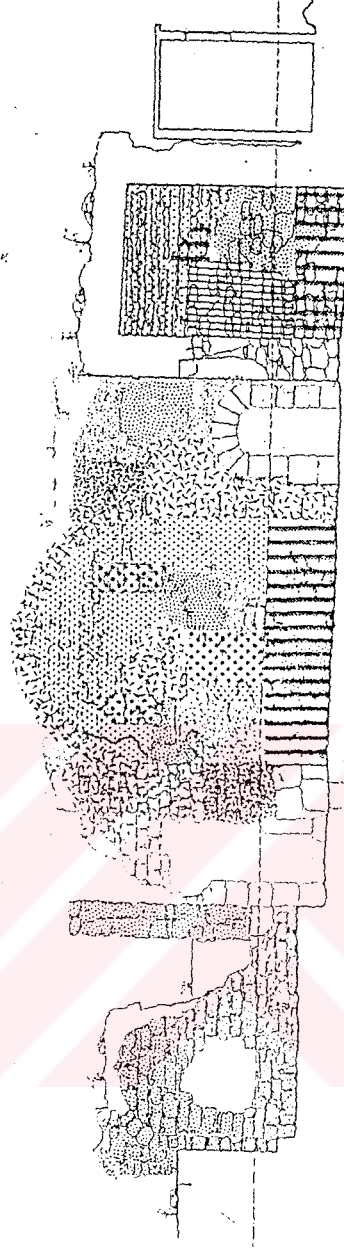

BB KESİTİ

ŞEKİL 5. 6 Yıvli Medrese kesit rölöveleri ve bozulmalar
KAYNAK: Antalya Koruma Kurulu Müdürlüğü Arşivi

CC KESİTİ

OO KESİTİ

ŞEKİL 5. 7 Yivli Medrese kesit rölöveleri ve bozulmalar
KAYNAK: Antalya Koruma Kurulu Müdürlüğü Arşivi

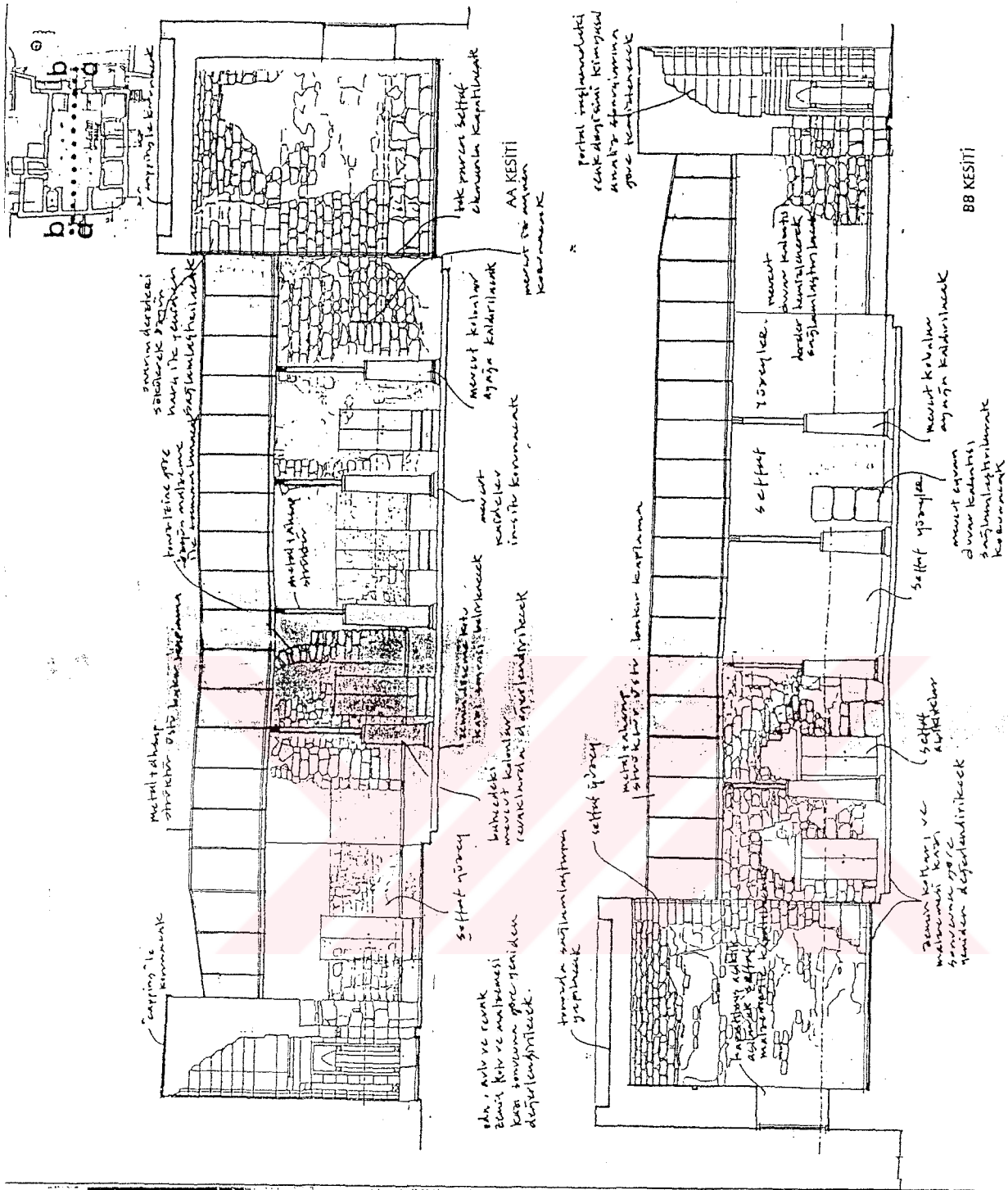

AVLU KUZUYÜZÜ ÇÖRÜKÜŞÜ

AVLU KUZUYÜZÜ ÇERHESİ

	HARÇ AKMASI
	RENK DEĞİŞİMİ
	DERZ BOŞALMASI
	TAŞ BOŞALMASI
	YENİ TAŞ YENİ ÇİMENTO DERZ
	ESKİ TAŞ YENİ ÇİMENTO DERZ
	DOLGU
	AHŞAP HATIL BOŞLUĞU
	ÇATLAK
	HEKİ

ŞEKİL 5. 8 Yapılacak müdahalelere ilişkin pafta

KAYNAK: Antalya Koruma Kurulu Müdürlüğü Arşivi

Levha 5. 8 Yivli Medrese rehabilitasyon çalışması

Levha 5. 9 Örtü sistemi

Levha 5. 10 Medresenin alışmalar sonrasında görünümü

5.1.3.Antalya K.T.V.Koruma Kurulu Hizmet Binası

Kaleiçi, Antalya'nın en eski yerleşim alanı olup, kentinin tüm tarihi kronolojisini yansıtan izlere, bu tarihi köşe içinde rastlamak mümkündür. En az 2000 yıllık bu tarihi mirasın bir halkası da, geçmişte “Eski Jandarma Binası”, şimdilerde ise “K.T.V.Koruma Kurulu Hizmet Binası” olarak anılan yapıdır.

“Eski Jandarma Binası Kullanımı”

Kaleiçi geleneksel mimari özelliklerini taşıyan binanın, eski tapu kayıtlarına göre ilk sahibi Nikolas Doka'dır. İnşa tarihinin 1886 olduğu bilinen binanın mübadele gereği boşaltılmasından sonra, Heyeti Vekilenin (Bakanlar Kurulu) 20 Şubat 1929 tarihli kararı ile Ziraat Bankası'na devredildiği ve sonraki yıllarda da Jandarma Merkez Komutanlığı tarafından kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Ancak 1955 yılında geçirilen büyük yangın sonrasında, ahşap olan üst kat tamamıyla yanmış, zemin kat da büyük ölçüde zarar görmüştür. Bu olaydan sonra her türlü tahribata açık olarak terk edilen harabe halindeki binanın sadece zemin kat duvarları ayakta kalabilmiştir (Levha 5. 11-5. 12). L şeklinde plan şeması olan bina hem Zafer Sokağa, hem de Kurtuluş Sokağa cephelidir. Zafer sokak cephesi daha özenli olup, pencere üzerinde silmeler, içlerinde süslemeli demir şebekeler bulunmaktadır (Şekil 5. 9). Aynı cephedeki mermer kapı kemerinin kilit taşı üzerinde 1886 tarihi yazılıdır. Bu kemerin altındaki demir giriş kapısı da, dönemin özelliklerini taşıyan son derece nitelikli bir örnektir (Levha 5. 13-5. 14). Binanın sol tarafında bulunan iki adet dükkanın demir kapıları üzerinde ise 1887 tarihi yazılıdır. Bu dükkanlardan biri Jandarma Komutanlığınca aşevi olarak kullanılmıştır.

Kurtuluş Sokak cephesi diğerine oranla daha sadedir (Şekil 5. 10). Pencereelerde birbirine geçmeli demir kafesler kullanılmıştır. Ahşaplar üzerinde kepenklere ait

menteşeler vardır. Bu cephede tek kanadı orijinal olan, çift kanatlı bir kapı ve üzerinde de kitabe boşluğu bulunur.

Avluda bulunan antik duvar parçası, geleneksel Antalya evlerinde sıklıkla rastlanan çakıl mozaik döşemeler (Levha 5. 15), eski çeşme, kuyu, sarnıç, özgün duvar dokusu (Levha 5. 16) ve çeşitli mimari parçalarda titizlikle korunmaya ve sergilenmeye değer önemli mimari öğelerdir.

“Antalya Koruma Kurulu Hizmet Binası” Kullanımı

Kaleiçi 121 ada, 3, 5 ve 6 parsellerde bulunan “Eski Jandarma Binası” Maliye ve Gümrük Bakanlığı, Milli Emlak Genel Müdürlüğü’nün 20 Şubat 1990 gün- 6265 ve 11 Haziran 1990 gün- 20693 sayılı yazıları ile Kültür Bakanlığı’na tahsis edilmiştir.

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun 22. 9. 1979 gün ve A-1850 kararı ile 3 parseldeki ana bina 13 yapı grubu (I. Grup), 5 ve 6 parsellerdeki dükkanlar ise 22 yapı grubu (II. Grup) olarak tescil edilmişlerdir.

1955 yılındaki yangın sonrasında, özellikle avlusu yıkıntılar ve moloz yığınları ile dolarak, terkedilen yapıda, 1990 yılında Kültür Bakanlığı’nca sağlanan ödenekler ile restorasyon öncesi temizlik çalışmaları yapılmıştır. Daha sonra sağlanan yeni ödeneklerle, 21. 9. 1991-31. 12. 1993 tarihleri arasında Antalya Koruma Kurulunca onaylanan projesine göre restorasyon çalışmaları tamamlanmıştır (Şekil 5. 11 – 5. 13).

1991 yılında restorasyon çalışmaları için yer teslimi yapıldığında, kontrol ekibince bina incelenerek, izlenecek yöntem tartışılmıştır. 1955 yılında geçirilen yangın sonrası terk edilerek, harabe haline gelen bina, tüm yıpranmışlığına rağmen sahip olduğu mimari öğelerle (süslemeli demir kapı, demir pencere şebekeleri, mermer merdiven basamakları, kuyu, sarnıç, çeşme, antik duvar, podüme çakıl mozaik döşeme

kaplamaları, kiremit kırıklı derzli taş duvarlar) son derece etkileyici bir görünüme sahipti. Bu yüzden kontrollükçe verilen karar, binanın zemin katında var olan, yukarıda saydığımız tüm mimari öğeleri sağlıklılaştırarak korumak yönünde olmuştur (Levha 5. 17-5. 19).

Binanın rekonstrüksiyonu yapılacak olan 1. katının yükünü zemin katın yorgun, yabani bitkilerle sarılmış olan orijinal taş duvarlarına vermemek için, betonarme sistemle taşıyıcı konstrüksiyon yeniden kurulmuştur. Taşıyıcı kolonlar taş duvarlar içine yerleştirilerek gizlenmiştir. Ara katlarda ise taşıyıcı sistem çelik malzeme ile planlanmıştır.

Duvar yüzeylerindeki orijinal derzlerin sağlıklı olan kısımları aynen korunmuş, harcı bağlayıcı özelliğini kaybetmiş olan kısımları ise, orijinal harç ile uyum sağlayacak şekilde, yapılan derz örnekleri arasından seçilen derz dolgusu ve kiremit kırıkları ile yenilenmiştir.

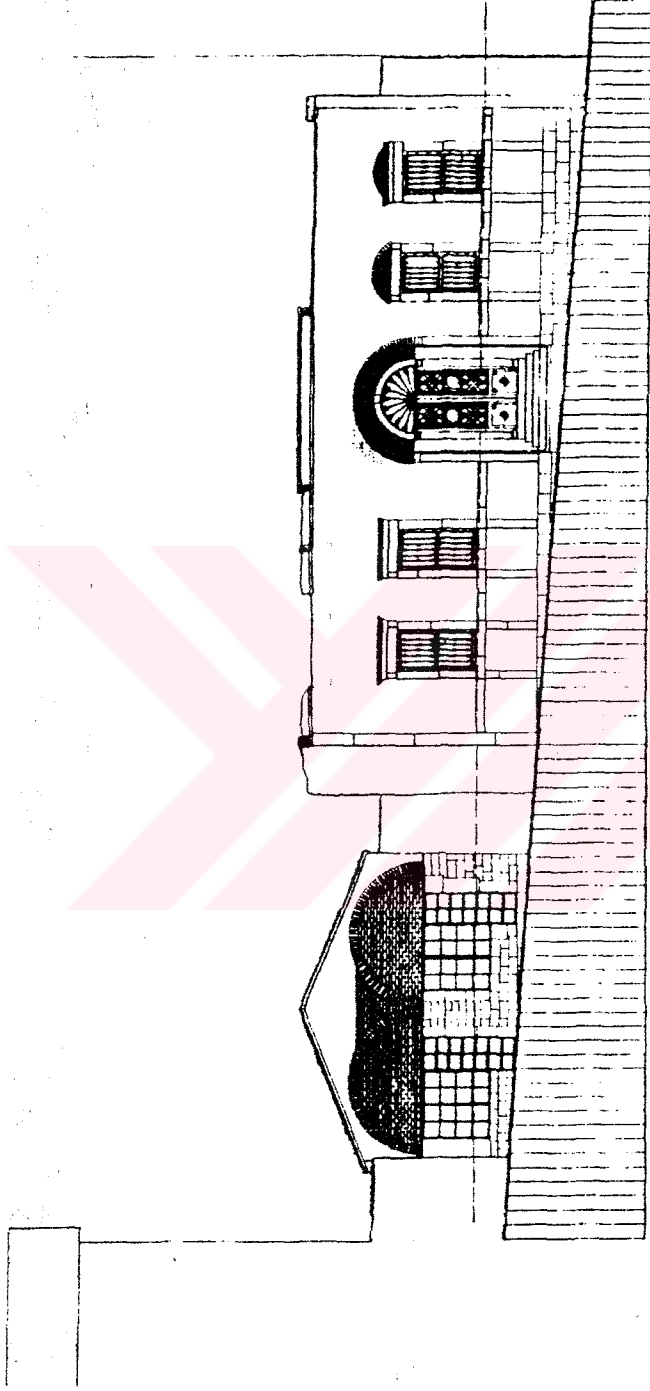
Daha önceki kullanımlar sırasında, podüme çakıl mozayik döşeme üzerine dökülen şap alttaki dokuya zarar vermeden, itina ile kaldırılmış, daha sonra sağlıklı durumda olan bölümler, İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı'ndan gelen uzman denetiminde restore ettirilmiştir (Levha 5. 20).

Bahçe düzenlemesi aşamasında, bahçede bulunan şap söküldüğünde iri çakıllarla yapılmış bir döşeme parçasına rastlanmıştır. Bunun üzerine projede değişiklik yaparak, kayrak taş kaplama yapmaktan vazgeçilmiş ve orijinal kısmın korunarak bozuk olan yerlerinin orijinaline uygun çakıl döşeme kaplanmasına karar verilmiştir. Bahçe kotları aslına uygun çözümlenmeye çalışılmıştır. Çeşmenin ön kısmında iri çakıl döşemeden daha düşük kotta, daha küçük çakıllarla yapılan döşeme parçaları bulunmuş ve korunmuştur. Küçük çakıl üzerine büyük çakıl, büyük çakıl üzerine şap ile döşeme

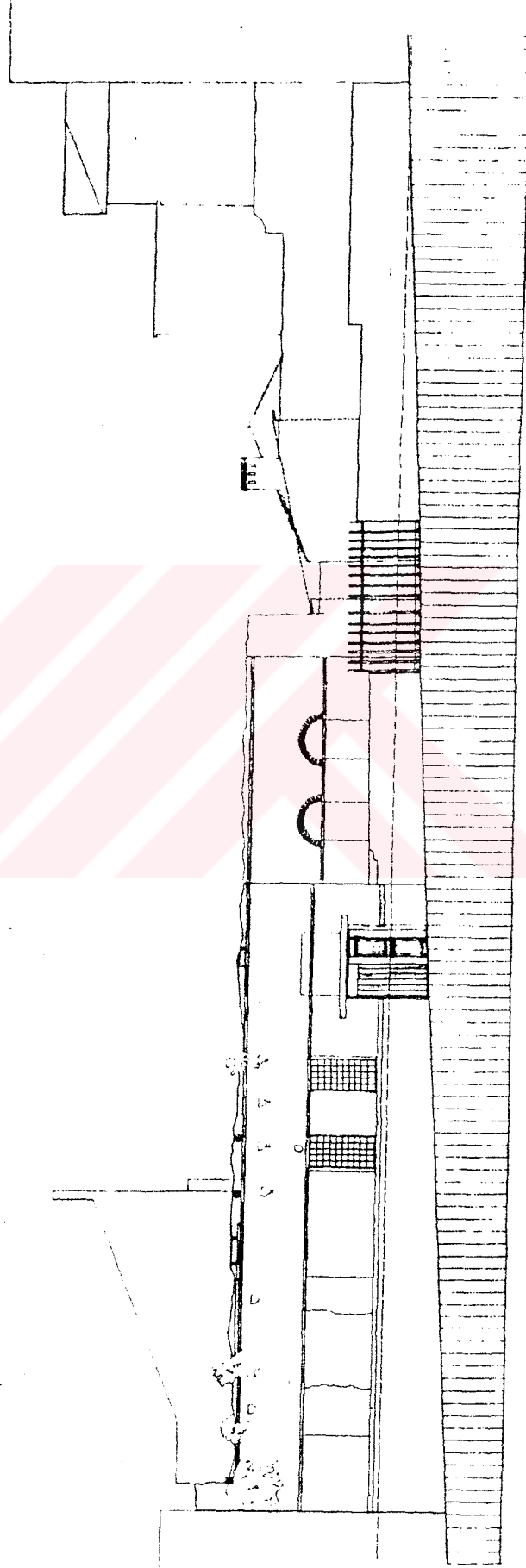
kaplaması yapılması, bize hem kullanıcıların bir öncekine duyduğu saygıyı göstermekte, hem de binanın tarihi hakkında bilgi vermektedir.

Yapının yeni işleve adaptasyon çalışmaları sırasında, yemekhane ve misafirhane işlevli bir ek yapının yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle avluda yer alan eski ek yapı, günümüz koşullarına cevap verecek şekilde yeniden planlanarak, inşaa edilmiştir.

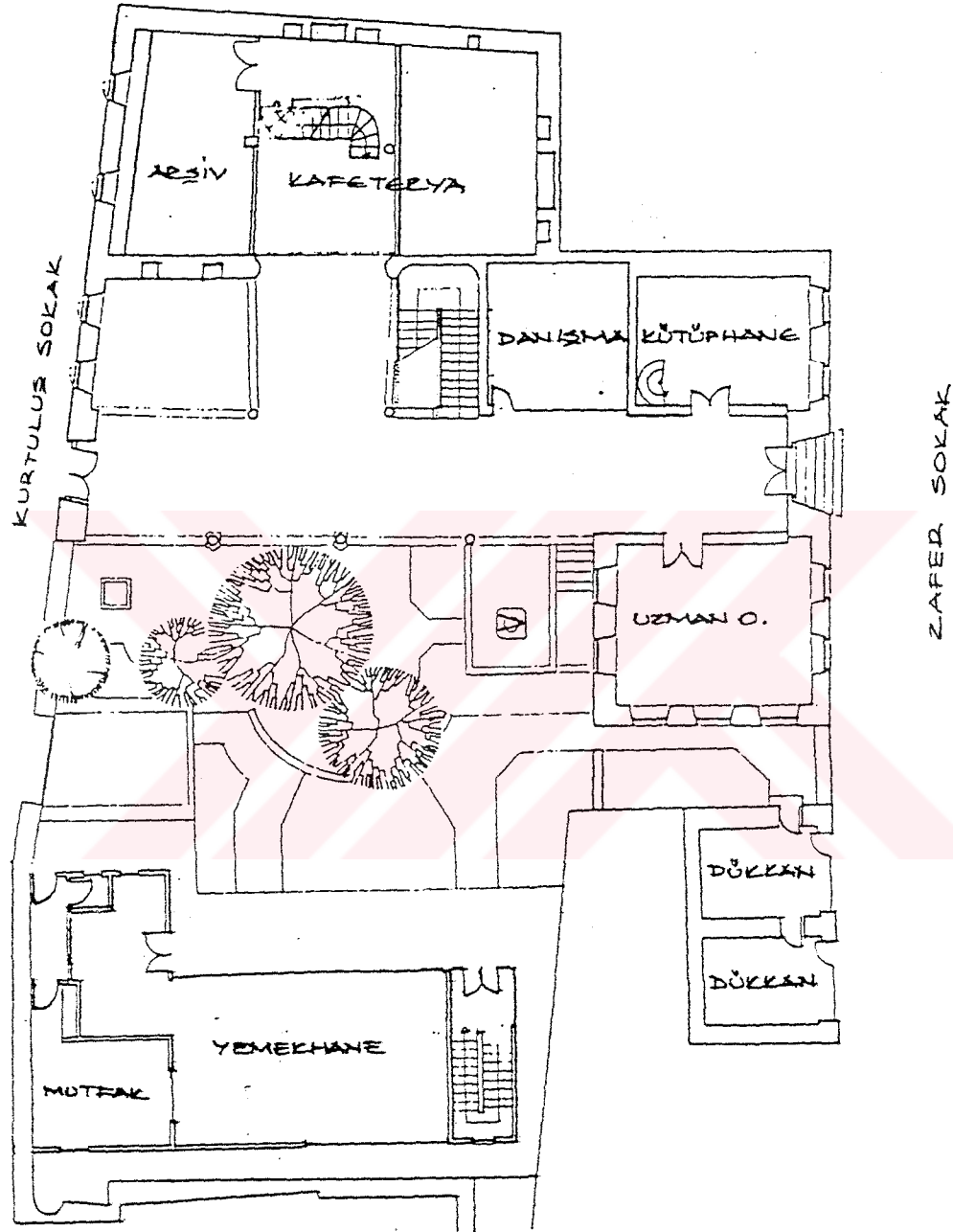
Yapılan çalışmaların en önemli yanı, halktan korumacı bir tavır bekleyen Koruma Kurulu Müdürlüğünün, yeni bir binayı hizmet binası olarak seçmek yerine, herkesin tanıdığı, bildiği yıkılmak üzere olan bir anıtı seçip, gerekli restorasyon, sıhhileştirme çalışmalarını gerçekleştirmek suretiyle yeniden değerlendirmesidir. Yapılan çalışmalar ile hem yıkılmakta olan bir anıt kurtarılmış, hem de genellikle anıtı yıkıp, aynı tarzda yenileme eğiliminde olan halka, restorasyon çalışmalarının anıtın var olan bölümlerinin sağlıklılaştırılması, korunması suretiyle de gerçekleştirilebileceği gösterilmiştir.

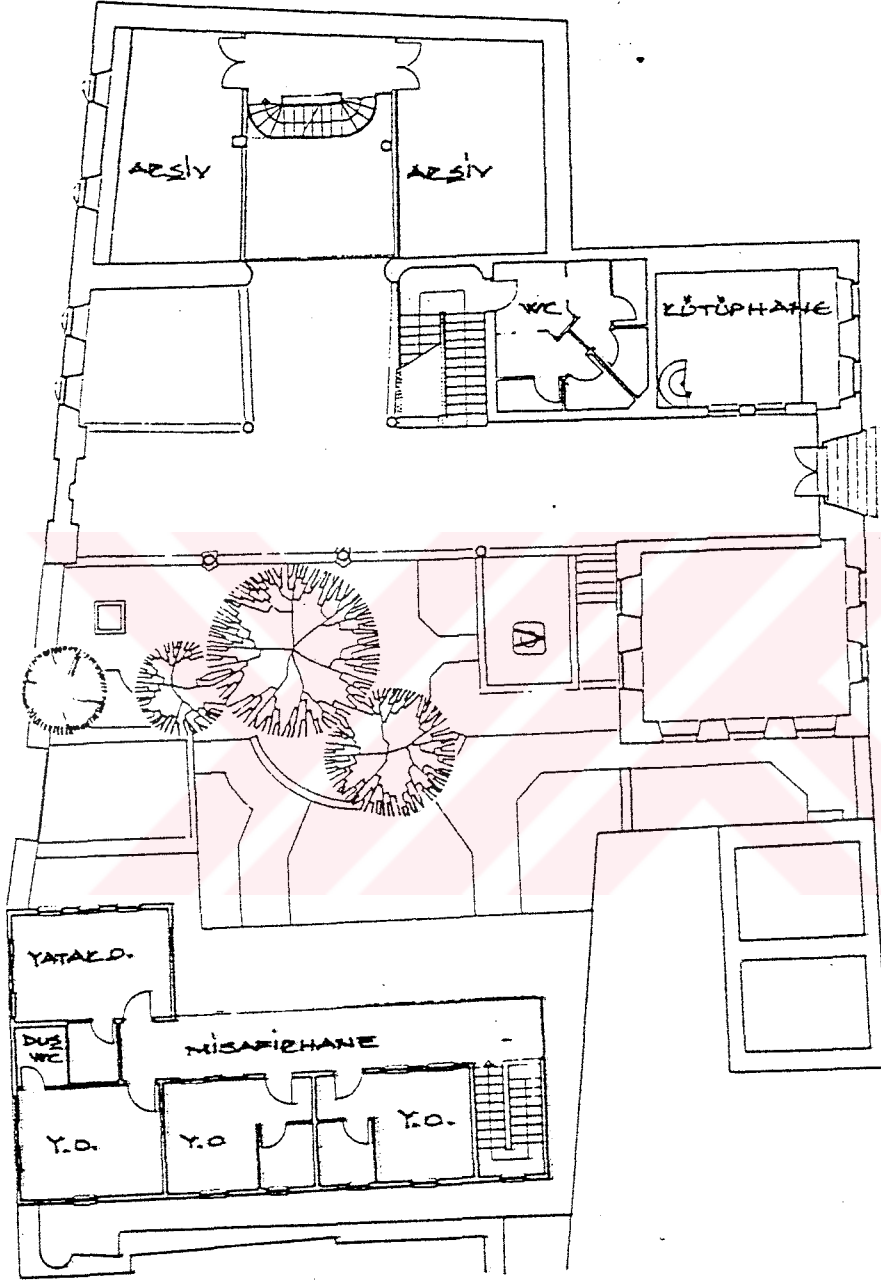
ŞEKİL 5. 9 Antalya Koruma Kurulu Hizmet Binası Zafer Sokak görünüşü
KAYNAK: Antalya Koruma Kurulu Müdürlüğü Arşivi

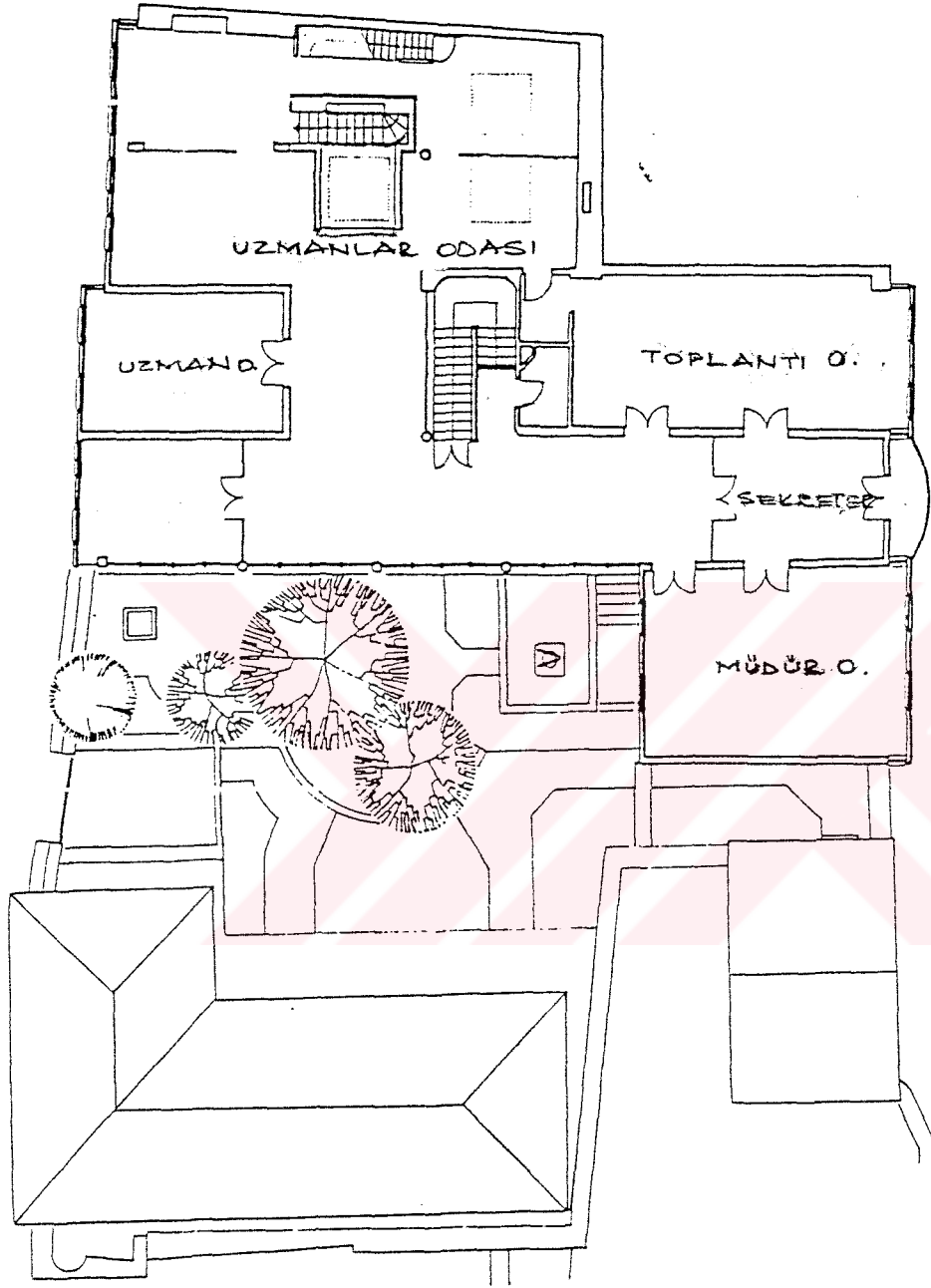
ŞEKİL 5. 10 Antalya Koruma Kurulu Hizmet Binası Kurtuluş Sokak görünüşü
KAYNAK: Antalya Koruma Kurulu Müdürlüğü Arşivi

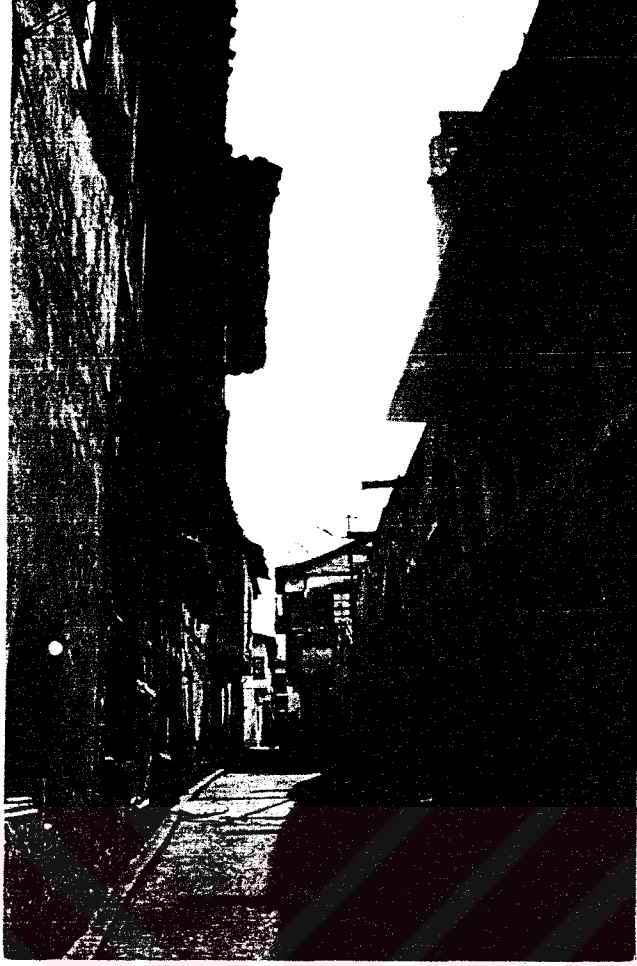
ŞEKİL 5. 11 Antalya Koruma Kurulu Hizmet Binası zemin kat planı

ŞEKİL 5. 12 Antalya Koruma Kurulu Hizmet Binası ara kat planı

ŞEKİL 5. 13 Antalya Koruma Kurulu Hizmet Binası üst kat planı

Levha 5. 11 Antalya Koruma Kurulu Binası, Zafer Sokak görünüşü

Levha 5. 12 Avludan bir görünüş

Levha 5. 13 Zafer Sokak giriş kapısı (Taşlıktan bakış)

Levha 5. 14 Zafer Sokaktan binaya yaklaşım

Levha 5. 15 Üzeri şap kaplı, podüme çakıl mozaikler

Levha 5. 16 Anıtın duvar dokusu

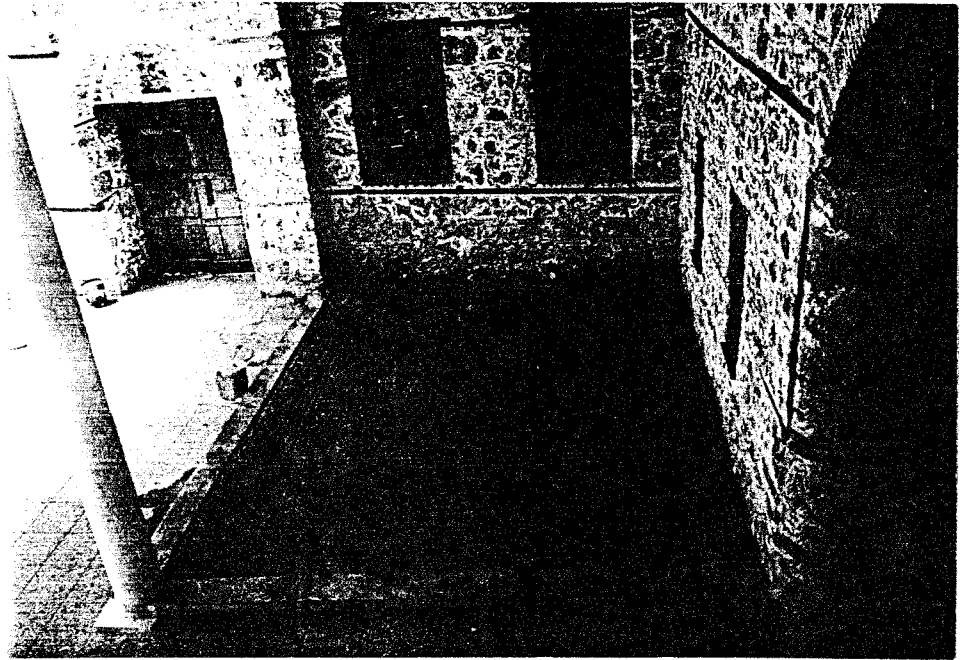
Levha 5. 17 Zafer Sokak görünüşü (Restorasyon sonrası)

Levha 5. 18 Kurtuluş Sokak görünüşü

Levha 5. 19 Zafer Sokak girişı

Levha 5. 20 Podüme çakıl mozaik döşemenin onarım sonrası görünümü

5.1.4 Sinaneddin Medresesi

Antalya ili, Korkuteli ilçesinde yer alan Sinaneddin Medresesi'nin müze olarak yeni işlevle değerlendirilmesi çalışmaları 1992-1993 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğünce gerçekleştirilmiştir.

Medrese Kullanımı

Antalya, Korkuteli, Sinaneddin Medresesi kitabesine göre Sinaneddin Calis Bin İlyas tarafından, 1319 tarihinde yaptırılmıştır. Anıtın konumu doğu- batı aksında olup, 18.34 x 16.25 m boyutlarında kareye yakın dikdörtgen bir plana sahiptir.

Anıt iki katlı, açık avlulu, çift eyvanlı medrese plan şemasına sahiptir. Yapıya giriş, doğu cephede yer alan sade taçkapı ile sağlanmaktadır. Taçkapının sağ ve sol yanında, iki adet dikdörtgen pencere ve bunların çevresinde üçer adet mazgal penceresi yer almaktadır.

Taçkapının çevresinde, üç taraflı olarak, dışa doğru genişleyen, iki sıralı bordür kullanılmıştır. Dıştaki bordürde, pek derin olmayan yüzeysel bir taş işçiliği ile, yıldız, beşgen ve üçgen motifleri kullanılarak, süslemeler yapılmıştır. Taçkapı iki yanda yer alan sütunçeler ile sonlanmaktadır. Basık kemerli taçkapının söveleri, sıra taşı kullanılarak inşa edilmiştir(Şekil 5. 14 – 5. 18).

Medresenin doğu cephesinde simetri hakim olup, bu cephede üç adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Bunlar zemin kattaki köşe odalarını ve eyvanı aydınlatmaktadır. Üst katta bu pencerelerin yerine (eyvandaki hariç), mazgal pencereleri kullanılmıştır.

Güney cephe tamamıyla sağır olup, kuzey cephe zemin katında, odalardan birisine açılan dikdörtgen pencere, üst katta ise mazgal pencereleri kullanılmıştır.

Avluda iki yönlü yerleştirilen üçer devşirme sütun, revak kemerlerini taşımaktadır. Bu kemerlerin üzerine oturan iri taşlar ise, üst kat revağının döşemesini meydana getirmektedirler.

Sütun başlıklarında varolan yuvalardan, bu bölümlerde ahşap gergilerin yer almış olduğu anlaşılmaktadır. Sütun başlıklarında, dış cephede ve yapının değişik bölümlerinde, devşirme malzeme kullanımına rastlanmaktadır.

Müze Kullanımı

Anıtın geçen yüzyılda yangın geçirmesi sonucu, o zaman var olan birtakım sınırlı imkanlarla, yapıya birtakım ilaveler yapılmıştır. Kerpiç ocak, ahşap çatı, ana eyvan önünden yukarı çıkış için yapılan ahşap merdiven bu ilavelerden bazılarıdır.

1970-71 yılları arasında, Vakıflar Genel Müdürlüğünce, anıtın genel temizliği yapılmış, çürümüş olan yonu taşı kaplamalar değiştirilmiştir. Üst kat odalarına ait tonozların yıkık kısımları da onarılmıştır. Ancak bu çalışmalardan sonra, yapıya işlev verilmeyerek, yapı kaderine terkedilmiştir.

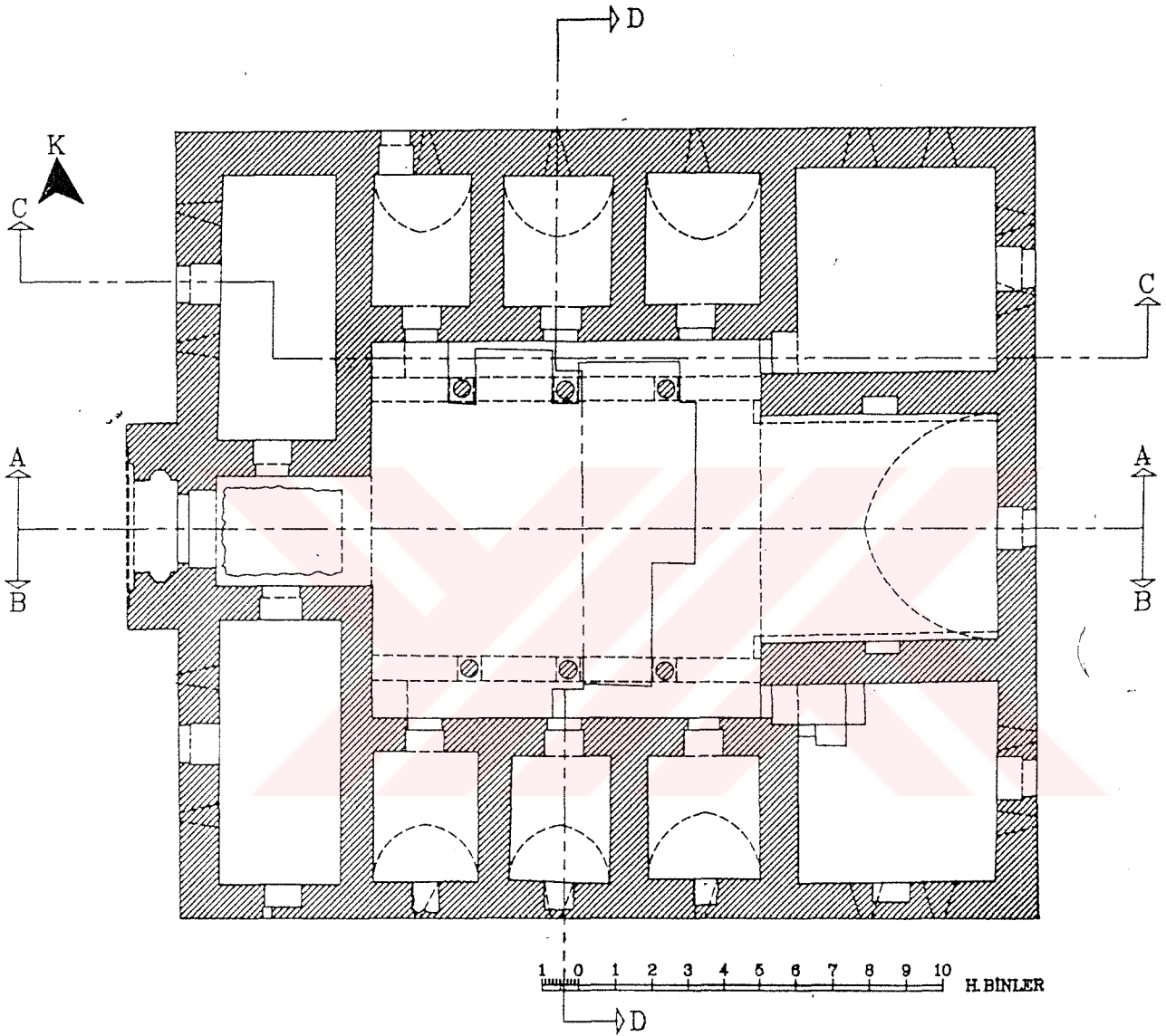
1992-93 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğünce sağlanan ödeneklerle, medreseye yeni işlev verilerek, anıtın yeniden kullanımını amaçlayan çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Şekil 5.18-5.23). Alt kat revakları, avlu ve eyvanda yapılan restorasyon çalışmalarında, bu bölümlerde bulunan özgün malzeme ve kotlara ilişkin izlerden yararlanılmıştır. Ancak merdiven, çatı ve üst kat revakları ile ilgili bir ize rastlanılamaması nedeniyle, restorasyon kurallarına uygun iddiasız bir düzenleme yapılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalar kapsamında, anıt genelinde bozulmuş olan

yonutaşı kaplamalar değiştirilmiş, dikine çatlaklar içeren, taşıyıcı özelliği kalmamış olan sütunlar, kemerlerin askıya alınması suretiyle, imitasyon taş kullanılarak yenilenmiştir. Sütunlarda bozulma görülen yerler ise imitasyon taş harcı ile doldurulmuştur.

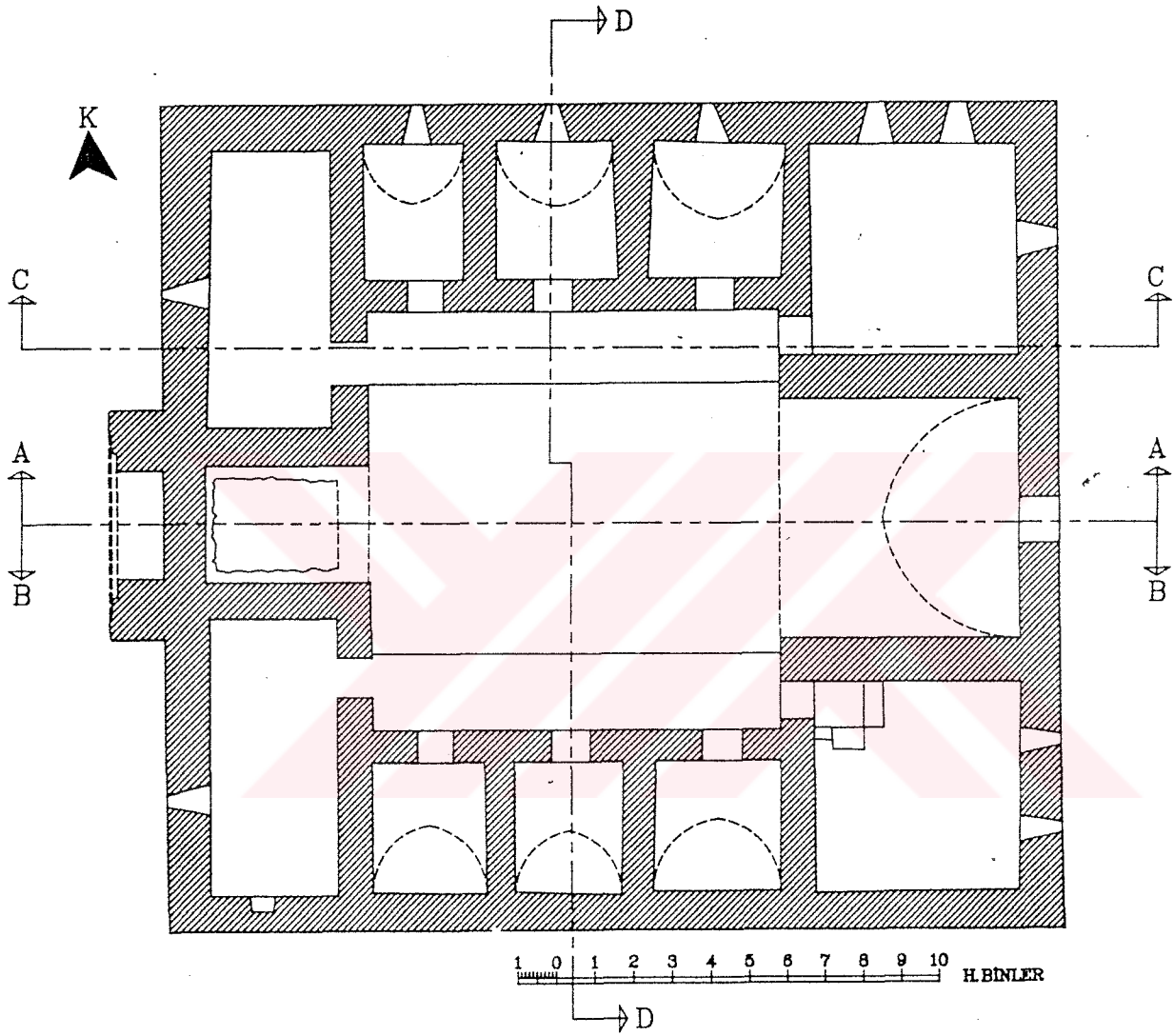
Üst katın revak kısmında, kare kesitli ahşap sütun, basit ahşap yastık gibi elemanlar kullanılarak, iddiasız bir ahşap kurgu oluşturulmuştur. Bu kurgu üzerine ahşap oturtma çatı yapılmış ve kurşun ile kaplanılmıştır.

Çalışmalar sırasında genel olarak, restorasyon kurallarına uyulmaya gayret edilmiştir. Bununla birlikte, üst kat revaklarında yeni yapıldığını belirtmek için basit bir çözüme gidildiği belirtilen ahşap strüktürün, gerek detaylandırılması, gerekse kullanılan malzeme ve işçiliği ile, anıt geneline aykırı bir etki yarattığı dikkati çekmektedir (Levha 5. 21). Ayrıca, 1319 yılında inşaa edilen anıtın, yaklaşık yedi asırlık bir zaman diliminde üstlendiği, ara kullanımları belgeleyen, korunmaya değer görülmüş herhangi bir dönem ekine rastlanılamamaktadır.

Restorasyon ekibine göre, anıtın şehre mesafesi, mimari özellikleri gibi konular gözönüne alınarak, belirlenecek yeni işlevin “Müze” olmasına karar verilmiştir. Müze müdürü ve müze araştırmacısı için birer oda ve gerekli servis mekanlarının hangi odalar olacağının belirlenmesinden sonra, diğer mekanların teşhir salonları olarak ayrılmasına karar verilmiştir.

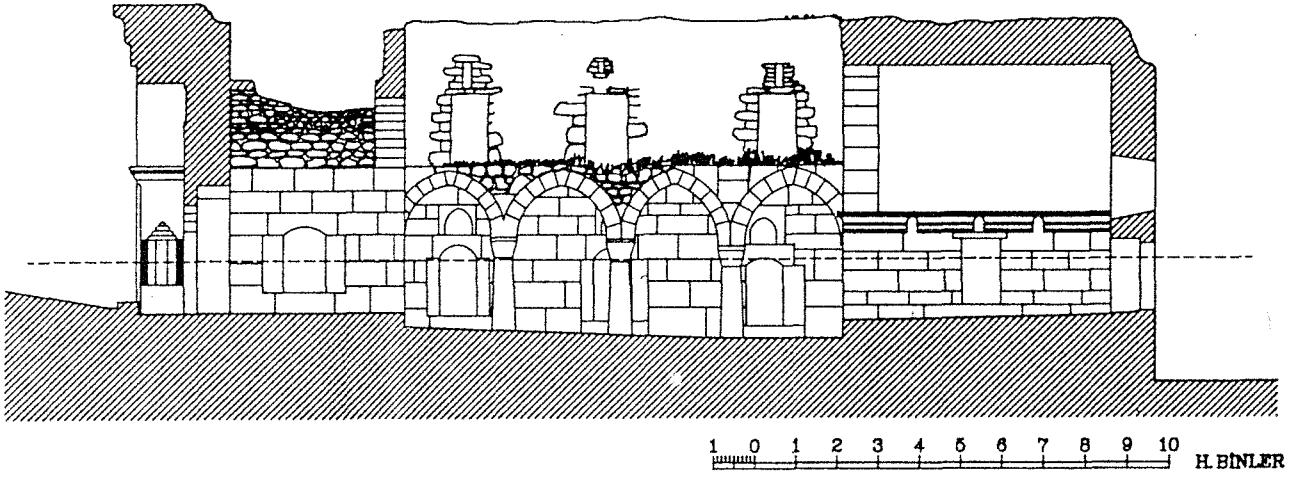

ŞEKİL 5. 14 Sinaneddin Medresesi, alt kat planı (rölöve)
KAYNAK: Binler, Kılıcı 1995, s.174

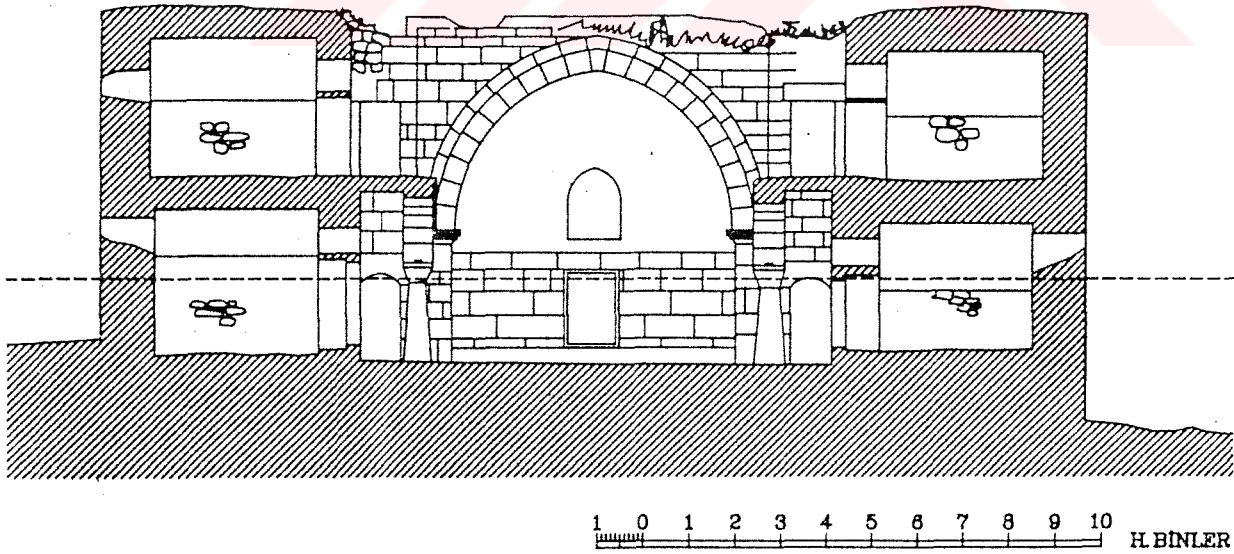

ŞEKİL 5. 15 Üst kat planı (rölöve)

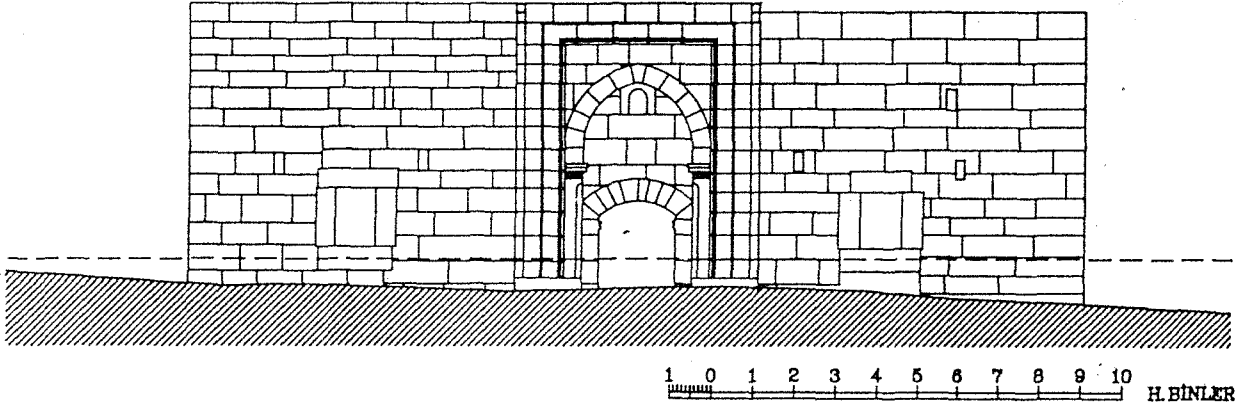
KAYNAK: Binler, Kılıcı, 1996, s.175

ŞEKİL 5. 16 A-A kesiti (rölöve)
KAYNAK: Binler, Kılıcı, 1996, s.17

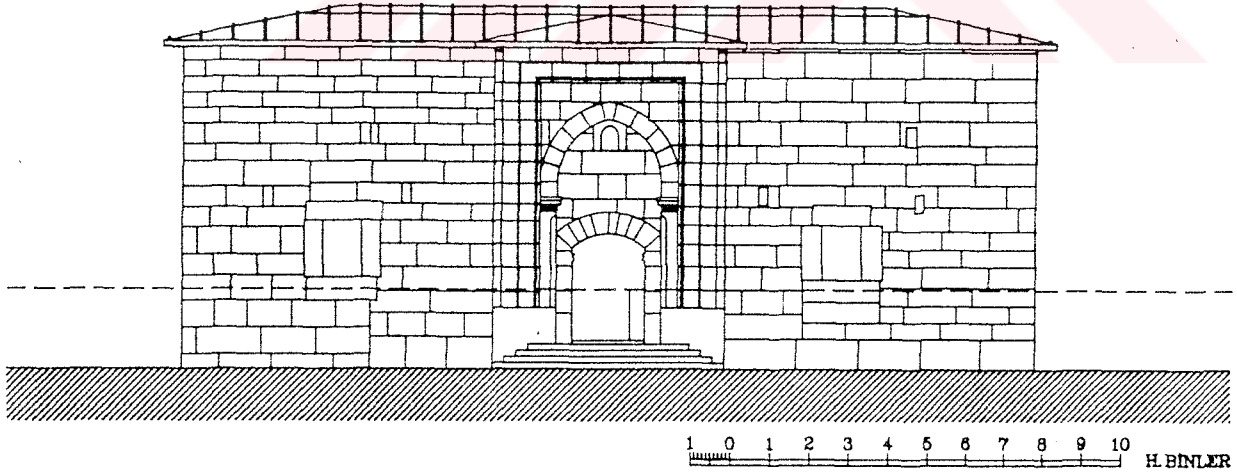

ŞEKİL 5. 17 D-D kesiti (rölöve)
KAYNAK: Binler, Kılıcı, 1996, s.185

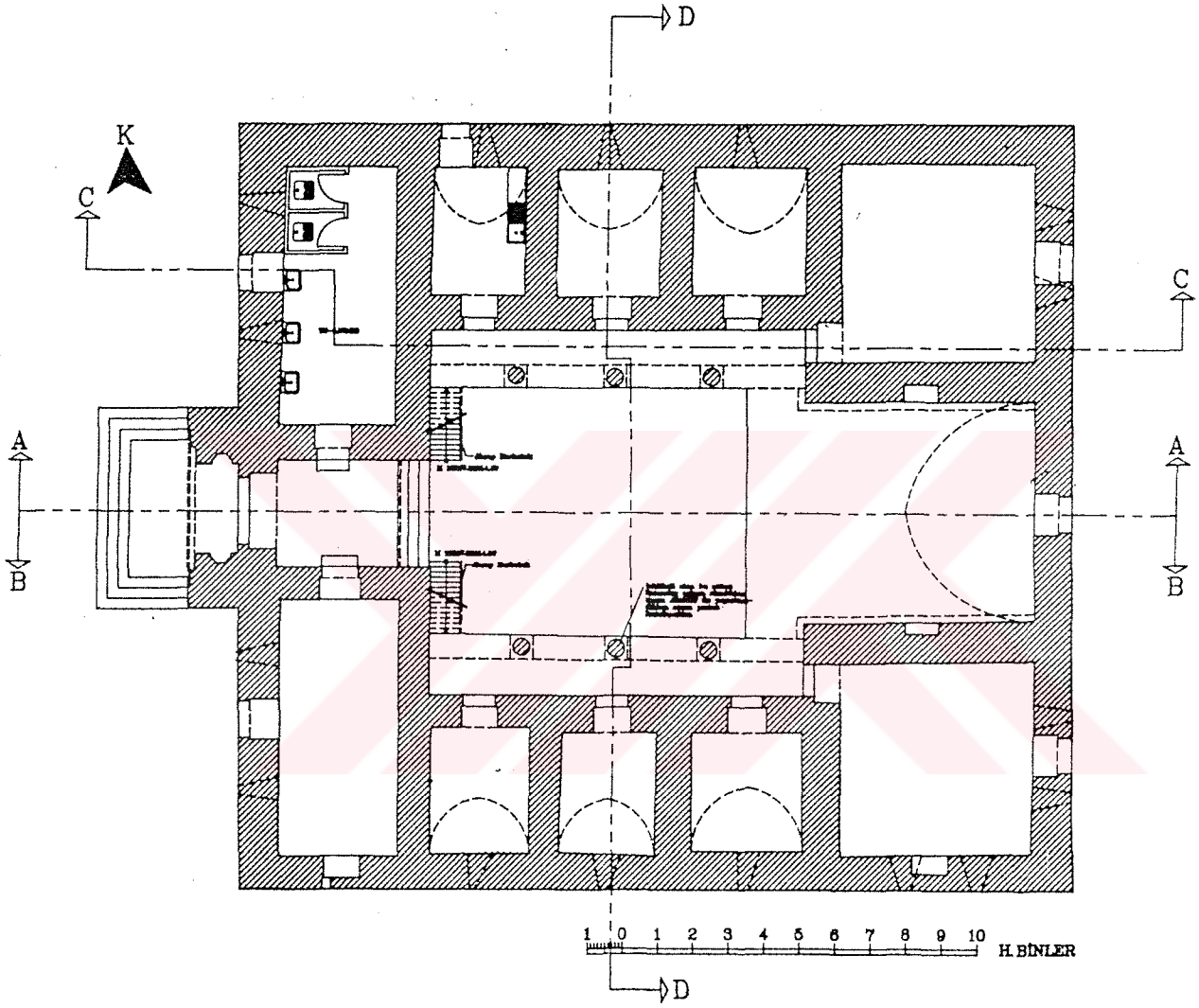
ŞEKİL 5. 18 Ön cephe rölövesi

KAYNAK: Binler, Kılıcı, 1996, s.186

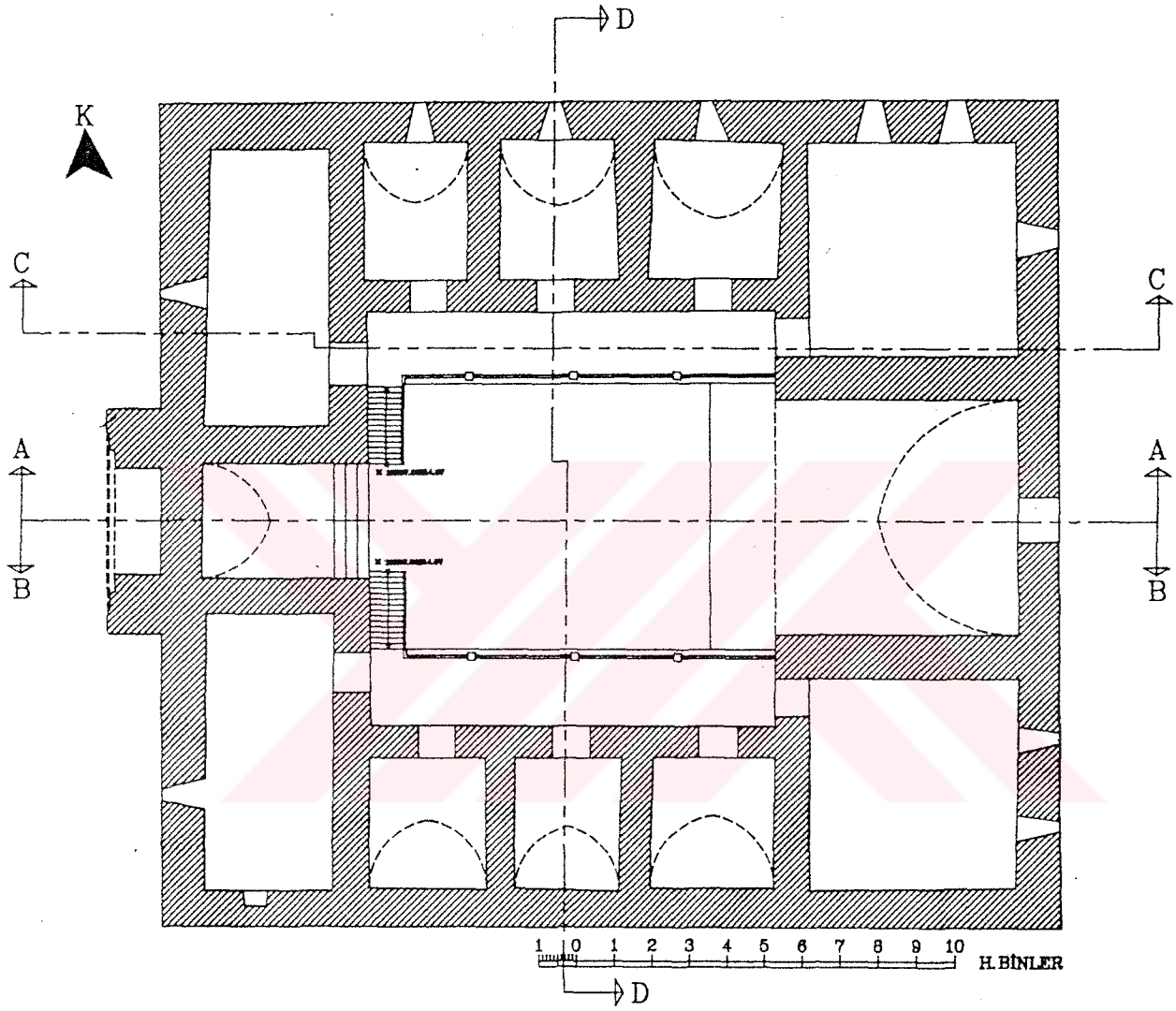

ŞEKİL 5. 19 Ön cephe (restorasyon)

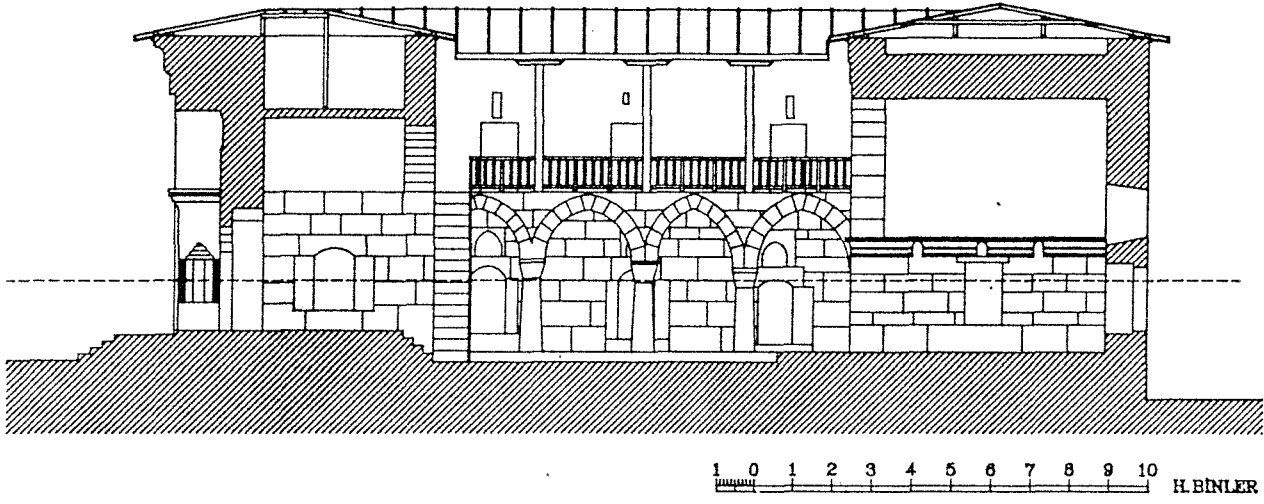
KAYNAK: Binler, Kılıcı, 1996, s.191

ŞEKİL 5. 20 Alt kat planı (restorasyon)
KAYNAK: Binler, Kılıcı, 1996, s.187

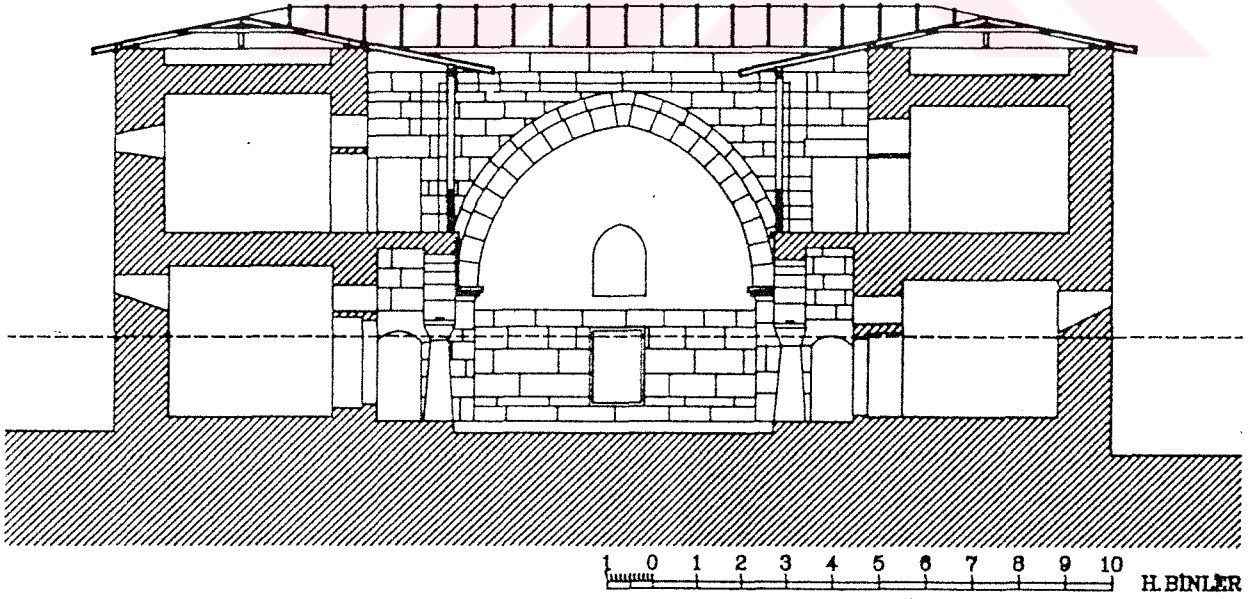

ŞEKİL 5. 21 Üst kat planı (restorasyon)
KAYNAK: Binler, Kılıcı, 1996, s.188

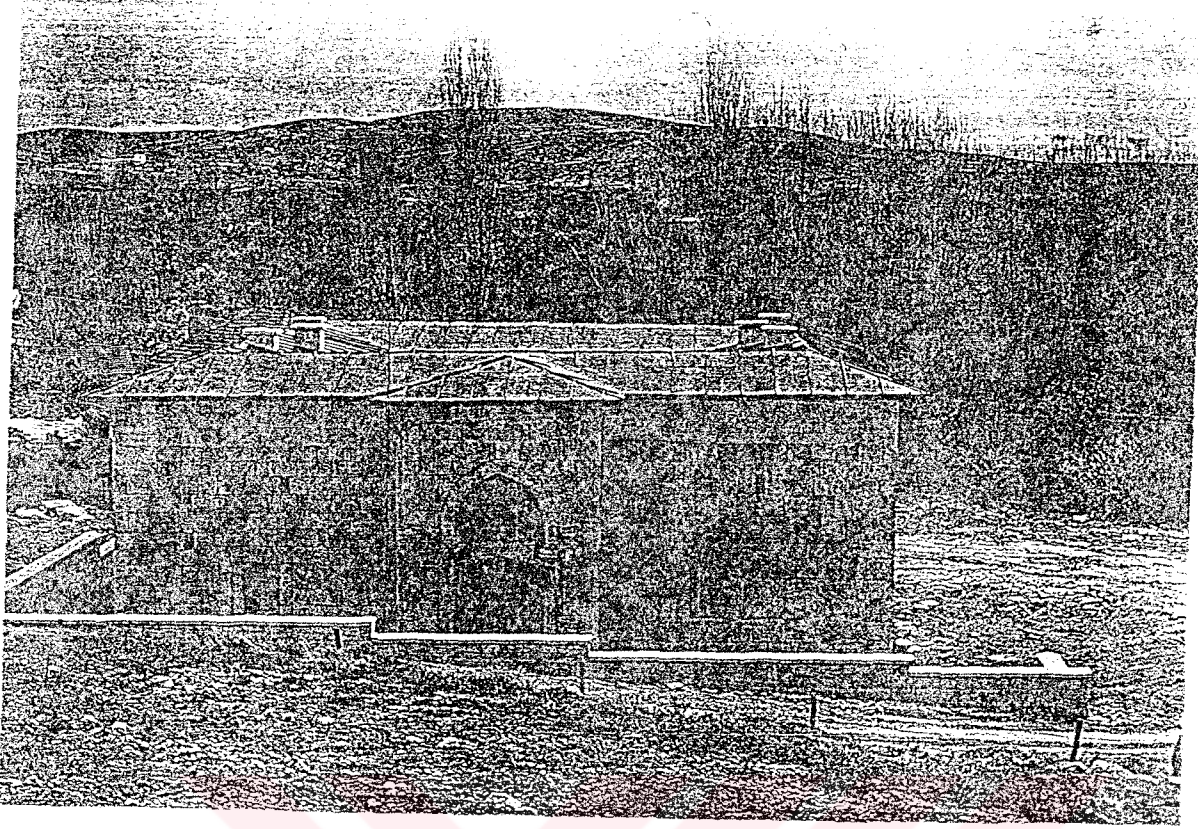
ŞEKİL 5. 22 A-A kesiti (restorasyon)

KAYNAK: Binler, Kılıcı, 1996, s.189

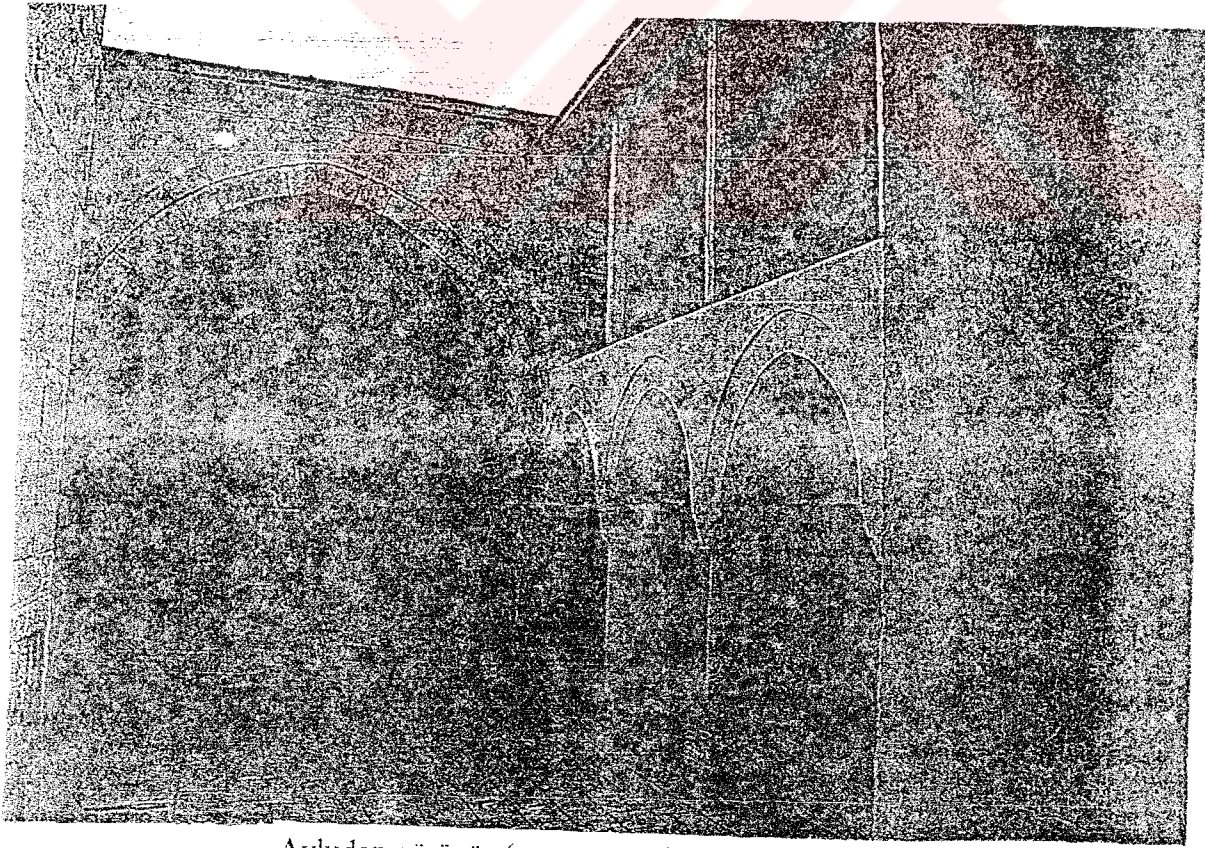

ŞEKİL 5. 23 D-D kesiti (restorasyon)

KAYNAK: Binler, Kılıcı, 1996, s.190

Medresenin giriş cephesi (restorasyondan sonra)

Avludan görünüş (restorasyondan sonra)

Levha 5. 21 Sinaneddin Medresesi

Kaynak: Binler, Kılıcı, 1996, s. 184

5.1.5 İzmir, Çeşme Kültür Merkezi

İzmir ili, Çeşme ilçesinde yer alan, Aya Charalambos Kilisesinde 1998 yılında başlatılan onarım çalışmaları, Kültür Bakanlığı'nca sağlanan ödenekler dahilinde, İzmir Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğünce yürütülmektedir. Özgün işlevi kilise olan anıtın, Çeşme Kültür Merkezi olarak yeniden kullanılmasına ilişkin, araştırmalara da devam edilmektedir.

Aya Charalambos Kilisesi

Kilise doğu-batı aksı üzerinde inşa edilmiş, 18.80x 38.00 m boyutlarında, 1832-1833 yıllarında inşa edilmiş bir 19. yüzyıl yapısıdır (Levha 5.22). Üç nefli, bazilikal plana sahip olan kiliseye, batı cephesinde bulunan bir kapı ile giriş sağlanmaktadır (Şekil 5.24 – 5.27).

Yapının taş duvarları, sıralar halinde, küçük kayrak taşları kullanılarak örülmüştür. Cephelelerde yapılan incelemelerde, anıtın büyük bölümünde dökülmüş olmakla birlikte, yer yer özellikle de yan neflerin üzerindeki teraslarda ve batı cephesinin yüzeyinde, sıva kalıntılarına rastlanılmaktadır.

Her biri apsis ile biten neflerden, orta nefin diğerlerinden daha geniş olmasından dolayı, apsisi de daha geniştir. Apsislerin üzerleri, yarım konik çatı ile örtülüdür.

Anıta giriş orijinalde batı cephesinde yer alan narteks kanalıyla sağlanırken, günümüzde bu bölümün tamamıyla yıkılmış olduğu görülmektedir (Levha 5.23). Yörenin yaşlılarıyla yapılan görüşmelerde, narteks kısmının 30-40 sene gibi yakın bir zaman içinde yıkılmış olduğu beyan edilmiştir. Halen yörede yaşayan insanların bir bölümü, yapıda kilise işlevinin sürdüğü tarihteki durumuna ilişkin bilgiler verebilmektedirler.

Yörede yaşayan yaşlılarla yapılan görüşmelerde, kilisenin çevresindeki döşemelerin kotarına denilen iki renkli çakıl mozayik ile kaplı olduğu ve mozayik üzerinde çeşitli geometrik ve bitkisel motiflerin yer aldığı belirtilmektedir. Konuşulan kişilerin çoğunun birleştiği ortak nokta, kilisenin işlevini sürdürdüğü yıllarda batı cephesinde bir kemerli bölümün yer alması ve bu bölümden iki uçta bulunan merdivenlerle yukarı çıkılması konusudur. Ayrıca bu bölümde bir de çan kulesinin bulunduğu, belirtilen görüşler arasındadır.

Üç nefli, bazilikal ve yan nefler üzerinde çift galerili olarak planlanmış yapıda, iç mekanda uyumlu bir şekilde kullanılmış sütunlar, sütun başlıkları, kemerler, çapraz ve kaburgalı çapraz tonozlar, alçı kabartma süslemeler, freskler, pencereler gibi mimari öğeleri ile kilise döneminin özelliklerini taşıyan özgün bir örnektir. Anıta yer alan freskler Paros adasından gelen, Ioannis Sitaras isimli bir ressam tarafından yapılmıştır.

Kilisenin çift galerili oluşu, alt ve üst mekanları oluşturan sütun ve kemerlerin birbirine oldukça süslü ve detaylı bir şekilde bağlanması, çapraz ve kaburgalı çapraz tonozlar, heykel ve resim nişleri, mimari ve elemanlar üzerindeki alçı kabartma süsler, freskler, tonoz pencereleri, sonradan örülen gül pencereler, iç mekana çok hareketli ve ihtişamlı bir görünüş getirmişlerdir. Mimari elemanlar, taşıyıcılar, taşınanlar ve zengin iç dekorasyon arasında oldukça ahenkli bir hava yaratılmış, gözü rahatsız edecek süslemelerden kaçınılmış ve kilisenin oldukça büyük, derinlemesine uzanan hacmi bütün bu saydığımız öğeleri rahatlıkla üstlenebilmişlerdir (Levha 5. 24-5. 27).

Kilisenin yan nefleri üzerinde bulunan üst galerilerin kapıları Kilisenin batı giriş cephesinin iç kısmında üstte galerilerin taban seviyesine rastlayan yerinde izlenen üst üste açılmış ahşap hatıl deliklerinden anlaşılacağı üzere, esas mihrabın önünde yapılmakta olan dini ayin ve merasimlerin izlenilebilmesini mümkün kılan bir balkona açılmakta idi. Ve bu balkona aşağıdan çift taraflı ahşap merdivenler

açılıyordu. Bu balkonun korkuluk levhalarına ait kalıntılar üst galeriye ait korkuluk levhaları üzerinde izlenmektedir. Üst galerilerin üzerleri altışar kaburgalı çapraz tonoz ile örtülü olup bu galeriler oldukça sağlam durumda zamanımıza gelmişlerdir (Arığ, 1987, s.10).

Ara Kullanımlar

Kilise işlevinin sona ermesinden sonra, anıt bir süre ticari amaçla kullanılmıştır. Yapının doğu yönünde yer alan apsis kısmı, ticari yapılarla çevrilmiş ve kuzeydeki yan nef sütun aralarından bölünerek, dükkan işlevi verilmiştir. Dükkanlarda halı, kilim, deri giyim eşyası gibi şeyler satılmıştır.

1980’li yıllarda, kilisenin etrafını çeviren binaların ve kuzey yönündeki yan nefte yer alan dükkanların yıkılmasından sonra, kilise mimarisi açığa çıkarılmıştır. Bu süreçte, dönem eki niteliği taşımayan müdahalelerin temizliğini amaçlayan çalışmaların yanı sıra, birtakım restorasyon çalışmaları da gerçekleştirilmiştir.

Yapı ticaret işlevinden sonra, bir süre depo, sonra jeneratör merkezi , daha sonra tekrar depo olarak kullanılmıştır. Kilise, bundan sonra Çeşme festivaline ev sahipliği yapmış ve tiyatro olarak kullanılmaya başlanmıştır.

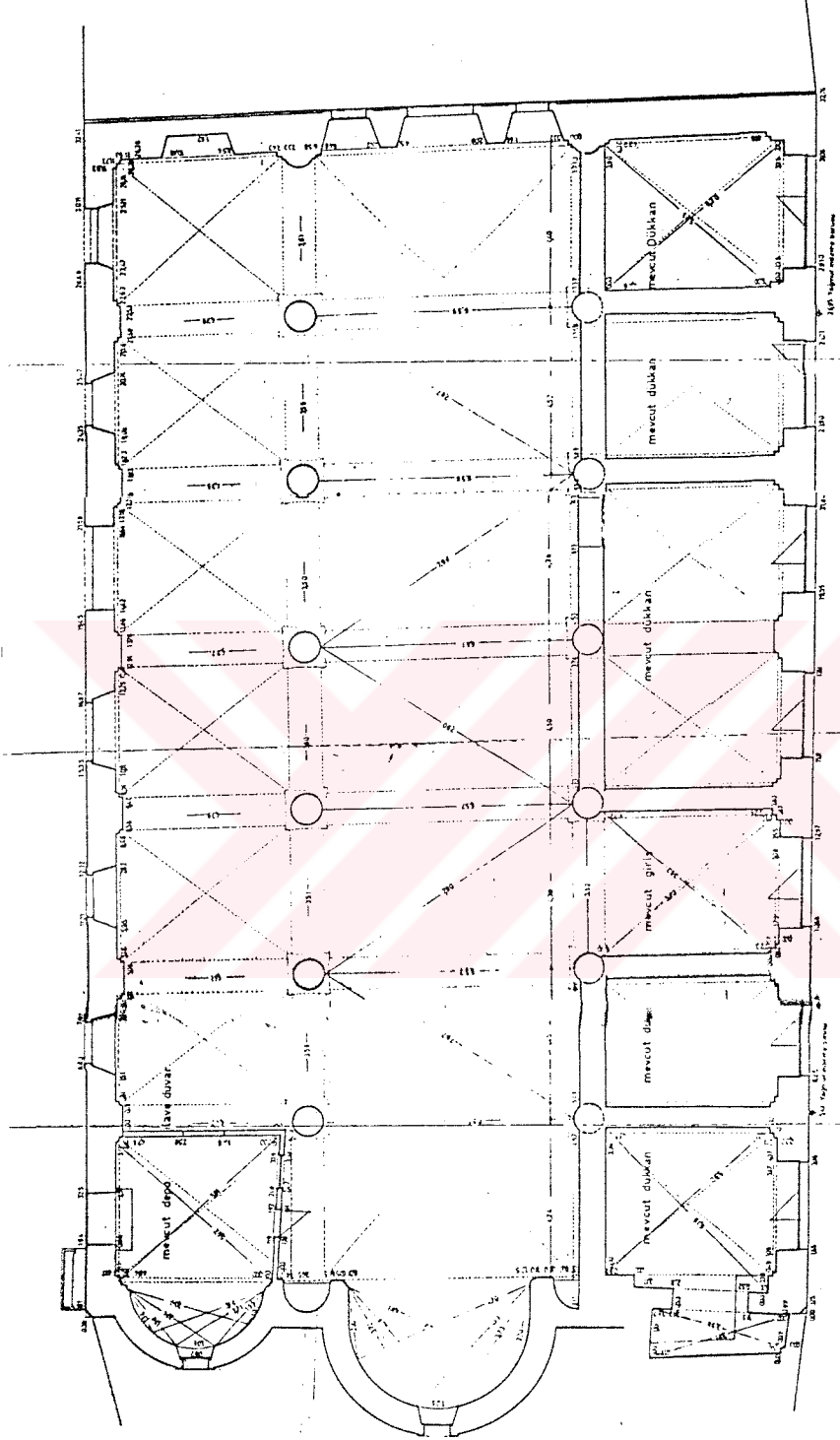
Yeni işleve uyarlama için yapılan çalışmalar, doğuda apsislerin olduğu bölüme yerleştirilen ahşap podyum ve orta nefe yerleştirilen koltuklardan ibaretti. Bu kullanımlar sırasında, yapının kuzey ve güney cephesinde pencere ve kapı söveleri değiştirilmiş, söve kenarlarındaki duvarlarda yer yer tamamlamalar yapılmıştır.

Çeşme Kültür Merkezi Kullanımı İçin Rehabilitasyon Çalışmaları

Çeşme Belediye Başkanlığı anıtın onarılmasını ve onarım sonrasında yapının “Çeşme Kültür Merkezi” işlevi ile değerlendirilmesini istemektedir. Kültür Bakanlığınca, 1998 yılında sağlanan ödeneklerle çalışmalar başlatılmıştır. 1998 yılı içindeki çalışmalar, sağlıklılaştırma işlemleri, çatı onarımı, yalıtım yapılması, terasta yer alan pencere sövelerindeki orijinal menteşeler ve kilise girişinin sol yan kenarında hala yerinde var olan orijinal kepenk detayının değerlendirilerek, kepenklerin yeniden yapılması işlemleridir.

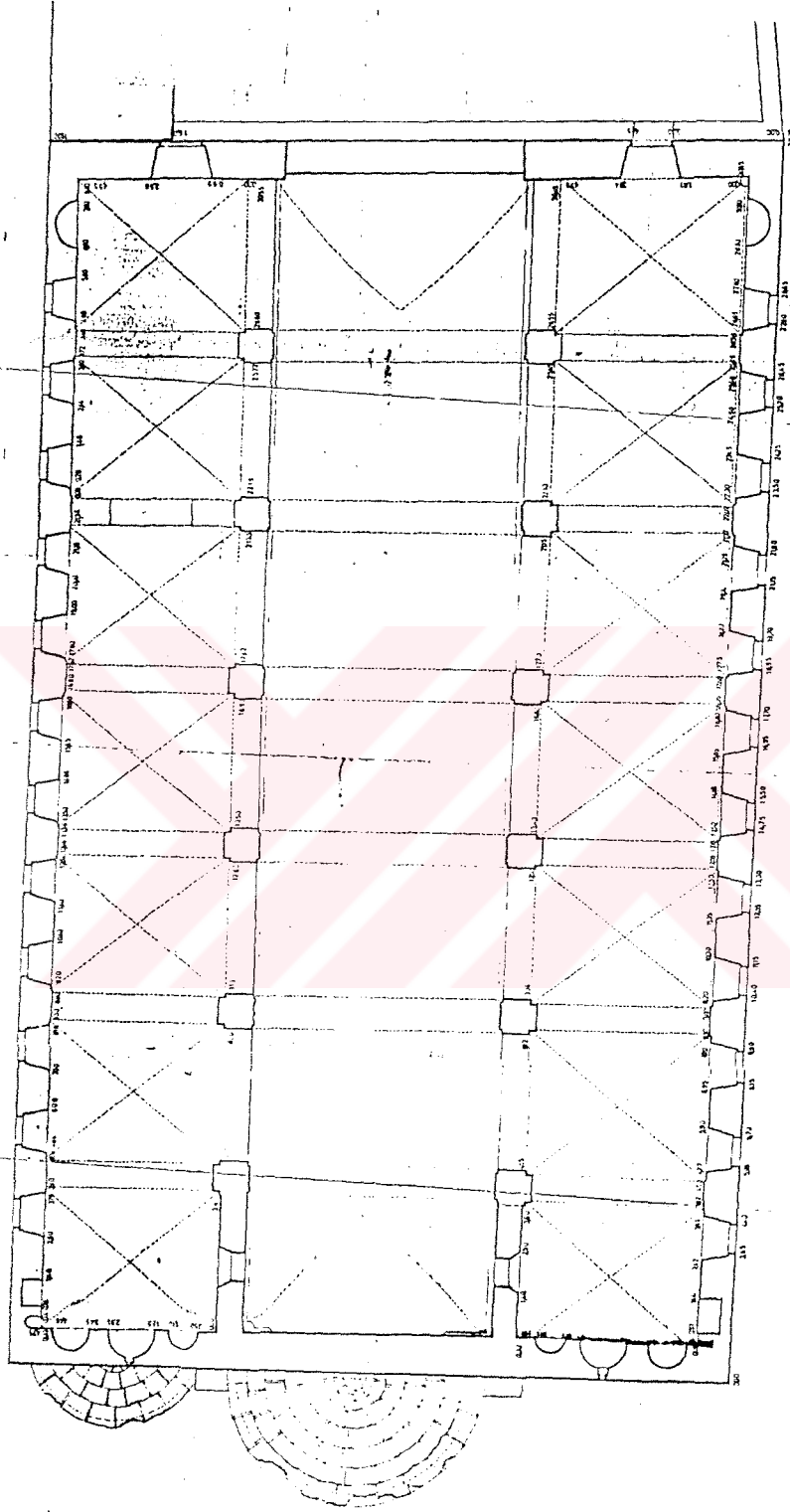
Bir taraftan bu çalışmalar yürütülürken, bir taraftan da ileri ki yıllarda devam edecek restorasyon çalışmalarına ışık tutması için hem Çeşme’de, hem de Çeşme’den mübadele gereği, Sakız Adası’na ve Yunanistan’a giden kişilerden bilgi almak üzere Çeşme Belediyesi’nin yardımlarıyla araştırmalar başlatılmıştır. Bu çalışmaların üç ay gibi bir sürede sonuç vermeye başladığını görmek sevindiricidir. Kilisenin eski halini bilen, içindeki törenlere katılan insanlar, mektuplarla bilgi vermeye başlamışlardır. Çeşme’de, yedi-sekiz ay gibi bir süre, anıtın fotoğrafını aramak çabası sonuç vermese de, Sakız Adası’ndan yapının içinde ve önünde çekilmiş 4 fotoğraf, gönderilmiştir.

Ayrıca eskiden narteksin bulunduğu bölümde (batı cephede), bir araştırma hafriyatı yapılacak, hafriyat sonunda elde edilen tüm verilerin ve yukarıda anılan araştırmalar sonucunda toplanabilen tüm yazılı ve sözlü bilgi ve belgelerin değerlendirilmesinden sonra, hem narteks, hem de anıtın geneli ile ilgili rehabilitasyon çalışmalarına ilişkin kararlar verilebilecektir.

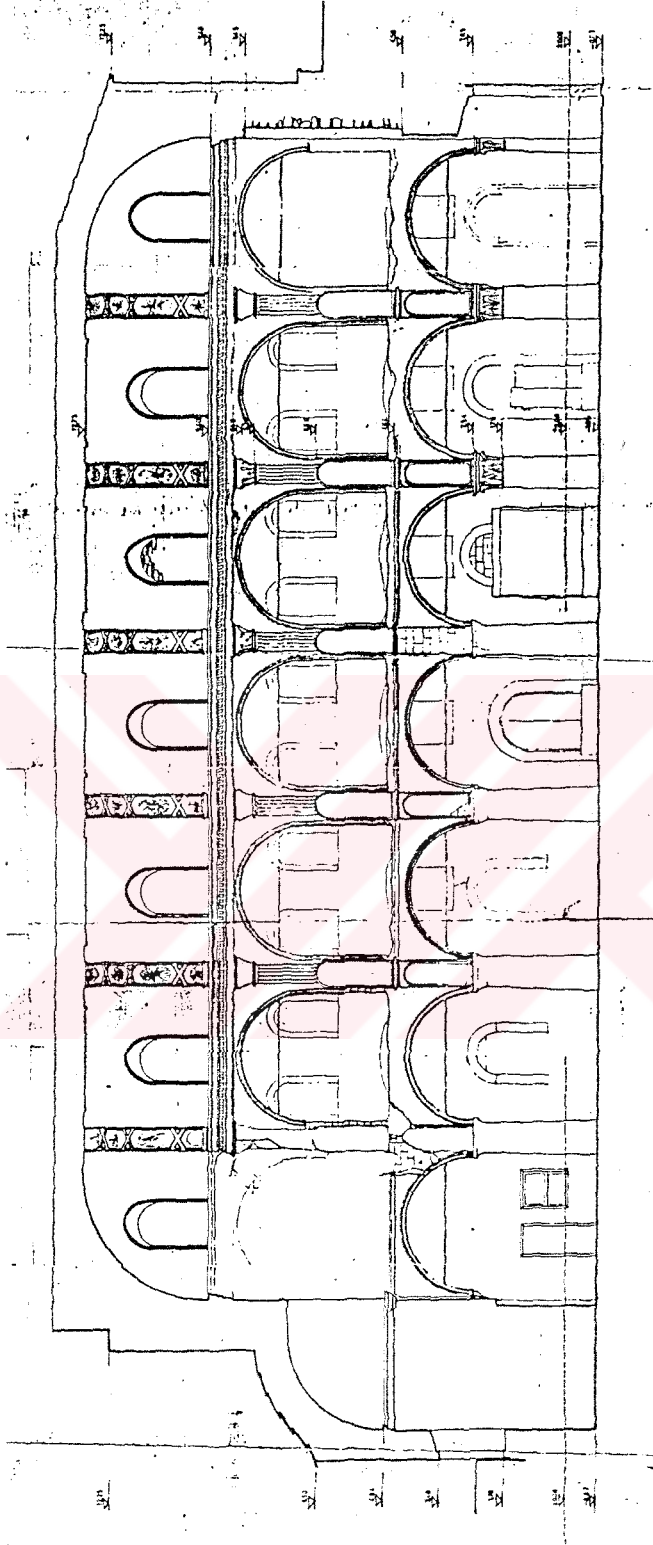

ŞEKİL 5. 24 İzmir, Çeşme, Aya Charalambos Kilisesi zemin kat planı
KAYNAK: İzmir Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi

M KURULUŞU

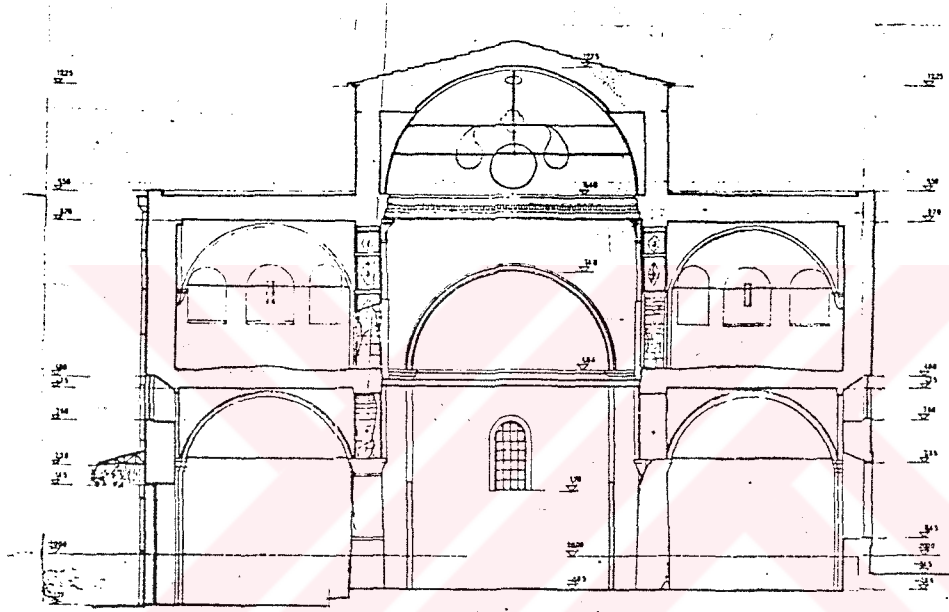

ŞEKİL 5. 25 Galeri kat planı
KAYNAK: İzmir Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi,

ŞEKİL 5. 26 B-B kesiti (rölöve)

KAYNAK: İzmir Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi

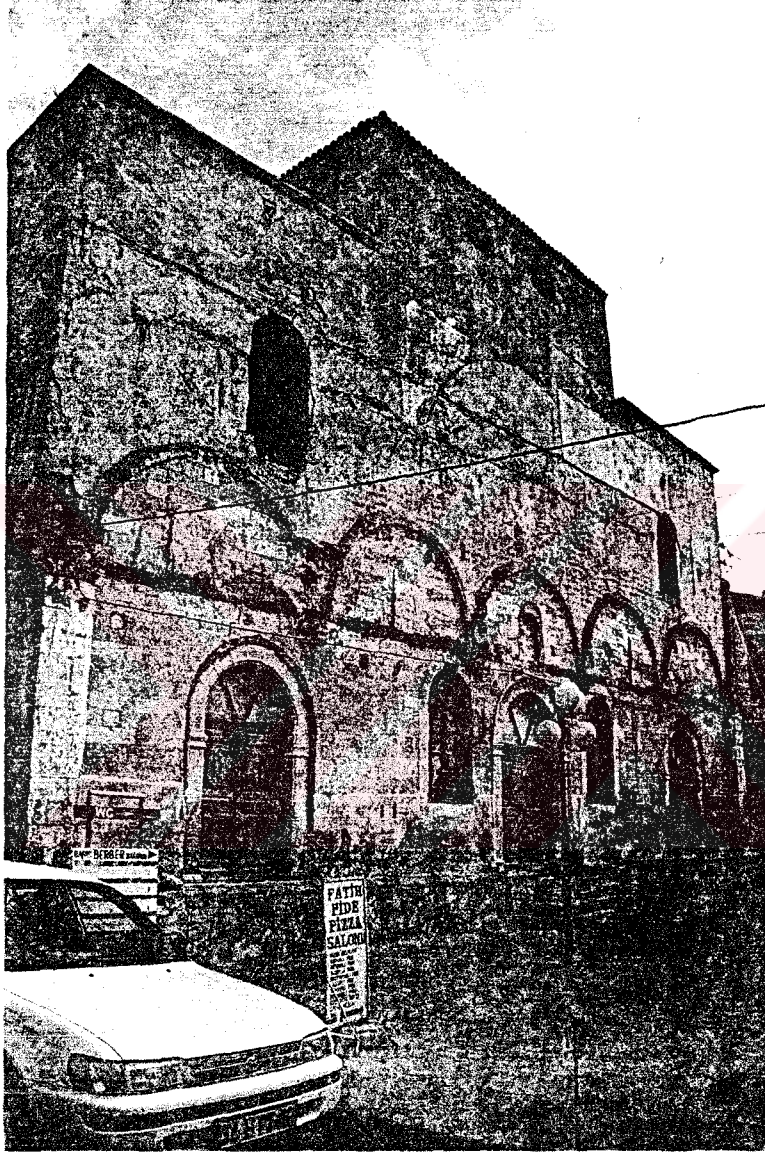
ŞEKİL 5. 27 A-A kesiti (rölöve)

KAYNAK: İzmir Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi

Levha 5. 22 Aya Charalambos Kilisesinin uzaktan, doku içinde görünüşü

Kaynak: Mehmet TÜRKMEN

Levha 5. 23 Eskiden narteksin bulunduğu batı cephesi

Kaynak: Mehmet TÜRKMEN

Levha 5. 24 Orta neften görünüş

Levha 5. 25 Fresklerin durumu

Kaynak: Mehmet TÜRKMEN

Levha 5. 26 Pencere kenarlarındaki alçı süslemeler
Kaynak: Mehmet TÜRKMEN

Levha 5. 27 Sütun başlığının durumu

5.2 Yurt dışından örnekler

5.2.1 Diocletian Hamamı

Yapı Maximianus tarafından, Diocletian onuruna M.S. 298-306 yılları arasında, günümüzde Cinquecento ve Repubblica meydanlarını da kapsayan alan üzerinde inşa ettirilmiştir. 3.80x 3.70 m boyutlarında olan dikdörtgen planlı anıtın ana bölümleri, calidarium, tepidarium ve frigidarium'dur. 17. Y.Y'a kadar ayakta kalan calidarium'un üzerine şimdiki meydan yapılmıştır. Büyük merkezi salonun (tepidarium) arkasında yer alan frigidarium, bir zamanlar açık hava hamamıydı. Tepidarium 61.00x24.00 m boyutlarında olup, 27.50m yüksekliğindedir. Kolonlar yekpare granitten ve 1.50-15.00 m boyutlarındadır (Şekil 5. 29 – 5. 30).

Santa Maria Degli Angeli Kilisesi

Hamamın büyük merkezi salonuna, kilise işlevi verilmesine karar verilerek, bu konuda Michalangelo görevlendirilmiştir. Anıtın yeni işleve adaptasyonu çalışmaları 1563-1566 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Kilisenin girişi, dikdörtgenin kısa kenarına rastlayan, güneydoğu kenarından verilmiştir. Böylece üç nef elde edilmiş, ancak daha sonra yapılan müdahalelerle bu etki bozulmuştur (Levha 5. 28-5. 30).

Sekizgen Salon

Hamam olarak işlevi bittikten sonra anıt terkedilmiştir. 16.Y.Y'da papalar tarafından sekizgen salonun içi, papalığın tahıl ambarı olarak tekrar kullanılmaya başlanmıştır. Bu kullanım nedeniyle, yapıda birçok değişiklikler yapılmıştır. Roma'nın İtalya'nın başkenti olmasından sonra, 1878'de hamamın binalarını ikiye bölen Cernaia Caddesi inşaa edilmiştir.

1880’lerde sekizgen yapının içi oldukça harap durumdaydı. 1911’e kadar “Scuola Normale di Gimnastica”(Jimnastik Okulu)’nun jimnastik salonu olarak kullanılmıştır. Daha sonra bina devlet tarafından sahiplenilerek, Mimar Biget tarafından hazırlanan Roma rekonstrüksiyonuna ait maket sergilenmeye başlanmıştır.

1913’ten sonra yapı, film gösterimi amacıyla, “Ulusal Eğitici Sinematografi Enstitüsü” tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Ancak 1918’te tekrar sergi salonu işlevi verilen sekizgen salon, Marcelliani tarafından yapılan antik ev maketlerinin ve 1911 sergisinin sergilendiği, müzenin bir parçası durumuna gelmiştir.

Anıtın kubbesi sekiz parçadan oluşmuş, bir şemsiye gibidir ve sekizgen kubbe alttaki dikdörtgen kısım üzerine dört pendentif yardımıyla, oturmaktadır. 1925’ten sonra anıtta yeniden işlev değişikliği gündeme gelmiştir. Sekizgen salonun kubbesi, gece gökyüzü gösterimi için uygun bulunarak, bir Karl Zeiss projektör ile tesisatın kurulması çalışmaları yapılmıştır. Gistmondi tarafından gerçekleştirilen, salon için yeni bir giriş ve taş duvarların konsolidasyon çalışmalarından sonra yapı planeteryuma dönüştürülmüştür.

1948’de tepedeki küçük fenerin kapatılması suretiyle karartılmış bir salon elde edilmiştir (Levha 5. 31) (Fener 1983’e kadar bu şekilde kalmıştır). Döşemede şap kullanılması, betonarme kubbe yapımı gibi birtakım çalışmalar yapılmıştır. 1962 yılı, Kasım ayında Bakanlık, binayı tarihi ve estetik değerlerinden dolayı tescil etme kararını almıştır. 1974’te binanın eğitici, öğretici faaliyetleri bitme noktasına geldiği için, tüm teçhizatı ile birlikte Kültür Bakanlığına teslim edilmiştir.

Belki de antik çağın en büyük yapısı olan Diocletian Hamamının bir bölümünün yeni işlevi “Roma Ulusal Müzesi” olarak belirlenmiştir. Sekizgen salonun strüktürel öğelerinin, malzemelerinin sağlamlığının belirlenmesi gibi bir dizi araştırmanın

tamamlanmasından sonra, 1983 yılında rehabilitasyon çalışmalarına başlanılmıştır (Şekil 5. 31 – 5. 32).

Çeşitli üçgenlerden oluşan metalik ağ üzerine gerilen kanvastan oluşan planetaryum kubbe ekranının, özel bir tarihi strüktür olduğu düşünülerek, korunmasına karar verilmiştir (Levha 5. 32). Kubbe, dökme demir sütun ve sütun başlıklarının desteklediği, çelik bir kiriş üzerine oturmaktadır. Çevredeki dairesel sirkülasyon koridorunu bölen, projektörün yerleştirildiği gösteri kabini kaldırılmıştır.

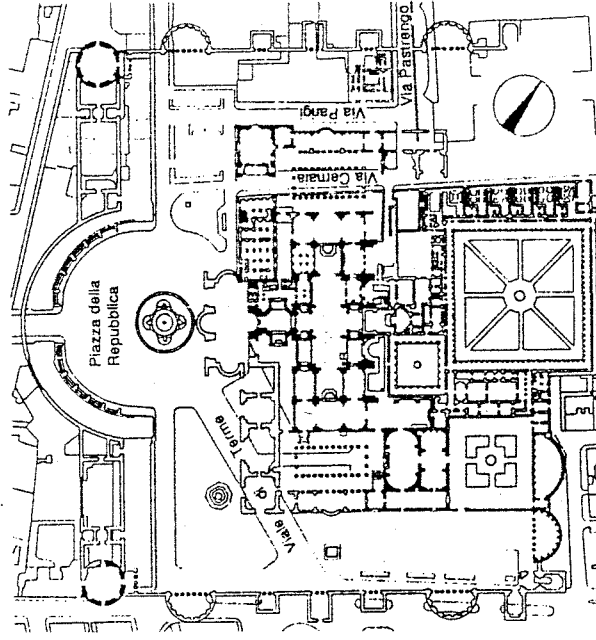
Yapının strüktürü ile ilgili kapsamlı bir araştırmaların yapılmasından sonra, öncelikle strüktürel restorasyon ve kötü durumdaki malzemelerin konsolidasyonu sağlanmıştır. 17. Y.Y. kolonları, çelik çubuklar ve çelik tellerle kurulan bir iskeletle güçlendirilmiştir. Böylece yapıya yüklenecek yeni yükler için de yapı takviye edilmiştir.

Rehabilitasyon çalışmaları sırasında, özellikle kubbenin bitiş noktalarına yakın yerde tuğla ile örülen düzgün eğimli yüzeyde yer yer ayrılmalar gözlemlendiğinden, bunlar pirinç vida ile tutturulmuş, sonra da çimento şerbeti ile arkadaki boşluklar doldurulmuştur. Kubbenin orta bölümlerinde onarım çalışmaları çok daha zor olmuştur. Harç toz haline geldiği için, bazı yerlerde, yaklaşık 25-30 cm derinliğinde boru şeklindeki delikler yardımıyla enjeksiyon işlemi yapılmıştır. Bu işlemden sonra yüzey fırçalanmış ve tazyikli hava ile temizlenmiştir. Aynı zamanda daha önceki dönemde kapatılmış olan tepe penceresi de açılmıştır. Tepe penceresi kenarına çelik sekizgen şeffaf elemanı taşıyan bir kiriş yerleştirilmiştir.

Müze haline dönüştürülen bu mekanda, Caracalla, Diocletian ve Trajan Hamamlarında bulunarak, getirilen M.S. 2. ve 3. YY'a ait heykel ve büstler sergilenmektedir.

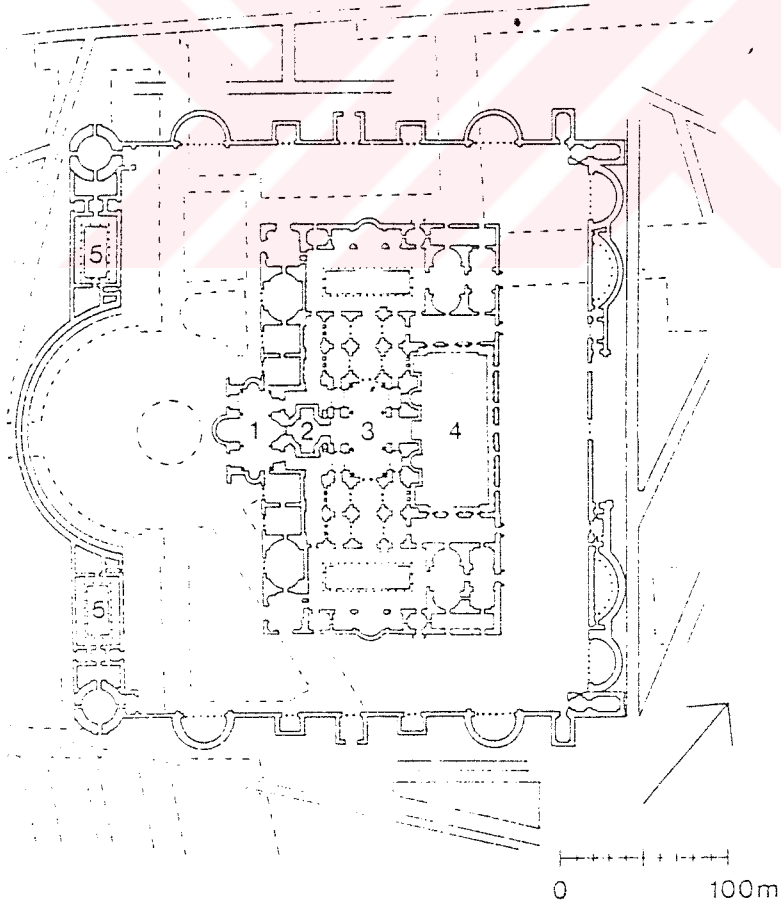
Yapının zemin seviyesinin alt kısmında, arkeolojik incelemeler için araştırma hafriyatı yapılmış ve Diocletian strüktüründen daha önceki döneme ait kalıntılar bulunmuştur. Bu buluntuları ve Diocletian Hamamının temellerini ziyaretçilere göstermek için, şeffaf kaplamalı, çelik taşıyıcılı bir köprü oluşturulmuştur. Bu köprü ve merdiveni takip ederek, alt kota inip, arkeolojik kalıntıları yakından görmek mümkündür (Levha 5. 33).

Anıtın değişik dönem kullanımlarına saygı gösterilmesi ve bu kullanımları belgeleyecek şekilde, restorasyon ve teşhir çalışmalarının birlikte yürütülmesi, anıtın daha ilgi çekici hale gelmesine yol açmıştır. Planetarium ekranına ait çelik strüktür, sekizgen salonun duvarları, kubbe bölümü ve temelleri, daha önceki döneme ait temellerin korunarak, sergilenmeleri olumlu görülen rehabilitasyon çalışmalarından bir bölümüdür.

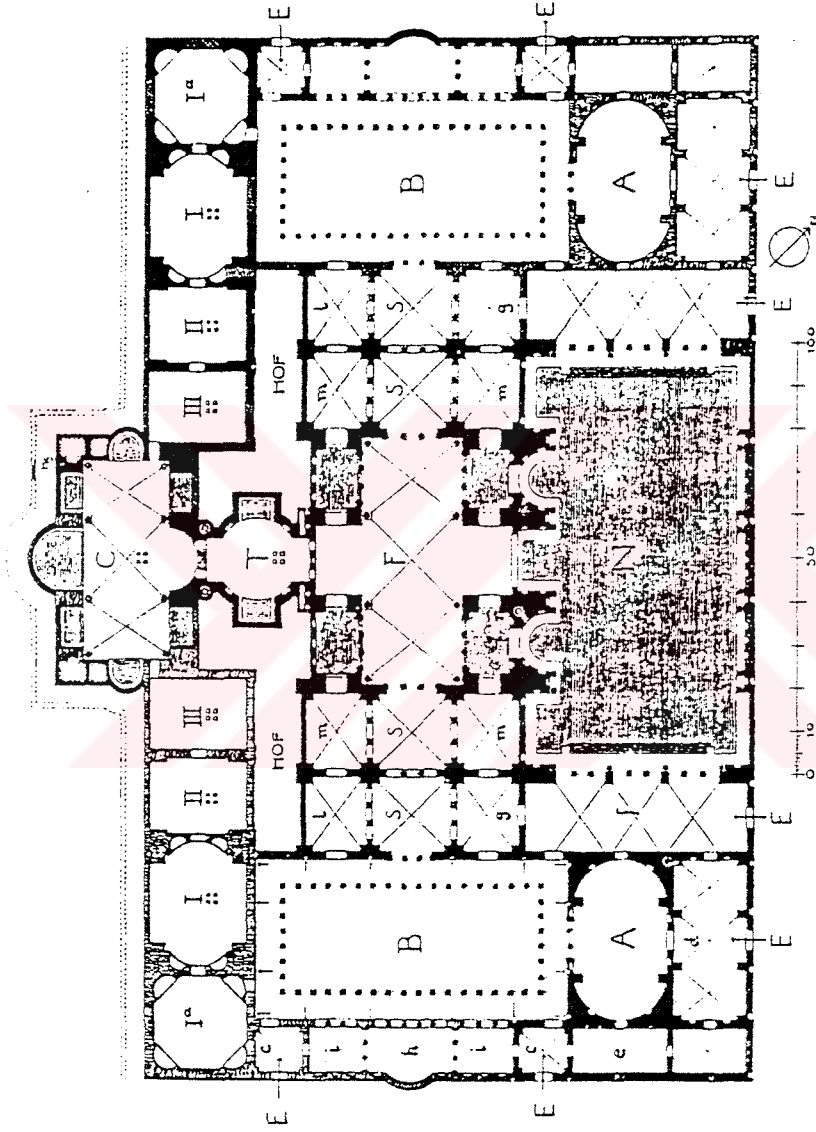
Şekil 5. 28 Diocletian Hamamı'nın bugünkü durumu

KAYNAK: Bulian, 1991, s. 1594

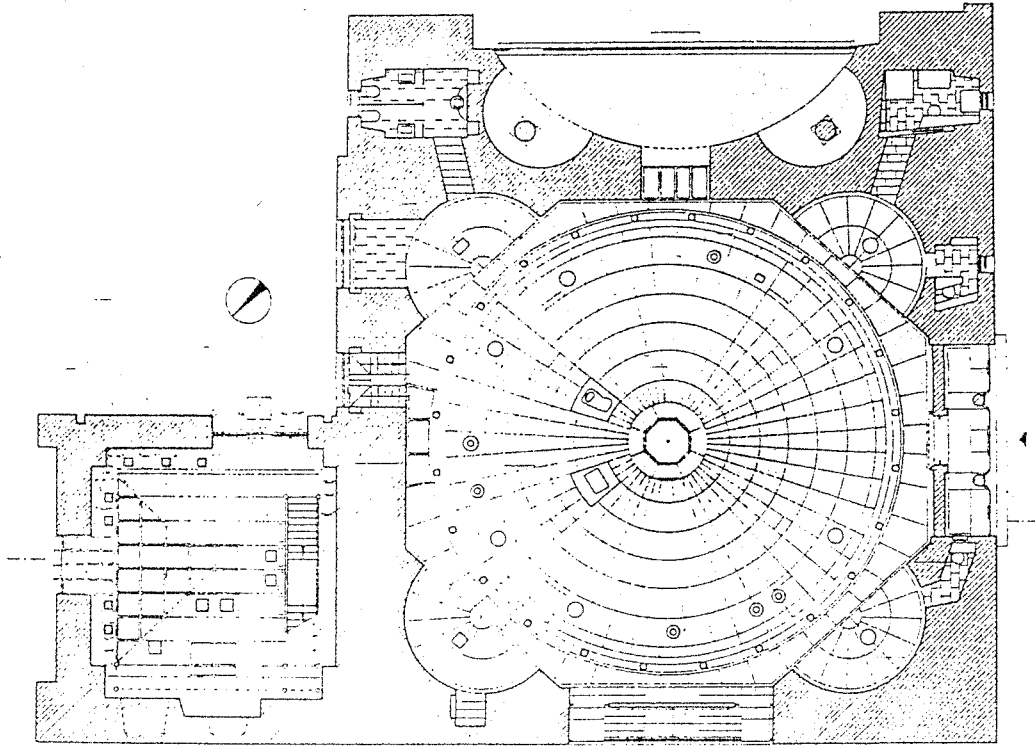

ŞEKİL 5. 29 Diocletian Hamamı orijinal planı

KAYNAK: Brödner, 1983, s. 231

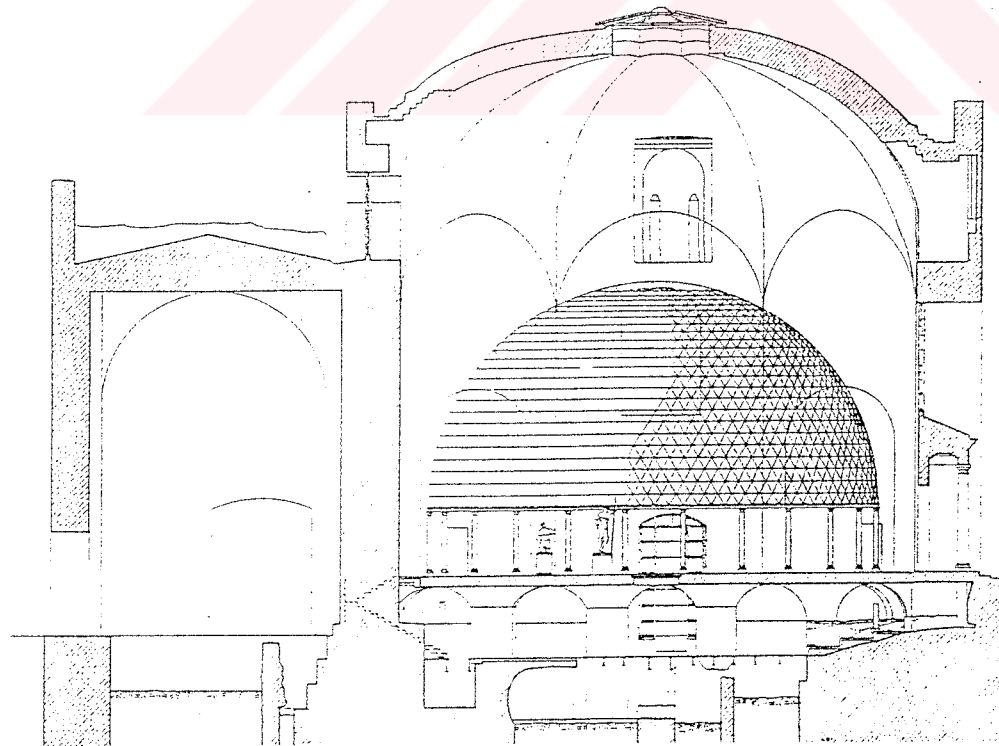

ŞEKİL 5. 30 Diocletian Hamamı orijinal planı
KAYNAK: Brödner, 1983, s. 231

Şekil 5. 31 Sekizgen salonun planı

KAYNAK: Bulian, 1991, s. 1594

Şekil 5. 32 Sekizgen salonun kesiti

KAYNAK: Bulian, 1991, s. 1594

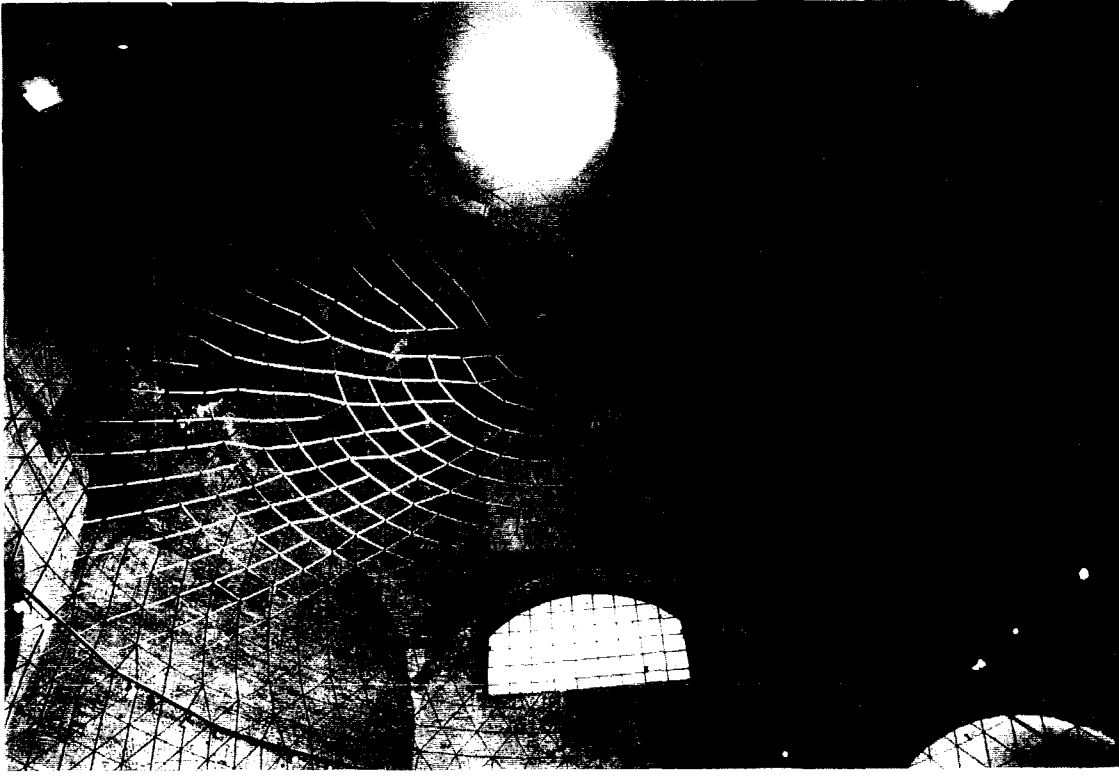
Levha 5. 28 Santa Maria Degli Agnelli Kilisesi iç mekanı

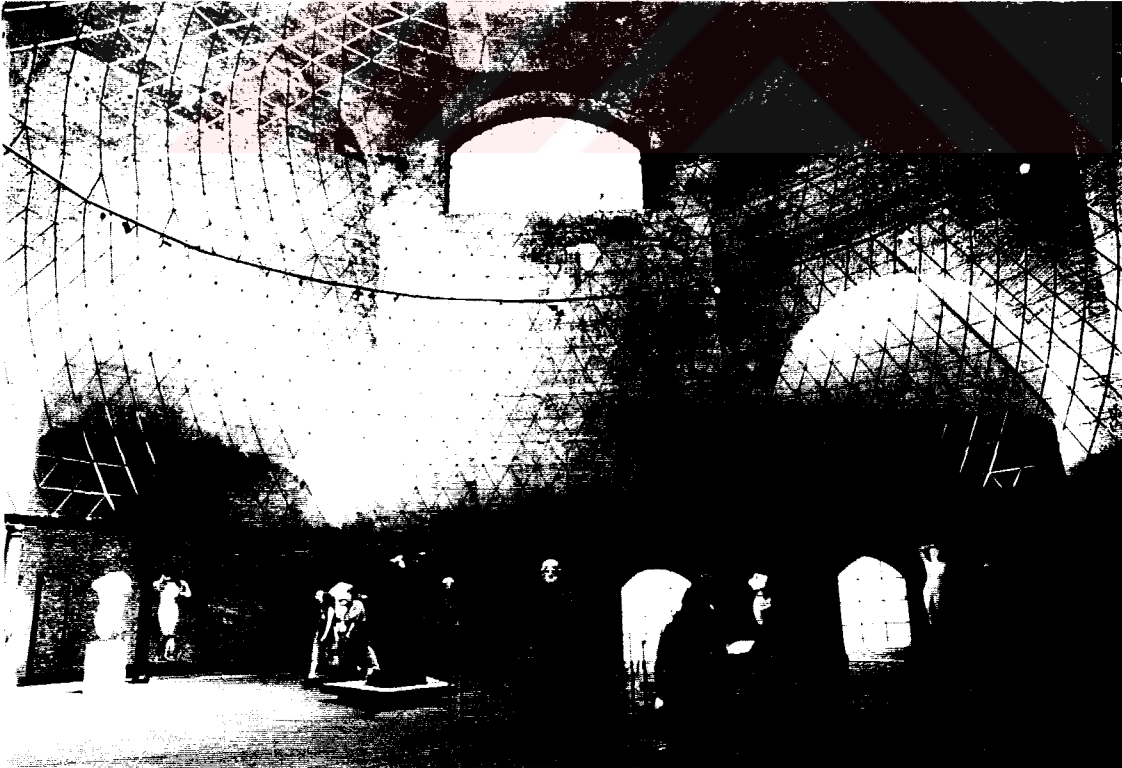
Levha 5. 29 Santa Maria Degli Agneli Kilisesi iç mekanı

Levha 5. 30 Kiline girişinin dışarıdan görünüşü

Levha 5. 31 Planetaryum kullanımına ilişkin strüktür ve fenerin görünüşü

Levha 5. 32 Sekizgen salonun orta kısmında aşağıdaki kalıntıları gösteren camlı bölüm

Levha 5. 33 Arkeolojik kalıntıların görünüşü

5.2.2 Sant'Angelo Kalesi

Sant'Angelo Kalesi, Roma döneminde inşa edilmiş, tarihi süreç içinde değişik işlevlerle değerlendirilmiş, en ilginç örneklerdendir (Levha 5.34). Farklı mimari katmanların varlığına bağlı olarak, karmaşık ve büyüleyici bir özelliğe sahiptir. Değişik dönemlerde değişik amaçlarla kullanılması ise, anıtın tarih boyunca sahip olduğu önemin bir göstergesidir.

Roma Dönemi Kullanımı

İmparator Hadrianus'un, kendisi ve veliahtları için anıtsal bir mezar yapılmasını emretmesi sonucu, M. S. 123'te Sant'Angelo Kalesinin yapım çalışmalarına başlanmıştır. İmparatorun ölümünden bir yıl sonra, M.S. 139'da, veliaht Antionus Pious tarafından yapımı tamamlanmış, 217 yılına kadar da, Antonine ailesinin mezarı olarak kullanılmıştır. Anıtın yapımı için nehir kenarında olmasına rağmen, çok sert bir zemini olan ve daha önce de mezarlık olarak kullanılan bir alan seçilmiştir.

Mausoleum'un orijinal planı kesin değildir. Anıt olasılıkla, kare bir kaide, geniş silindirik bir gövde, ve son olarak da silindirik bitiş kısmı olmak üzere üç mimari bölümden oluşmaktadır. Bu son bölüm silindirik olmasına rağmen çap olarak gövde kısmından daha dardır ve üstünde Hadrianus'un heykeli yer almaktadır. Silindirik gövdenin iç kısmı muhtemelen toprak ile doldurulmuştu. Roma dönemine ait kesin bilgiler vermek mümkün olmamakla birlikte, kare kaidenin temel ve duvarları, taş bloklarla inşa edilen anıtsal giriş, yukarı kata çıkış rampası (Levha 5. 35) ve geniş silindirik gövdede yer alan, cenaze odası gibi belirgin birtakım yapı öğelerinin izleri hala kısmen gözlenebilmektedir.

Ortaçağdan Rönesansa Kullanım

Ortaçağda anıtın mezar işlevinin değiştirilerek, kale olarak kullanılmasından dolayı, kalenin planı değiştirilmiştir. Anıtın imparator Aurelien (M. S. 271) tarafından yapılan surlara bağlantısından itibaren on yüzyıllık bir süreç içerisinde, yapıda çeşitli değişiklikler yapılmıştır.

Kale, şehrin kuzey girişini kontrol edebilen bir konumda olduğu için, bu dönemde savunma amaçlı kullanılmaya başlanmıştır. St. Peter Kilisesi ve Vatikan sarayları çevresindeki Borgo adı verilen alanla ilişkisinden dolayı, kalenin önemi daha da büyümüştür. Ortaçağda kaleye sahip olma konusu, en nüfuzlu, en güçlü Romalı aileler arasında büyük tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışma Papalığın, kesin olarak kaleye taşındığı döneme kadar sürmüştür. 1277 yılında, kaleden Vatikan Sarayı'na bağlantılı, bir tünel inşa edilmiştir. Bu tünel, papa tehlikede olduğu zaman, bir kaçış yolu temini için düzenlenmiştir. Bu dönemde Borgo kalesi ve Papa için güvenli bir yer temin edebilmek amacıyla yapıda, köklü müdahaleler gerçekleştirilmiştir. Silindirik gövdenin altında, içte dairesel bir kesit yaratılmış, ilk kulanımdaki spiral rampa ve geniş giriş kapatılmıştır. Dahası silindirik tünelin yarı yolunda, dıştaki merdivene ve açılabilir kale köprüsüne bağlantı sağlayan, yeni bir giriş verilmiştir. Son olarak da, yeni bir rampa yapılarak, varolan diğer rampaya bağlantı sağlanmıştır.

15. Y.Y. ortalarında kaleye yapılan mimari müdahaleler, Papa Nicholas V (1447-1455) tarafından başlatılmıştır. Bir taraftan yeni ateşli silahların kullanımına adapte etmek için kale donatımı değiştirilmiş, diğer taraftan kale ilk kez Papa için ikametgah haline gelmiştir. Mimar Büyük Antonio da Sangollo'nun yardımıyla, Alexander VI (1492-1503) zamanında anıtın, tamamen savaş amaçlı kullanılması için birtakım çalışmalar yapılmıştır. Kale duvarlarının köşesinde, Roma dönemi temelleri üzerine oturan, burçlar sağlamlaştırılmıştır. Dahası Borgo kalesine giriş yolunu kontrol

etmek için silindirik bir kule inşa edilmiştir. Duvarların etrafında Tiber nehrinin suları ile doldurulan bir hendek yapılmıştır (Şekil 5. 33).

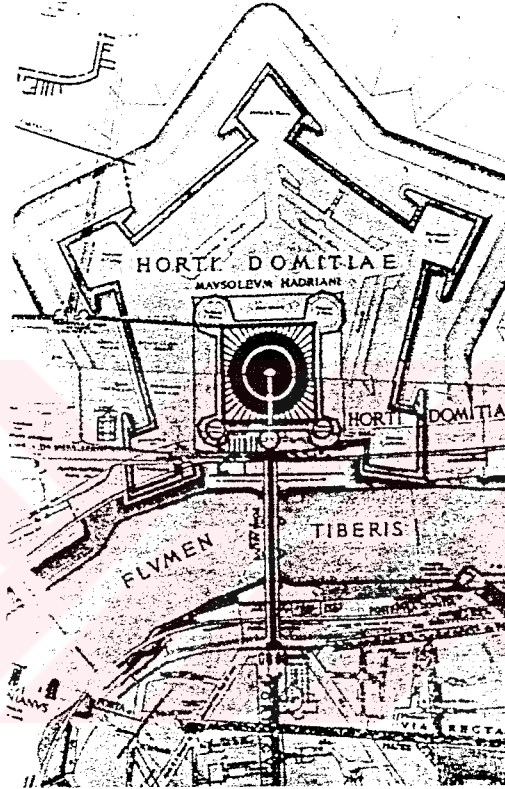
Rönesans'tan Günümüze Kullanım

16. Y.Y. başında Ulius locası ve onun avlusuna bakan ve günümüzde Melek Avlusu olarak adlandırılan, kale şapelinin yan cephesi inşa edilmiştir. Resepsiyon odasında konstrüksiyon ve dekorasyon çalışmaları yürütülmüştür. Daha sonra, 15. Y.Y. ikametgahı üzerine zengin bezemeleri olan diğer ikametgahların yapılması emri verilmiştir (Levha 5. 36-5. 37). Mimar Antonio da Sangollo'nun ilk eskizinden sonra, mimari proje Raffaello da Montelupo tarafından hazırlanmıştır. Yeni takviyelerle ilgili projelerde, 16. Y.Y. da hazırlanmıştır. 17.Y.Y. da, Papa Urban VIII (1623-1644) zamanında yeni köklü müdahalelerle kale planı değiştirilmiştir. Alexander VI tarafından iki burç arasında ikinci bir koruma duvarı yapılmıştır. Kale gittikçe daha askeri yönü olan bir yapı haline gelmeye başlamıştır. Bernini'nin tasarladığı anıtın dış görüntüsü, köprü, on melek heykelinin yerleştirilmesiyle tamamlanmıştır. 18. Y.Y. mimari müdahaleleri ile Ulius Locasının üzerine Vice Castellanın ikametgahı inşa edilmiştir. Kulenin üstüne, şu anda Melekler Avlusunda bulunan mermer heykel yerine, Archangel Michael'i simgeleyen yeni bronz bir heykel yerleştirilmiştir. Son değişiklikler, 1889 ve 1906 yılları arasında kalenin ön kısmında gerçekleştirilmiştir. Tiber nehrinin kıyıları boyunca yer alan bir yolun yapımından dolayı, kalenin nehre bakan tüm bölümlerine zarar verilmiştir. Aynı zamanda yolun yükseltilmesi, kale cephesinin yüksekliğinin düşmesine yol açmıştır

1925 yılında, Mariano Bergatti tarafından yapılan rehabilitasyon çalışmalarından sonra, kalenin askeri fonksiyonu tamamen değiştirilmiş ve anıt resim, heykel ve antik savaş malzemelerinin sergilendiği, "San Angelo Kalesi Ulusal Müzesi" olarak kullanılmaya başlanmıştır (Levha 5. 38). Yapı müze işlevinin yanı sıra, zaman zaman düzenlenen çeşitli sanatsal etkinliklere de evsahipliği yapmaktadır (Levha 5. 39).

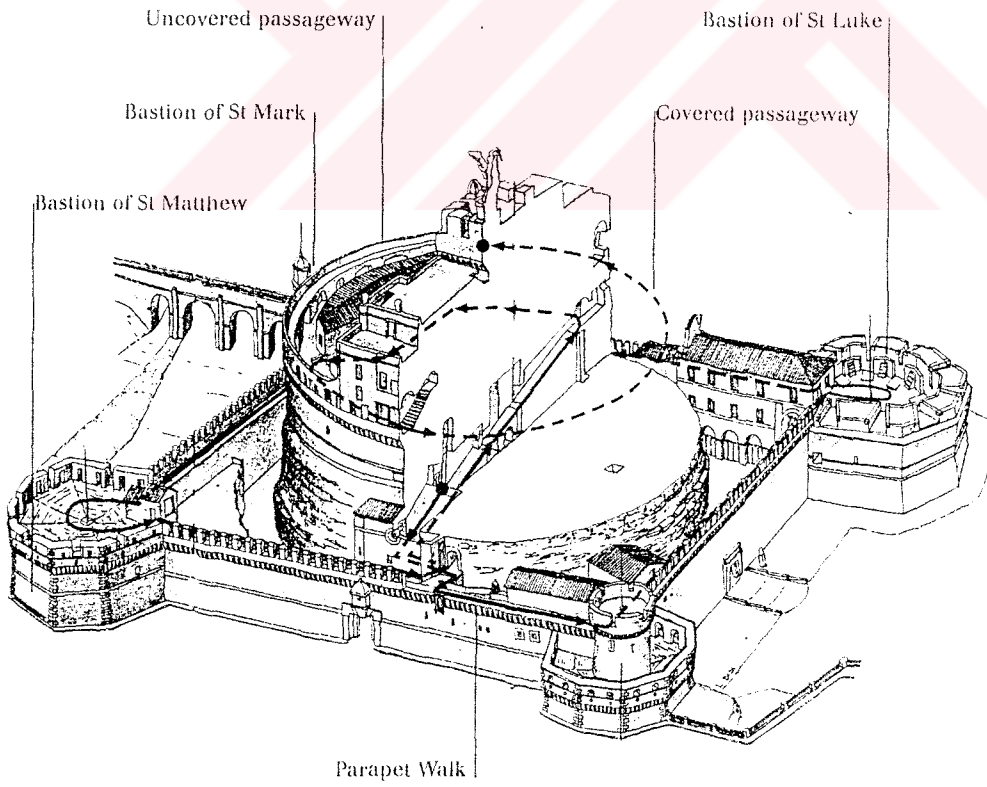
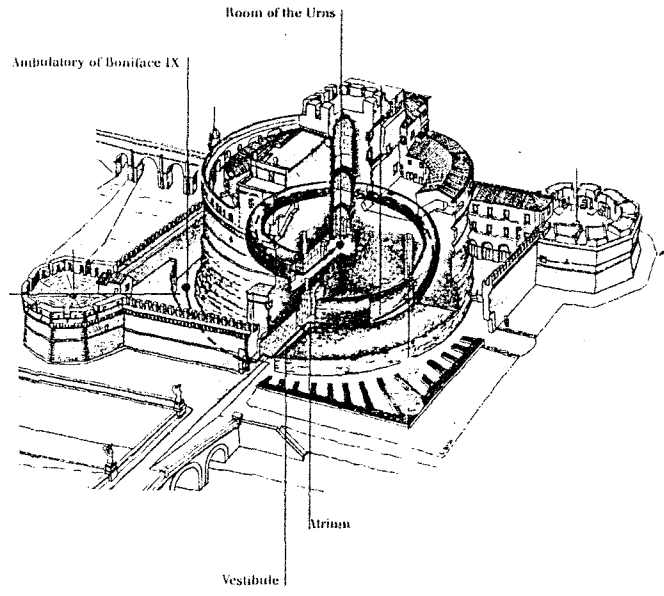
Tarihi süreçte üstlendiği farklı işlevler nedeniyle anıt, geniş kapsamlı müdahalelere maruz kalmış olup, günümüzde ilk yapım tarihindeki halini yansıtmamaktadır. Ancak anıta birbirinden çok farklı kullanımlar sırasında yapılan müdahalelerin izlenmesi, rehabilitasyon çalışmalarının tarihsel süreçteki uygulamalarına bir örnek olması açısından ilginç ve önemlidir (Şekil 5. 34 – 5. 35).

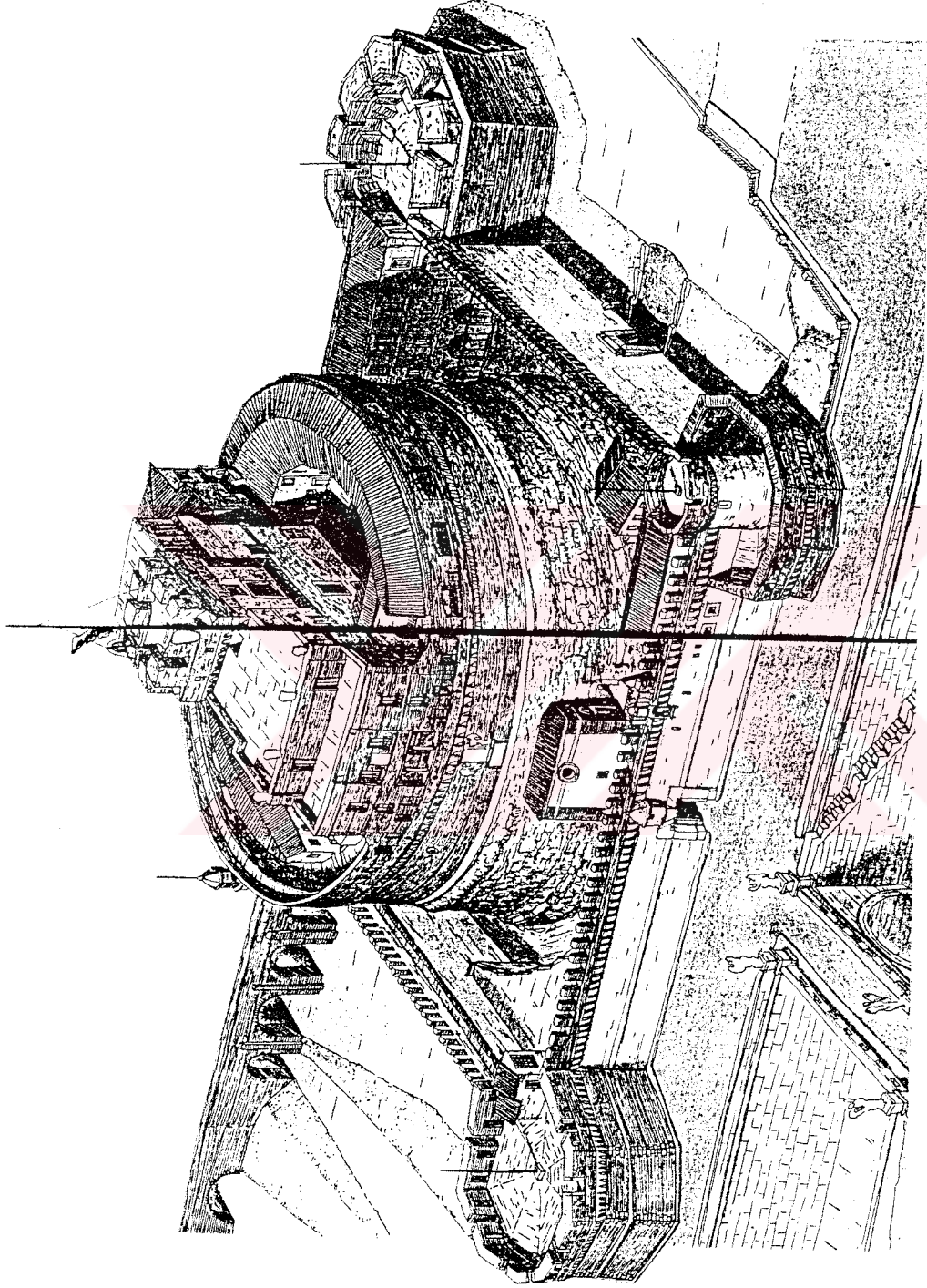

ŞEKİL 5. 33 Anıtın kale işlevi ile kullanımı

KAYNAK: Ministry for Environmental and Cultural Heritage, 1997

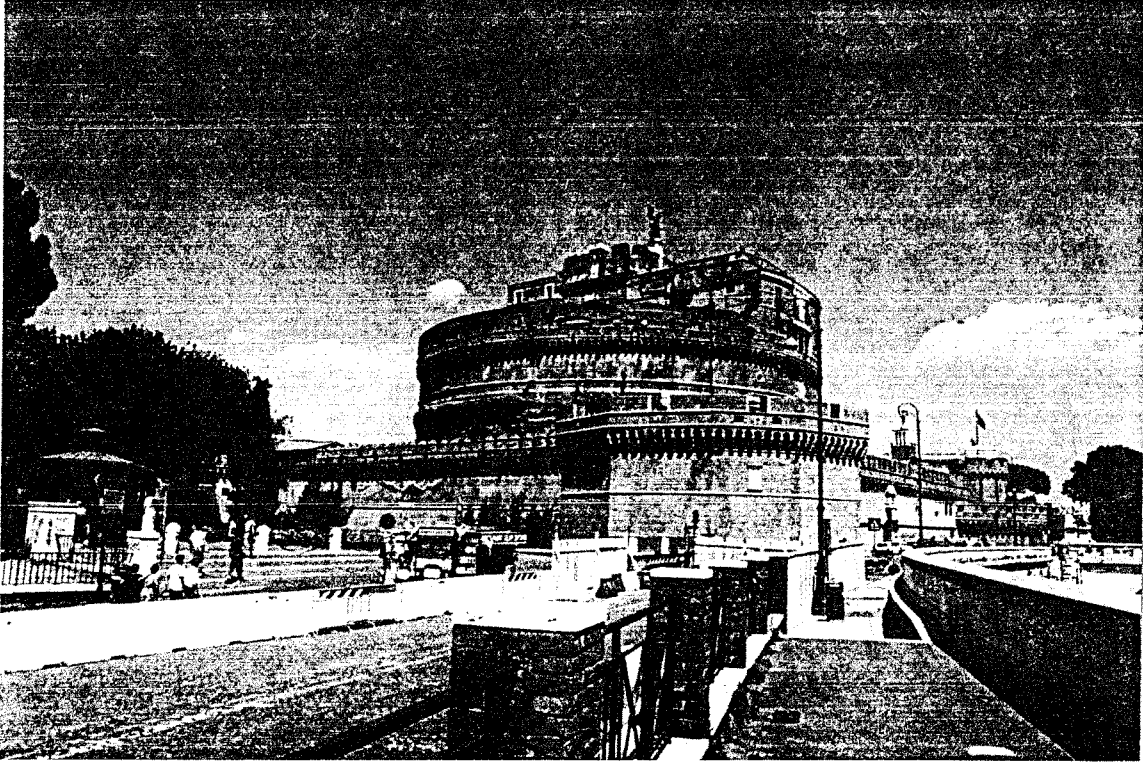

ŞEKİL 5. 34 İmparator Hadrian'ın mezarı ve kale kullanımlarına ilişkin izler
KAYNAK: Ministry for Environmental and Cultural Heritage, 1997

ŞEKİL 5. 35 Kalenin perspektifi

KAYNAK: Ministry for Environmental and Cultural Heritage, 1997

Levha 5. 34 San Angelo Kalesinin görünüşü

Levha 5. 35 Yukarı çıkış rampası

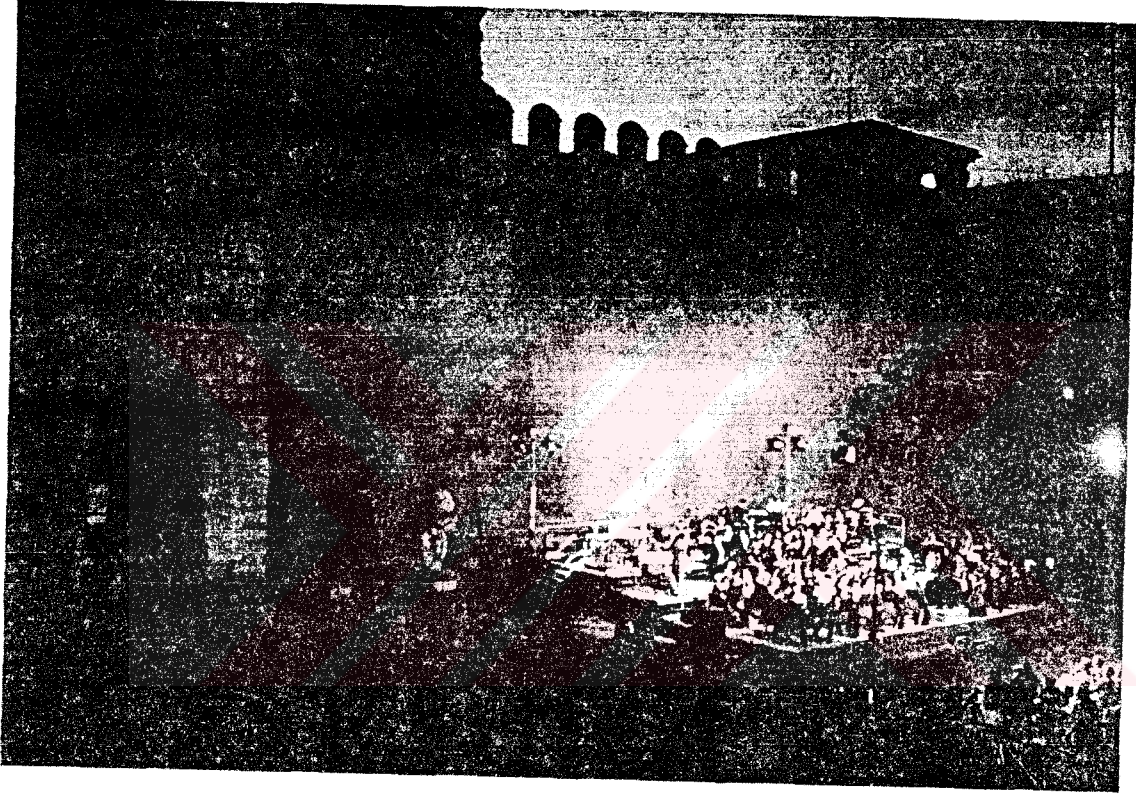
Levha 5. 36 Papaların ikametgahı

Levha 5.37 Papaların ikametgahı

Levha 5. 38 Kalenin müze işlevi ile değerlendirilmesi

Levha 5. 39 Kaledede düzenlenen sanatsal etkinlikler

SONUÇ

Geçmişten günümüze gelen kültürel değerlerimizin, gelecek nesillere aktarılması konusu, bir toplumsal görevdir. Anıtları değerlendirerek koruma çalışmaları sırasında bir taraftan bu ortak sorumluluğu taşıırken, diğer taraftan da varolan kaynakların yeniden kullanımları suretiyle, topluma kültürel, ekonomik, sosyal açılardan birçok yararlar sağlanabilir.

Tarihi süreçte de gözleendiği gibi, kent bünyesinde bulunan sağlıklı durumdaki anıtlara yeni işlev verilmesi doğal bir gelişmedir. Çağdaş toplumlarda hızla değişen yaşam tarzı, aktivitelerin cinsi ve ölçeğine bağlı olarak, tarihi yapı ve yerleşimlerin yeni kullanımlara uyarlanma çalışmaları sırasında, uluslararası tüzük ve yönetmelikler doğrultusunda, geçmişe oranla daha bilinçli ve korumacı yaklaşımlar izlenmektedir.

Anıtların özgün işlevlerini kaybetmeleri veya işlevlerinin eskimesi gibi hallerde, anıtların yeni işlevler ile değerlendirilmelerine karar verilebilir. Ancak, rehabilitasyon çalışmalarında anıtların değerlerinin, karakteristik özelliklerinin olumsuz etkilenmemesi için, öncelikle anıtların karakterlerine uygun işlevler seçilmesi, yapılara ağır gelebilecek, anıtların içinde ve dışında köklü müdahaleler gerektirecek işlevlerin seçiminden kaçınılması gerekmektedir.

Yeni işlevin belirlenmesine; yapının mekansal oluşumu, hacim boyutları, işlevsel ilişkileri kurgusu ve konumunun, interdisipliner bir rehabilitasyon ekibi tarafından değerlendirilmesinden sonra karar verilmelidir.

Bir anıtın özgün işlevinden farklı bir işleve adapte edilmesi, anıta yapılacak birtakım müdahaleleri de beraberinde getirmektedir. Çalışmalar sırasında yapıya minimum müdahale yapılması ilke edinilmeli, ancak yaşam biçimi ve konfor koşullarının hızla değiştiği çağımızda, insanların çağdaş konfor koşullarından yararlanma istemi de, yapının otantikliği zarar görmeyecek şekilde, bir denge kurulması suretiyle gerçekleştirilmelidir.

Bunun yanı sıra, yapıya verilecek işleve bağlı olarak, zaman zaman ek yapı yapılması gündeme gelebilmektedir. Bu tür durumlarda, ek yapı yapılmasının bir anıt için en ağır müdahale türü olduğu unutulmayarak, tasarımda anıtı görsel ve fiziksel açıdan olumsuz etkilemeyecek şekilde, anıtın karakterine ters düşmeyecek, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle bağlantısına zarar vermeyen tasarımlar yapılmalıdır.

Gerek yapıya yeni işlev verilmesi, gerekse ek yapı ile ilgili uygulamalar sırasında, Ulusal ve Uluslararası tüzükler, yönetmelikler ve ilke kararları doğrultusunda hareket edilmelidir.

Ülkemizde yapılan rehabilitasyon uygulamaları sırasında zaman zaman anıtların otantikliğinin bozulduğu ve sahip oldukları karakteristik özelliklerine geriye dönülemez şekilde zarar verildiği gözlenmektedir. Bu olumsuzlukların;

- Yapı için uygun olmayan işlev belirlenmesi sonucu, yapıda geniş kapsamlı müdahalelere, ek yapılara gereksinme duyulması,
- Rehabilitasyon projesi hazırlanmadan önce gerekli araştırma ve belgeleme çalışması yapılmaması sonucu, hazırlanan projenin yeterli nitelikte olmaması,
- Uygulamayı yapacak ekibin gerekli bilgi ve tecrübeden yoksun olması, rehabilitasyon çalışmaları sırasında karar ve talimat aşamalarında yetersiz kalınması

gibi nedenlerden dolayı anıtı görsel ve fiziksel olarak, olumsuz etkileyen müdahalelerin gerçekleştirilmesi,

- Rehabilitasyon çalışmalarını yürütecek ekibin eğitime ve bilgi görgüsünün artırılmasına yönelik seminer, kurs, yapılan restorasyonların anlatılarak tartışıldığı sempozyumların düzenlenmesi gibi aktivitelerin yeterince gerçekleştirilememesi,
- Uygulamada kullanılan ihale yöntemlerinin aksaklıklara, olumsuz müdahalelere neden olması,
- Rehabilitasyon çalışmaları için eski eser sahibi vatandaşlara, devlet tarafından yapılan sınırlı finansal desteğin yetersiz kalması,
- Halkın koruma bilincinden yoksun oluşu, koruma çalışmalarına aktif katılımın, desteğin olmaması, ve toplumda koruma bilincinin geliştirilmesine yönelik etkinliklerin yeterince yapılamaması gibi etkenlerden kaynaklandığı görüşüne varılmıştır.

Ülkemizde bulunan anıtların değerlerinin korunup restore edilerek, günümüzün konfor koşullarının da sağlanmasıyla yeniden kullanıma sunulmaları, bir başka deyişle yeniden canlandırılmaları, ulusal kültürel kimliğimizin yaşatılmasına katkıda bulunacaktır. Bu konudaki olumlu örneklerin çoğalması birçok kentte gerek özgün işlevlerini kaybetmeleri, gerekse özgün işlevlerinin eskimesi nedeniyle, tek yapı ya da doku olarak yıkılmaya terk edilen anıtlar için de, yeniden hayata geçirilmeleri konusunda bir umut ışığı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z. (1996). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. İstanbul, Tunç Matbaacılık
- Altınoluk, Ü. (1998). Binaların Yeniden Kullanımı. İstanbul
- Altınoluk, Ü. (1982). Topkapı Sarayı Müzesi. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu. 348, s. 35-36.
- Altınoluk, Ü. (1985/ 86) Eski yapılar, Yeni Fonksiyonlar II. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu. 74/ 353, s. 43-52.
- Anıt. (1993). Ana Britannica. Münih
- Antalya K.T.V.Koruma Kurulu Müdürlüğü Arşivi
- Armağan, İ. (1983). Yöntembilim-2, Bilimsel Araştırma yöntemleri. İzmir, Baskı, Dizgi Ticaret Matbaacılık A. Ş.
- Arıg,U. (1987). Çeşme’de Tarihi Bir Kilise Yapısı. Bilim Birlik Başarı.48, s. 7-12.”
- Bulian, G. (1990). L’industria Delle Costruzioni. Rivista Tecnica Dell’ance (Iccrom Mimari Restorasyon Kursu Arşivi)

Anđ,U. (1987). Çeşme’de Tarihi Bir Kilise Yapısı. Bilim Birlik Başarı.48, s. 7-12.”

Blue Guide. (1994). Rome and environs. London. Macadam, A.

Brödner, E. (1983). Die Römischen Thermen und das Antike Badewesen, Eine Kulturhistorische Betrachtung. Darmstadt. Wissenschaftliche Buchgesellschaft

Bulian, G. (1990). L’industria Delle Costruzioni. Rivista Tecnica Dell’ance (Iccrom Mimari Restorasyon Kursu Arşivi)

Bulian, G. (1991). Museum der Dioclezian-Thermen in Rom. D.B.Z.11, s. 1593-1598

Bulian, G. (1993). Terme di Diocleziano, aula ottagonale ex Planetario. Il Restauro, sistemazione e allestimento, I Beni Culturali, 1, s. 31-35

Cantacuzino, S. (1975). New Uses for Old Buildings. London, The Architectural Press

Çimrin, H. (1997). Antalya, Turkey’s Southern Shore. Antalya, Güney Kartpostal ve Turistic Yayıncılık

Department of the Interior, Washington, D.C. (1976). Guidelines for Rehabilitating and Preserving old Buildings, Neighborhoods, and Commercial Areas . s. 8-9.

Dix, G. (1996). Integrity and Integration: Evolution and Rehabilitation in the City-Part One, Journal of Architectural Conservation. 2. s. 7-22.

- Dix, G. (1996). Integrity and Integration: Evolution and Rehabilitation in the City- Part Two, Journal of Architectural Conservation. 3. s. 7-22.
- Feilden, B.M. (1994). Conservation of Historic Buildings. Suffolk, St Edmundsbury Press Ltd.
- Fredl, W. (1966). Anıtlar, Bakım ve Onarımları. Akademi, 5, s.4.
- German Commission for Unesco. (1980). Protection and cultural Animation of Monuments, Sites and Historic Towns in Europe. Bonn
- Gonsior, I. G. (1972). Die Sanierung Des Historischen Staatkernes Von Alsfeld, Bonn, s. 1.
- Icomos, Canada. (1990). Preserving Our Heritage- Catalogue of charters and other guides. Quebec City
- Jokilehto, J. (1994). Questions about Authenticity. (Iccrom Mimari Restorasyon Kursu Arşivi)
- Jokilehto, J. Authenticity, a general framework for the concept. (Iccrom Mimari Restorasyon Kursu Arşivi)
- K. T. V. Koruma Genel Müdürlüğü. (1990). Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Mevzuatı. Ankara
- Mildred, F. S. (1989). New Life for Old Buildings. New York

- Ministry for Environmental and Cultural Heritage. (1997). A short visit to the National Museum of Castel Sant'Angelo. Electa Milan
- Onur, H. (1991). Korunması Gerekli Anıt Kavramı, Kapsamı, Sınıflandırılması ve Yıpranma Nedenleri. Doktora Tezi, s. 2-19.
- Öner, O. (1982). Eski Yapıların Turizm Amaçlı Değerlendirilmesi, Rölöve ve Restorasyon Dergisi. 4, s. 91-92.
- Reinhard, H. (1945). Die Sanierung Der Altstaedte, Polygraphischer Verlag AG. Zurich
- Eyewitness. (1997). Rome, London, Dorling Kindersley Limited.
- Şişman, F-Çelik, S.(1983). Antalya Yivli Minare Külliyesi Hamamı, Rölöve ve Restorasyon Dergisi. 5, s. 37-46.
- The Aga Khan Program for Islamic Architecture. (1983). Adaptive Reuse. Cambridge, Massachusetts.
- Unesco. (1968). The conservation of Cultural Property. Belgium
- Ünsal,B. (1967). Mimari Tarihi. İstanbul, Düzerkonca Matbaası.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. (1985). I. Vakıf Şurası. Ankara
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. (1994). XI. Vakıf Haftası Kitabı. Ankara
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. (1994). Vakıf ve Kültür. Ankara